

Økonomi og flytting til Osloområdet

*- en kvantitativ studie av sammenhengen
mellom makroøkonomiske indikatorer, motiv
og flytting*

Magnus Elton Veflen

Masteroppgave ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Det samfunnsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

10.06.2014

OPPVEKSTMILJØ
KULTURTILBUD
HELSE
LØNN
BOLIGSTØRRELSE
CAFÉ
ARBEID
FRIDTIDSLIV
SOSIALT
SELVEIE
SKOLEKVALITET
FORURENSNING
FAMILIE
VENNER
UTFORDRINGER
UTDANNING
MILJØ
STEDSTILHØRLIGHET
SERVICETILBUD

© Magnus Elton Veflen

2014

Økonomi og flytting til Osloområdet. En kvantitativ studie av sammenhengen mellom makroøkonomiske indikatorer, motiv og flytting.

Magnus Elton Veflen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: OKPrintShop

Sammendrag

Hvorfor flytter folk til Osloområdet? Er det først og fremst et resultat av økonomiske faktorer, slik man kan få inntrykk av gjennom den offentlige debatten? Eller har dette mindre betydning enn man skulle tro?

Hovedtilnærmingene i studier av flytting er relativt stabile, selv om også disse påvirkes av tidens samfunnsvitenskapelige strømninger. På den ene siden preges flytteforskningen av teorier på makronivå – tilnærminger som ser flytting som et resultat av strukturelle faktorer, slik som ulikheter på arbeidsmarkedet. På den andre siden har det vært vanlig å studere flytting med utgangspunkt i individuelle aktører, og deres kostnads- og nyttevurderinger. Nyere teorier fokuserer i større grad på flytternes subjektive oppfattelse av sin egen situasjon. For en bedre forståelse av årsakene til flytting er det derimot hensiktsmessig å integrere ulike tilnærminger, og man må følgelig benytte teori og data både på aggregert og individuelt nivå.

Denne oppgaven søker på den ene siden å belyse i hvilken grad flytting til Osloområdet kan forklares som et resultat av makroøkonomiske faktorer. På den andre siden benyttes flyttemotivundersøkelsene fra 1972 og 2008 til å belyse hvorvidt det har foregått en endring i hvordan de som flytter mot sentrale strøk begrunner sine avgjørelser.

Hensikten er å studere sammenhengen mellom makroøkonomiske forhold og flytting til Osloområdet, og hvorvidt denne eventuelle sammenhengen er stabil over tid. Samlet søker besvarelsen å gi økt innsikt i sentraliseringens årsaker generelt, og årsakene bak flytting til Osloområdet spesielt.

Funnene i analysen indikerer at økonomiske faktorer forklarer en relativt liten del av variasjonen i flyttingen til Osloområdet. Demografiske faktorer virker også å forklare mindre enn forventet. Analysen gir videre en svak indikasjon på at betydningen av slike faktorer kan ha blitt noe svekket den senere tiden. Dette antyder at individuelle faktorer spiller en stor rolle, som igjen åpner for at preferanser og ideologi også kan ha endret seg.

Forord

Dette forordet illustrerer på mange måter hvordan det har vært å skrive masteroppgave. Hva man skal skrive om, hvordan man skal formulere seg og om det man skriver er interessant – dette er spørsmål som på mange måter preger en slik prosess. Disse usikkerhetene har heldigvis til en viss grad blitt overvunnet, og jeg har nå fullført begge deler – det føles jammen meg godt.

Det er utrolig lærerikt å skrive en masteroppgave, og jeg har opparbeidet meg kunnskap jeg vil dra nytte av i lang tid. En stor takk til veileder Terje Wessel. Takk for gode råd, verdifulle innspill, konstruktiv og berettiget kritikk og oppmuntring. Jeg setter stor pris på den hjelp jeg har mottatt, spesielt med tanke på tilgang til data, i en periode disse bekymringene var på sitt mest intense. Takk også til Osloforskning for stipend.

En spesiell takk til Ane. Du har hele tiden vært støttende og tolererende, snill og hjelpsom, selv i de perioder det hadde vært fullt ut forståelig om du ikke hadde orket. Jeg håper jeg kan være like god mot deg når du begynner på din masteroppgave.

Oslo, juni 2014

Magnus Elton Veflen

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
2	Befolkningskonsentrasjon og sentraliseringsdebatt	8
2.1	Den norske sentraliseringsdebatten	8
2.2	Sentraliseringen av bosettingsmønsteret	11
2.2.1	Sentralisering frem til 1970-tallet	12
2.2.2	1970-tallet – grønn bølge	13
2.2.3	Ny sentraliseringsbølge	13
2.2.4	Sentralisering i dag	14
2.2.5	Sentralisering og Osloområdet	16
2.3	Økonomisk situasjon i analyseperioden	17
3	Flytting og steders attraktivitet – teoretiske perspektiv	19
3.1	Sted, rom og stedsattraktivitet	19
3.1.1	Sted og rom	20
3.1.2	Stedsattraktivitet.....	21
3.1.3	Bidrar økt velstand til endrede preferanser?	24
3.2	Teorier om flyttemønstre-, beslutninger- og årsaker	26
3.2.1	Grunnstrukturene i flyttforskningen	26
3.2.2	Neoklassisk økonomisk teori	27
3.2.3	Aktørorienterte teorier.....	28
3.2.4	Nyere flytteteorier	29
3.3	Rasjonalitet, normer og flyttebeslutninger	31
3.4	Analytisk rammeverk	33
3.5	Oppsummering og hypoteser.....	35
4	Data og metode.....	37
4.1	Valg av metode	37
4.2	Data.....	38
4.2.1	Utvalg	39
4.2.2	Avhengig variabel	40
4.2.3	Primære forklaringsvariabler.....	41
4.2.4	Kontrollvariabler	43

4.3	Metode	47
4.3.1	Tidsserier	47
4.3.2	Regresjonsanalyser	47
4.3.3	Lineær regresjon	49
4.3.4	Logistisk regresjon	51
4.3.5	Hypotesetesting og statistisk signifikans	52
4.3.6	Hvordan hypotesene skal testes	54
4.4	Metodologiske og etiske utfordringer	54
5	Bivariate analyser – makroøkonomiske faktorer og nettoflytting	58
5.1	Forklaringer på det norske flyttemønsteret	58
5.1.1	Sentralisering og makroøkonomiske forklaringer	59
5.1.2	Sentralisering og livsfaseflytting	60
5.2	Bivariate tidsserieanalyser	61
5.2.1	Arbeidsledighet	61
5.2.2	Inntekt	63
5.2.3	Boligpriser	65
5.2.4	Foreløpig diskusjon om sammenhengen mellom inntekt, arbeidsledighet, boligpriser og nettoflytting	68
6	Økonomi og flytting til Osloområdet	70
6.1	Flytting til Oslo handelsdistrikt på fire tidspunkt – kommunenivå	70
6.1.1	Nærmere om funnene i analysene på kommunenivå	74
6.2	Flytting fra 13 store kommuner – individnivå	77
6.2.1	Sammenligning av analyser på kommune- og individnivå	80
7	Flyttemotivundersøkelser og endrede flyttemotiv	82
7.1.1	Flyttemotivundersøkelser	82
7.1.2	Observerte endringer i flyttemotiv	83
7.1.3	Flyttemotiv og tilflytting til storbyregioner	84
7.1.4	Har arbeidsmotivet fått svekket betydning?	87
8	Avslutning og konklusjon	91
8.1.1	Arbeidsledighet og arbeidsmotivet	91
8.1.2	Betydningen av inntektsnivå og boligpriser	92
8.1.3	Betydningen av demografiske faktorer	93
8.1.4	Samlet vurdering av økonomiske faktorer	93

8.1.5	Vektlegges ikke-økonomiske faktorer i økende grad?	95
8.2	Konklusjon, teoretisk relevans og overførbarhet	98
8.2.1	Teoretisk relevans	100
8.2.2	Ekstern validitet og politiske implikasjoner	102
8.2.3	Faktorer som kunne styrket denne besvarelsen – videre forskning	103
	Litteraturliste	105
	Vedlegg	110

Liste over figurer

Figur 1.	Osloområdet; oppgavens studieområde	4
Figur 2.	Andel av befolkningen i de mest sentrale kommunene	14
Figur 3.	Nettoflytting etter sentralitet, 1994 til 2012	15
Figur 4.	Befolkningsutvikling Oslo kommune og Osloområdet utenom Oslo kommune.....	16
Figur 5.	Folkemengde mot nettoflytting, Osloområdet	17
Figur 6.	Arbeidsledighet og prosentvis endring i BNP Fastlands-Norge (basisverdi).....	18
Figur 7.	Analytisk rammeverk.....	34
Figur 8.	Nettoflytting vs. relativ arbeidsledighet – Oslo handelsdistrikt mot landet.	61
Figur 9.	Nettoflytting vs. relativ inntekt – Oslo handelsdistrikt mot landet.....	63
Figur 10.	Nettoflytting vs. relative boligpriser. Oslo kommune mot landet for øvrig.	66
Figur 11.	Nettoflytting til Oslo kommune vs. differansen mellom inntekt- og boligprisvekst i Oslo kommune og resten av landet	68
Figur 12.	Viktigste flytteårsak, 1972 og 2008	83
Figur 13.	Flyttemotiv, hele landet og til storbyer.....	85
Figur 14.	Bomotiv, hele landet og storbyer.....	86
Figur 15.	Arbeidsmotivet etter tilknytting til arbeidslivet før og etter flytting	88

Liste over tabeller

Tabell 1.	Flyttemønster 1990-2006 etter utdanningsgrupper.....	44
Tabell 2.	Innenlandske flyttinger etter kjønn, andel av total folkemengde.....	45
Tabell 3.	Nettoflytting til Oslo kommune etter alder.....	60
Tabell 4.	Inntekts- og boligprisvekst, Oslo kommune og resten av landet.....	67
Tabell 5.	Lineær regresjon. Nettoflytting til Oslo handelsdistrikt, 1980.....	71
Tabell 6.	Lineær regresjon. Nettoflytting til Oslo handelsdistrikt, 1987.....	72
Tabell 7.	Lineær regresjon. Nettoflytting til Oslo handelsdistrikt, 1997.....	72
Tabell 8.	Lineær regresjon. Nettoflytting til Oslo handelsdistrikt, 2007.....	74
Tabell 9.	Logistisk regresjon. Flytting til Osloregionen, 1993.....	78
Tabell 10.	Logistisk regresjon. Flytting til Osloregionen, 2008.....	78

1 Innledning

I 2007 engasjerte daværende kommunalminister Åslaug Haga en gruppe forsknings- og utredningsmiljøer for å studere sentraliseringens negative konsekvenser – «sentraliseringens pris» (Johansen 2009). Utgangspunktet for bestillingsverket var en stortingsmelding der det antydtes at den vedvarende konsentrasjonen i bosettingsmønsteret reduserer folks muligheter til å bo der de selv ønsker¹. Et underforstått poeng var at sentraliseringen skjer ufrivillig. At man tillegger sentraliseringen negative konnotasjoner er – som Aalbu, Böhme, Gløersen, Hanell og Uhlin (2007) har påpekt – et særnorsk fenomen i Europeisk sammenheng. De finner at man i andre land oftere diskuterer levkårsproblematikk knyttet til befolkningsnedgang mer generelt.

Debatten om sentraliseringens årsaker og konsekvenser dukker med jevne mellomrom opp i mediene, og denne masteroppgaven henter inspirasjon fra denne debatten og ulike innspill i den forbindelse. Hensikten er å studere årsaker, og endring i årsaker bak flyttingen til Osloområdet.

Hvorfor er dette et viktig tema?

Flere grupper, blant annet unge voksne og personer med høy utdanning, har større sannsynlighet for å flytte enn andre. Disse gruppene har samtidig større sannsynlighet for å flytte mot større urbane områder (Kennan & Walker 2011). Man vet også at mange senere flytter ut av de mest sentrale byområdene, ofte som en følge av et ønske om større bolig og mer barnevennlige omgivelser. Omtrent 60 % av de som flytter inn til de store byene, flytter ut igjen innen de er 35 år. Mange av disse videreflytterne ender opp i storbyenes omland, i pendlingsavstand til de største arbeidsmarkedene (Sørli 2003). Det er i det hele tatt forsket mye på flyttemønstre- og årsaker, samtidig som kunnskapen om hvordan vi tar våre flyttebeslutninger ikke gir entydige svar på om årsakene og motivene bak har endret seg.

Fordi regioners demografi og sosioøkonomiske sammensetning påvirkes av flyttestrømmene, er forståelsen av disse vesentlig om man vil forstå regional endring generelt. For å forstå

¹ St.meld. nr. 21 (2005-2006): Hjerte for heile landet. Om distrikts- og regionalpolitikken. Kommunal- og regionaldepartementet.

hvilke krefter som bidrar til utviklingen, og dermed få kunnskap om hva som eventuelt må gjøres om man ønsker å påvirke den, må man vite hvordan folk tar sine beslutninger og hvilke motiv de har for å gjøre disse. For beslutningstakerne i kommunene er det ønskelig å forstå hvorfor folk flytter, både med hensyn til å trekke til seg innflyttere, og med tanke på å begrense eventuelle flyttetap (Cadwallader 1992). Det er i tillegg viktig å forstå flytteadferd om man skal planlegge for fremtidig skole- og boligbygging og annen infrastruktur, for å nevne noe.

Tema, forskningsspørsmål og studieområde

Flytting er en av flere årsaker til sentraliseringen generelt, og en av flere årsaker til befolkningsveksten i Osloområdet spesielt. Man vet at oppvekststed spiller en avgjørende rolle for hvor man flytter senere i livet. Man vet også at fordi stadig flere vokser opp i sentrale strøk, vil sentraliseringen i dag fortsette også uten flyttinger (Sørli 2010). Fra det offentlige ordskiftet kan man derimot få inntrykk av at flytting alene forklarer hvorfor sentraliseringen fortsetter. Dette speiles i den offentlige diskusjonen om behov for å begrense videre befolkningskonsentrasjon, og foreslåtte tiltak i den forbindelse – det være seg tilgang på kompetansearbeidsplasser og lokale kulturtilbud også i distriktskommunene. Uten å ta stilling til denne debatten ytterligere, er det interessant å studere nærmere om de som i dag flytter til Osloområdet gjør det av andre årsaker enn det som tidligere var tilfellet.

Kvantitative studier av flyttemønstre har vist at flyttilbøyeligheten avhenger av blant annet økonomiske konjunkturer, alder, kjønn og utdanningsnivå (Ravenstein 1885; Lee 1966). Ved å studere flyttestrømmer mellom regioner, samt sosioøkonomiske og fysiske karakteristika ved ulike regioner, har mange forsøkt å forklare flytting som et resultat av for eksempel geografisk ulikhet i arbeidsledighets- og lønnsnivå (Cadwallader 1992). De mest innflytelsesrike teoriene studerer på sin side flytting med utgangspunkt i individers kostnads- og nyttevurderinger, og betrakter med dette flytting som en investering i individenes humankapital (Sjaastad 1962; Lee 1966; Todaro 1969).

Kvalitative studier av flytting forteller oss blant annet at identitetsproduksjon spiller en viktig rolle i flytteprosessen. Flytting er en del av prosessen som former hvem en ønsker å være, hvordan en ønsker å fremstå og hvilket liv en ønsker å leve (Fosso 2004). Opplevelsen av ulike steder blir preget både av dominerende fortellinger om, og folks erfaringer med, stedet. Bilder og myter om steder kan med andre ord bidra til å forklare hvorfor noen steder virker

mer tiltrekkende enn andre. Et sted er aldri kun en lokalitet (Shields 1991). Man flytter, ifølge Rye (2006), ikke som et resultat av abstrakte strukturelle krefter, men fordi man opplever at bostedet ikke gir gode nok muligheter – dette er opplevelser som endres gjennom hele livsløpet.

Forskningsspørsmål

Fordi hva folk *sier* og hva folk *gjør* ikke nødvendigvis sammenfaller, er det nødvendig å studere begge deler. Denne besvarelsen søker å oppnå dette. Min analyse tar utgangspunkt i følgende to spørsmål:

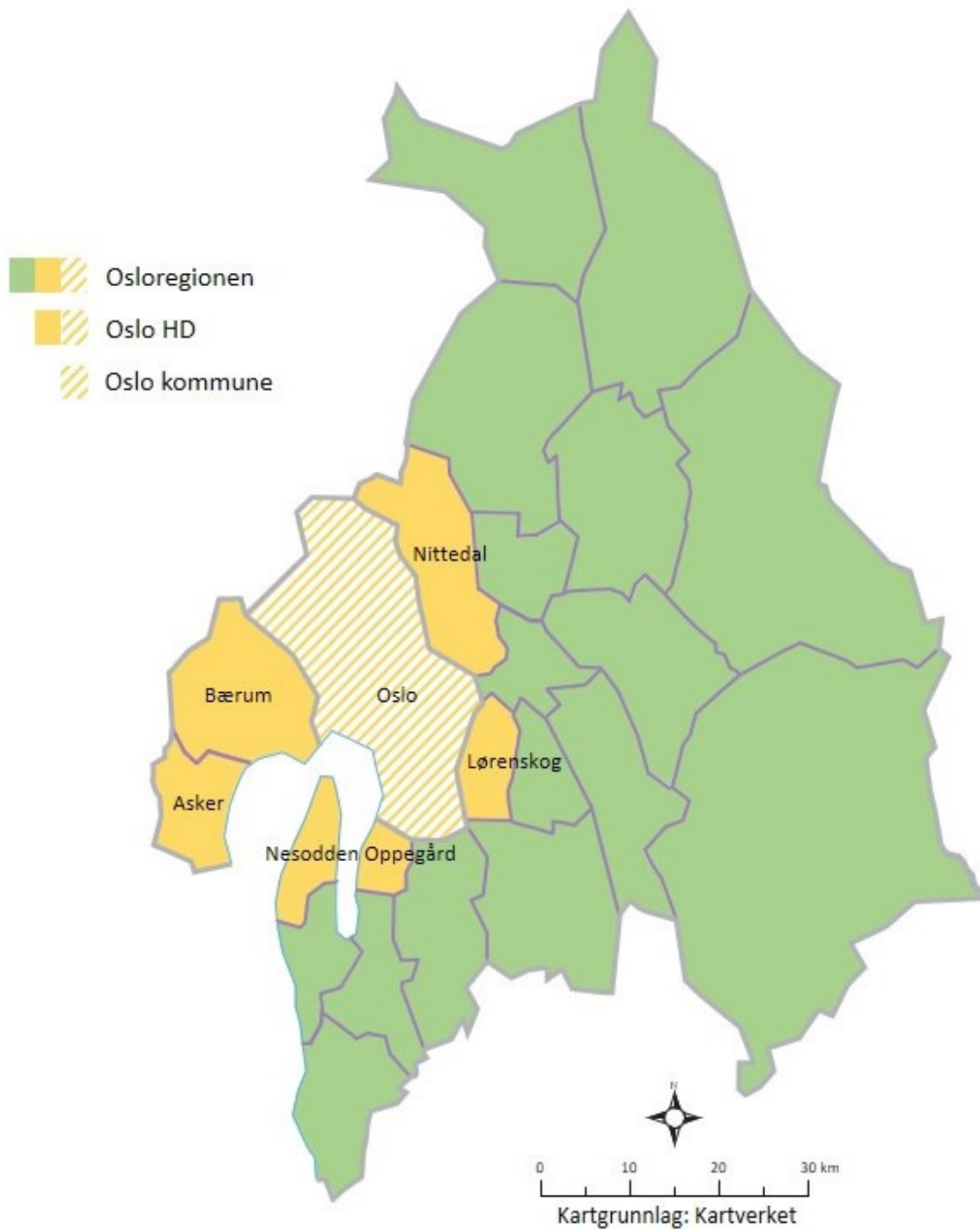
- 1) *Er det en stabil sammenheng mellom makroøkonomiske forhold og flytting fra andre deler av landet til Osloområdet?*
- 2) *Kan eventuelle endringer i preferanser bidra til å forklare den vedvarende sentraliseringen?*

Jeg vil studere disse spørsmålene med utgangspunkt i data fra om lag 1970 og frem til i dag. Etter en gjennomgang av kontekst og teori, vil spørsmålene bli konkretisert og formulert i to hypoteser. Disse presenteres mot slutten av teorikapittelet.

Studieområde

Spørsmål om sammenhengen mellom makroøkonomiske forhold og flytting er relevant for hele landet, og det kunne være interessant å studere dette med bakgrunn i flytting til alle større norske byregioner. Jeg har av kapasitetshensyn valgt å konsentrere meg om flytting til Osloområdet. Da de ulike analysene benytter data fra ulike geografiske nivåer, har jeg utviklet et begrepshierarki inndelt i tre deler, der Osloområdet benyttes som en samlebetegnelse på disse. Bakgrunnen for denne inndelingen knytter seg til hvilken statistikk som har vært tilgjengelig for de ulike analysene.

Osloområdet defineres ulikt på ulike steder, noe som potensielt bidrar til begrepsforvirring. Jeg skiller ut tre geografiske nivå av Osloområdet; Osloregionen, Oslo handelsdistrikt og Oslo kommune. Min definisjon av Osloregionen ser vekk fra samarbeidsalliansen med samme navn, og inkluderer alle kommuner i Oslo og Akershus – en region med over 1,2 millioner innbyggere.

Figur 1. Osloområdet; oppgavens studieområde

Besvarelsens definisjon av Oslo handelsdistrikt er hentet fra Statistisk sentralbyrås standarder for handelsområder² og inkluderer de sju kommunene Nesodden, Oppegård, Bærum, Asker, Lørenskog, Nittedal og Oslo. Disse kommunene hadde 913 263 innbyggere per første 1. januar 2014, noe som på dette tidspunktet utgjorde nesten 18 % av Norges befolkning. Årsaken til at nettopp denne inndelingen blir benyttet er delvis praktisk. I tilgjengelig statistikk på flytting til og fra norske kommuner, inkluderes Oslo handelsdistrikt som eget til- og fraflyttingsområde. Mitt siste geografiske nivå er Oslo kommune, landets hovedstad og største by med sine mer enn 600 000 innbyggere.

Teoretisk perspektiv

I denne oppgaven vil jeg studere utviklingen i økonomiske faktorerets betydning for flytting. Dette gjør det naturlig å ta utgangspunkt i teorier som på ulike måter forsøker å forklare hvorfor flyttestrømmer oppstår og hvilke faktorer som påvirker selve flyttebeslutningen. Diskusjonene rundt betydningen av økonomiske faktorer baserer seg i betydelig grad på arbeidene til Lee (1966), Massey (1990) og Cadwallader (1992).

Fordi jeg skal studere hvorvidt økonomiske faktorer har blitt svekket, vil jeg trekke på teorier som argumenterer for at blant annet velstandsøkning bidrar til at vi vektlegger andre faktorer i våre flyttebeslutninger enn hva som tidligere var tilfellet (Glaeser, Kolko & Saiz 2001; Florida 2002; Glaeser 2011). I den forbindelse inkluderes teori om hvorvidt samfunnets holdninger og verdier mer generelt endres som et resultat av økt levestandard (Inglehart 1997; Haller 2002; Hellevik 2002). Mange har argumentert for at stedsattraktivitet blir stadig viktigere som følge av dette (Glaeser et al. 2001; Florida 2002; Niedomysl 2004; Glaeser 2011). Som et resultat av økt fokus på forholdet mellom steder og mennesker, og hvordan dette påvirker flyttebeslutninger, er det naturlig å trekke inn stedsteori mer spesifikt. I denne litteraturen vises det blant annet hvordan steder er subjektivt definert, samtidig som det påpekes hvordan man må være forsiktig med å lede oppmerksomheten vekk fra samfunnets betingende strukturer og mekanismer (Castree 2003; Berg & Dale, 2004; Agnew 2005).

Som et siste teoretisk element vil jeg diskutere hvordan individer foretar sine beslutninger, og hvorvidt disse beslutningsprosessene i seg selv kan sies å være i endring. Dette berører

² Statistisk sentralbyrås håndbøker. *Standard for handelsområder*. Nr. 13. 1968.
http://www.ssb.no/a/histstat/ssh/ssh_13_1968.pdf

spørsmål knyttet til i hvilken grad aktørers beslutninger påvirkes av makrososiale strukturer, og på hvilken måte disse eventuelt behandles i beslutningsprosessene. Dette er interessant både fordi ulike flytteteorier forholder seg ulikt til dette, og fordi jeg vil forsøke å si noe om på hvilken måte og i hvilken grad sosiale normer og idémessige strømmer kan bidra til å forklare noe av variasjonen i flyttingen til Osloområdet. I denne diskusjonen vil jeg ta utgangspunkt i teorien om rasjonelle valg og kritikken av denne (Østerberg 1993; Aakvaag 2008). Jeg vil forstå normer som potensielt suspenderende for rasjonalitet, noe som innebærer at aktørene selv ikke nødvendigvis klarer å redegjøre for hvorfor de handler som de gjør. Sosiale normer behandles ikke som kausale krefter, men som mekanismer, som under visse forutsetninger kan produsere et utfall. Mitt teoretiske perspektiv og analytiske rammeverk er utviklet med bakgrunn i denne diskusjonen.

Viktige begreper

Noen begreper og formuleringer går igjen i oppgaven, og det er nødvendig å definere hva jeg legger i disse, slik at det ikke oppstår forvirring rundt deres betydning.

Flytting og nettoflytting

En flytting registreres når en person endrer bosted fra en norsk kommune til en annen, eller mellom en norsk kommune og utlandet. Innvandring og utvandring holdes utenfor i denne oppgaven. Nettoflytting er differansen mellom innflyttinger og utflyttinger i en kommune, og jeg vil i analysene som benytter nettoflytting som avhengig variabel, ta utgangspunkt i denne balansen gjennom et kalenderår, slik tilgjengelig statistikk også er kategorisert.

Økonomiske faktorer/motiv

Dette er faktorer forbundet med arbeid og lønn – ønsker om å bedre sin økonomiske situasjon. Som jeg kommer tilbake til, har en rekke teoretikere forstått flytting som et resultat av økonomiske betraktninger fra flytternes side.

Ikke-økonomiske faktorer/motiv

Dette er faktorer som ikke innebærer direkte økonomisk gevinst. For flyttere kan slike faktorer og motiv knytte seg til blant annet kultur, familie, fysisk miljø, barnevennlighet, tilgang til servicetilbud og konsummuligheter. Dette er med andre ord faktorer som gir uttrykk for flytternes interesser gjennom forbruk heller enn produksjon.

Det er verdt å merke seg at forskjellene mellom økonomiske- og ikke-økonomiske faktorer og motiv ikke nødvendigvis er så opplagt som man skulle tro. Det er for eksempel, som vi senere skal se, slik at økonomiske forhold muliggjør et økt fokus på ikke-økonomiske faktorer. Dette kan gjøre det vanskelig å avgjøre hvorvidt økonomiske faktorer i seg selv er avgjørende, eller om slike faktorer kun er viktig som et resultat av at flytterne gjennom økonomisk gevinst sikrer muligheten til å realisere andre ønsker.

Metode

Lysgård (2004) argumenterer for at studier med et romlig perspektiv, tilsvarende det som presenteres i denne besvarelsen, bør ta utgangspunkt i subjektene praksis; hva de gjør og hvorfor de gjør det. Hva subjektene gjør, studeres ved bruk av ulike kvantitative metoder; tidsserieanalyser, lineære- og logistiske regresjonsanalyser. For å studere hvorfor subjektene handler som de gjør, benyttes data fra to ulike flyttemotivundersøkelser. Disse undersøkelsene forsøker å gripe fatt i noe meningsmessig på en kvantitativ måte, ved å spørre de som flytter om begrunnelsen for dette valget.

Oppgavens oppbygging

Oppgavens andre kapittel omhandler konteksten min studie inngår i. Her går jeg blant annet gjennom den norske sentraliseringsdebatten og utviklingen i flyttemønsteret til Osloområdet. Kapittel 3 og 4 redegjør for teori, data og metode. Kapittel 5, 6 og 7 er besvarelsens analysekapitler, mens den avsluttende diskusjonen og konklusjon er samlet i kapittel 8. I vedlegget finnes informasjon om de uavhengige variablene som benyttes i de lineære regresjonsanalysene, i tillegg til t-test av endringene i regresjonskoeffisientene i analysene på individnivå.

2 Befolkningskonsentrasjon og sentraliseringsdebatt

Det norske bosettingsmønsteret blir stadig mer sentralisert, en prosess som har foregått lenge – siden industrialiseringen tok til på 1800-tallet. I denne oppgaven undersøkes drivkreftene og motivene bak flytting til Osloområdet, og i dette kapittelet vil jeg redegjøre for utviklingen i sentraliseringen av det norske bosettingsmønsteret og den norske sentraliseringsdebatten. Kapittelet innledes med en gjennomgang av sistnevnte, som på mange måter har vært til inspirasjon for denne oppgaven. Deretter vil hovedtrekkene i sentraliseringen av bosettingsmønsteret bli gjennomgått i en historisk kontekst, et avsnitt som avsluttes med befolkningskonsentrasjonen til Osloområdet spesielt. Avslutningsvis vil jeg kort gjennomgå den økonomiske situasjonen på fire av besvarelsens analysetidspunkt. Jeg vil ikke diskutere drivkreftene bak sentraliseringen de siste fire tiårene i denne delen av besvarelsen, men komme tilbake til dette i begynnelsen av analysekapittelet.

2.1 Den norske sentraliseringsdebatten

I en tilrådet stortingsmelding fra Kommunal- og regionaldepartementet fra 2006³, diskuteres potensielle kostnader forbundet med den geografiske konsentrasjonen av befolkningen – sentraliseringen:

Vidare sterk sentralisering har mange kostnader. (...) Det har ein kulturell og sosial kostnad ved at det reduserer valfridomen til å busette seg kvar ein vil. Mangfaldet i det norske samfunnet blir også mindre. Det har sosiale kostnader og miljøkostnader i pressområda. Og ikkje minst har det økonomiske kostnader. Det gir behov for auka investeringar i infrastruktur og utvikling av tenestetilbod i pressområde og dårleg og meir kostbar utnytting av tilbod i område med nedgang i folketalet. Det gir også dårleg utnytting av naturressursar og næringsmiljø og svekkjer det potensialet for vekst og sysselsetjing som ligg i å ta heile landet i bruk.

³ St.meld. nr. 21 (2005-2006): Hjarte for heile landet. Om distrikts- og regionalpolitikken. Kommunal- og regionaldepartementet.

Med bakgrunn i denne stortingsmeldingen ble det bestilt en forskningsrapport, som skulle undersøke nærmere «sentraliseringens pris». I en av delrapportene til denne forskningsrapporten pekes det på hvordan dette uttrykket kommer nettopp fra den politiske diskusjonen (Johansen 2009). Det var med andre ord ikke tilfeldig at en slik rapport utkom da Senterpartiet på dette tidspunktet hadde den sittende statsråden i Kommunal- og regionaldepartementet. Det er også verdt å merke seg at partiene Høyre og Frp uttrykte bekymring ved stortingsmeldingen – dette illustrerer hvordan sentralisering har en utpreget politisk dimensjon:

(...) viser til at disse medlemmer ved flere anledninger har uttrykt motstand mot Regjeringens utredningsprosjekt «Sentraliseringens pris». Disse medlemmer vil påpeke at mye tyder på at prosjektets konklusjon var diktert av statsråden allerede før prosjektet ble bestilt, blant annet prosjektets tittel, og stiller seg derfor tvilende til at det her er snakk om reell forskning uten politiske føringer.⁴

Konsentrasjon av befolkningen foregår i store deler av Europa, og Norge skiller seg ikke ut relativt til mange andre land. Relativt høye fødselstall og innvandring veier tvert imot opp for utflyttingen i større grad i Norge enn i resten av Vest-Europa (Aalbu et al. 2007). Det som skiller Norge fra mange andre land, er hvordan sentraliseringen diskuteres i den offentlige debatten.

Aalbu et al. (2007) har studert hvordan andre land forholder seg til hva som her hjemme er blitt karakterisert som sentraliseringens pris. De finner ikke tilsvarende andre steder i Europa, til tross for at sentraliseringen mange steder er minst like påfallende. De argumenterer for at de norske distriktenes politiske posisjon er sterk, og at det finnes en geografisk dimensjon i norsk kultur og politikk – noe de mener har historiske årsaker. En av disse årsakene mener de knytter seg til forholdet mellom nasjonsdannelsen og statsdannelsen. Som en del av det nasjonale prosjektet utover på 1800-tallet søkte man, i nasjonalromantisk ånd, å distansere seg fra den internasjonale påvirkningen ved å fokusere på det man anså som det ekte norske – livet på landsbygda. Det utviklet seg en kulturell motsetning mellom europeisk påvirket bykultur på den ene siden, og rurale motkulturer på den andre. Samtidig har periferien alltid

⁴ B.innst.S.nr.5 (2007-2008). Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om bevilgninger på statsbudsjettet for 2008 vedrørende kapitler under Finansdepartementet, Fornyings- og administrasjonsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Nærings- og handelsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet (rammeområdene 1 og 6).

stått sterkt i norsk økonomi og politikk. Mye av verdiskapningen har skjedd utenfor de store byene, basert på utnyttelse av lokale råvarer og ressurser. Dette er ifølge Aalbu et al. (2007) noen av årsakene til at man i Norge diskuterer sentraliseringens pris på en måte man ikke finner andre steder i Europa.

Dale og Aalbu (1985) har funnet at regionale forskjeller i holdninger til ulike samfunnsspørsmål er stabile over tid, selv når ulikheter i materiell levestandard reduseres. De finner både kulturelle og geografiske skillelinjer, der økonomiske og kulturelle verdier med hensyn til næringsliv og levemåte i periferien står i konflikt med sentrumsinteresser. Dette gir seg utslag i blant annet politiske diskusjoner knyttet til industrilokalisering, distriktssykehus, infrastrukturbygging og landbruksstøtte. Selv om ny informasjonsteknologi, økt reisevirksomhet og massemedia har bidratt til å redusere avstandene mellom sentrum og periferi, opprettholdes mange av de tradisjonelle skillene mellom by og land. Dette kom spesielt til uttrykk i avstemningene om norsk medlemskap i EF i 1972 og EU i 1994. I 1972 stemte 59 % av velgerne i fylkene rundt Oslo for norsk medlemskap, mens over 70 % i de nordligste fylkene stemte nei ved begge anledninger (Aalbu et al. 2007). Kanskje hadde dette sammenheng med frykten for at perifere deler av landet skulle bli enda mer perifere om styringen skulle flyttes lengre vekk – fra Oslo til Brussel. Slagordet *Stopp sentraliseringa!* var blant de viktigste slagordet mot norsk deltagelse i både EF og EU. Først og fremst rettet slagordet seg mot den økende fraflyttingen fra distriktene mot sentrale strøk, men det var også rettet mot den generelle samfunnsutviklingen, med effektivisering og modernisering av både næringsliv og landbruk. Man etterlyste politiske virkemidler som kunne snu det man mente var en negativ utvikling (Rasmussen 2010).

Med bestselgeren *Hva skjer i Nord-Norge* (1966), gjorde Ottar Brox seg til en av de fremste motstanderne mot den nasjonale moderniseringspolitikken, hvis hensikt var å stimulere til økonomisk vekst gjennom industrialisering, spesialisering og urbanisering (Moen, Reisz & Strand 1979). Brox mente politikken bidro til avfolkning av distriktene, med påfølgende negative konsekvenser for de dette rammet. Utgangspunktet for boken var å gjennomgå hvordan nasjonale strategier som *Utbyggingsprogrammet for Nord-Norge*, påvirket livsvilkårene i lokalsamfunn i landsdelen. Med argumentasjon for lokalt selvstyre og selvråderett – med et samtidig kritisk syn på «ekspertenenes» beslutninger langt vekke fra lokalsamfunnet – gjorde han seg til en av de fremste talspersonene for nei-siden i kampen mot EF. I motsetning til Brox, som mente politiske beslutninger bidro til å marginalisere distrikts-

Norge, argumenterte Tor Fredrik Rasmussen i 1967 for at «(...) samfunnsprosessene som påvirket arbeidsplassenes lokalisering og befolkningens valg av yrke og bosted var sterkere enn de politiske myndigheters styringsmuligheter, at utviklingen ville fortsette i samme spor som før og endog akselerere» (Rasmussen 2010, 36). Det var fra politisk hold ikke ønskelig at Rasmussens prognoser skulle slå til, og den nasjonale regionalpolitikken rettet mye oppmerksomhet mot å hindre byenes fremtidige vekst (Schiefløe 1994). Rasmussen, som var en av initiativtagerne til dannelsen av Ja til EF i 1972 (Rasmussen 2013), er fremdeles en aktiv forkjemper for en mer progressiv politikk rettet mot urbane strøk: «Protestbevegelsens bidrag i lokaliseringsdebatten har i midlertidig neppe vært annet enn å forsinke en utvikling som har tvunget seg frem med en naturlovs kraft» (Rasmussen 2010, 39).

De siste årene har sentraliseringsdebatten blusset opp igjen med ujevne mellomrom. Tidligere kommunal- og regionalminister, Liv Signe Navarsete, er blant de som har gjort sitt for å holde debatten vedlike. Hun har ved flere anledninger argumentert mot den vedvarende sentraliseringen av landet, og senest i et intervju med NRK i februar 2013, argumenterte hun for at den omfattende sentraliseringen er en myte (NRK 2013).

2.2 Sentraliseringen av bosettingsmønsteret

Andelen av den norske befolkningen som bor i sentrale strøk er økende, en prosess som har foregått lenge. Siden industrialiseringens spede begynnelse på 1800-tallet, har flyttepilene i all hovedsak pekt i sentraliserende retning – selv om flyttingene over tid går i bølger, både hva gjelder mengde og retning (Juvkam & Sørli 2000). De siste 30 årene har andelen av befolkningen som bor i de mest sentrale områdene økt fra 61 til 67 % (Brunborg 2009).

Sentralitet

Statistisk sentralbyrå opererer med fire hovednivåer av sentralitet. En kommune hvis befolkningstyngdepunkt ligger innenfor 75 minutters reisetid med personbil til et tettsted med minimum 50 000 innbyggere, har sentralitetsnivå 3. I tillegg må tettstedet fungere som regionsenter. Kommuner hvis befolkningstyngdepunkt ligger maksimalt 60 minutters reisetid fra et tettsted med minimum 15 000 innbyggere har sentralitetsnivå 2. Om kommunen ligger maksimalt 45 minutter fra et tettsted med minimum 5000 innbyggere har kommunen sentralitetsnivå 1. Kommuner som ikke oppfyller noen av disse kravene betegnes med sentralitetsnivå 0 (Statistisk sentralbyrå, 2013).

2.2.1 Sentralisering frem til 1970-tallet

Lenge vokste befolkningen på den norske landsbygda raskere enn i byene, men utover 1800-tallet endret dette seg, og urbaniseringen skjøt fart. Eksempelvis økte Oslo kommunes befolkning fra 31 700 i 1855 til 227 626 ved folketellingen i 1900 (Rasmussen 2003). Det er verdt å merke seg at Oslos vekst er i en særstilling – hovedstaden fikk med tiden en rekke funksjoner som økte sysselsettingen (Helle, Eliassen, Myhre & Stugu 2006). Som et resultat av industrialisering oppsto et behov for konsentrasjon av innsatsfaktorene i produksjonsprosessen, inkludert arbeidskraft, og nye fabrikker ble anlagt i byer eller på steder som gav opphav til bylignende samfunn. Denne urbaniseringen kan videre forklares både gjennom naturlig tilvekst, og gjennom tilflytting fra rurale områder. Mange byer hadde høye fødselsrater, samtidig som strukturendringer i landbruket frigjorde arbeidskraft som kunne utnyttes i fabrikker i byene (Helle et al. 2006).

Tettsted

Klynger av hus der det bor minst 200 personer og der avstanden mellom husene ikke overskrider 50 meter, defineres av Statistisk sentralbyrå (2012) som et tettsted.

I mellomkrigstiden økte andelen av den norske befolkningen som bodde i tettsteder relativt sakte. Dette var en periode preget av store økonomiske svingninger. Etter andre verdenskrig økte konsentrasjonen av befolkningen igjen, og mellom 1950 og 1970 vokste andelen av befolkningen bosatt i tettsteder med 0,7 % per år. Industrien ble av den norske offentlighet sett på som vekstlokomotivet for gjenreisningen av landet etter 2. verdenskrig, og den påfølgende sysselsettingsveksten bidro til økt konsentrasjon av befolkningen (Helle et al. 2006). Sysselsettingen i tradisjonelle næringer som landbruk og fiske ble på samme tid kraftig redusert, blant annet som et resultat av strukturendringer og politiske virkemidler – noe Ottar Brox (1966), som nevnt, var sterkt kritisk til. Selv om stadig flere flyttet til tettsteder, hadde de ulike landsdelene omtrent samme andel av befolkningen i 1960 som de hadde i 1910. Oslo og Akershus skilte seg derimot ut ved at andelen av landets befolkning som bodde i denne regionen økte fra 33 til 40 % i tidsperioden 1910 til 1960 (Moen et al. 1979). Rasmussen (1969) påpeker hvordan tilflyttingen til området i denne perioden kan forklares som en kombinasjon av både økonomiske og demografiske faktorer. Ekspansjon i næringslivet skapte behov for arbeidskraft, og fordi den naturlige tilveksten i Oslo og Akershus var lavere enn i landet for øvrig, ble deler av denne arbeidskraften rekruttert fra øvrige områder på Østlandet, samt fra resten av landet.

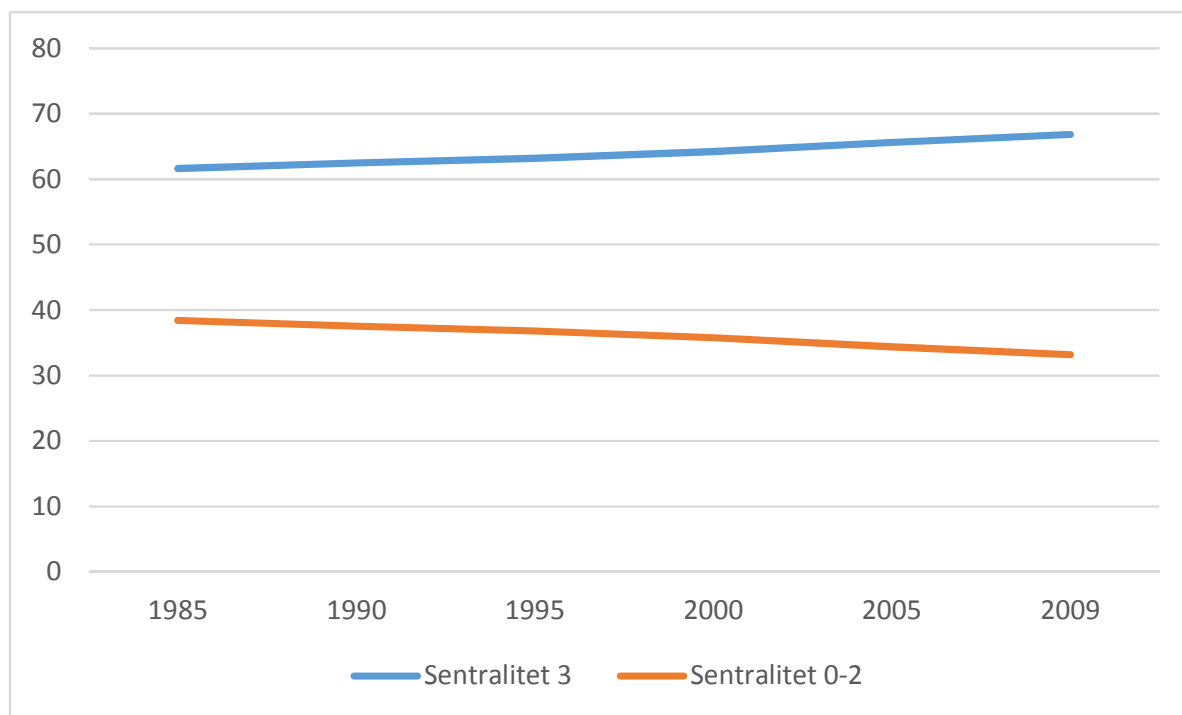
I 1960 bodde mer enn halvparten av landets befolkning i byregioner med mer enn 20 000 innbyggere. Stadig flere var sysselsatt i industrien og i økende grad i tjenestenæringer – arbeidsplasser som i stor grad var lokalisert i tettbygde strøk. Av nettotilveksten av nye arbeidsplasser i Norge som helhet i 1960-årene, kom nærmere 70 % i Oslo og Akershus (Moen et al. 1979).

2.2.2 1970-tallet – grønn bølge

Fra midten av 1970-tallet gikk landet inn i en periode med mot-urbanisering, en grønn bølge der befolkningsveksten i de største byene stoppet opp eller gikk tilbake (Juvkam & Sørлие 2000). I denne perioden gikk et flertall av flyttingene i retning av *mindre* sentrale regioner (Carling 1999 b). Hovedstadsområdet opplevde for første gang større utflytting enn innflytting, og man så tegn til at den sterke sentraliseringen var i ferd med å avta. Byfuglien (1993) har argumentert for at denne utviklingen var et resultat av den sterke satsingen på offentlig sektor og kommunale tjenester, desentralisering av arbeidsintensiv industri og økt støtte til primærnæringene. For Oslo kommune fant Moen et al. (1979) at utflyttere til andre deler av landet opplevde betydelige forbedringer i sine levekår, samtidig som de som flyttet til Oslo kommune opplevde tilsvarende negativ utvikling. De argumenterte implisitt mot Rasmussens antagelse om sentraliseringens ubønnhørlighet, og hevdet sentraliseringsstrømmene virket å være snudd. Årsakene til dette var derimot sammensatt, og de viste til flere potensielle forklaringer på hva som bidro til at flere søkte mot mer landlige omgivelser; endrede bostedspreferanser, regionalpolitiske virkemidler, færre skiller mellom by og land og idémessige strømninger som vanskeligere lar seg kvantifisere. Det skulle derimot vise seg at den grønne bølgen man opplevde på 1970-tallet ikke ville vedvare.

2.2.3 Ny sentraliseringsbølge

I perioden 1977 til 1998 gikk omtrent 25 % av alle flyttinger til en kommune med tilsvarende sentralitet. De resterende flyttingene var relativt likt fordelt mellom flyttinger til mer sentrale og mindre sentrale regioner. Det er balansen mellom de to sistnevnte som ligger bak det statistiske målet nettosentralisering (Carling 1999 a); når størstedelen av flyttingene går mot mer sentrale regioner, snakker man om nettosentralisering. Fra 1984 til 1998 var nettosentraliseringen positiv, og slik figur 2 illustrerer bor en stadig økende andel av befolkningen i de mest sentrale områdene av landet.

Figur 2. Andel av befolkningen i de mest sentrale kommunene. Kilde: Brunborg (2009).

Midten av 1980-tallet var en periode preget av sterk sentralisering, og særlig opplevde storbyene sterk tilflytting. Fra 1987 avtok derimot sentraliseringen nok en gang, før man på starten av 1990-tallet gikk inn i en ny periode med sterk sentralisering, som vedvarte frem mot årtusenskiftet (Carling 1999 a).

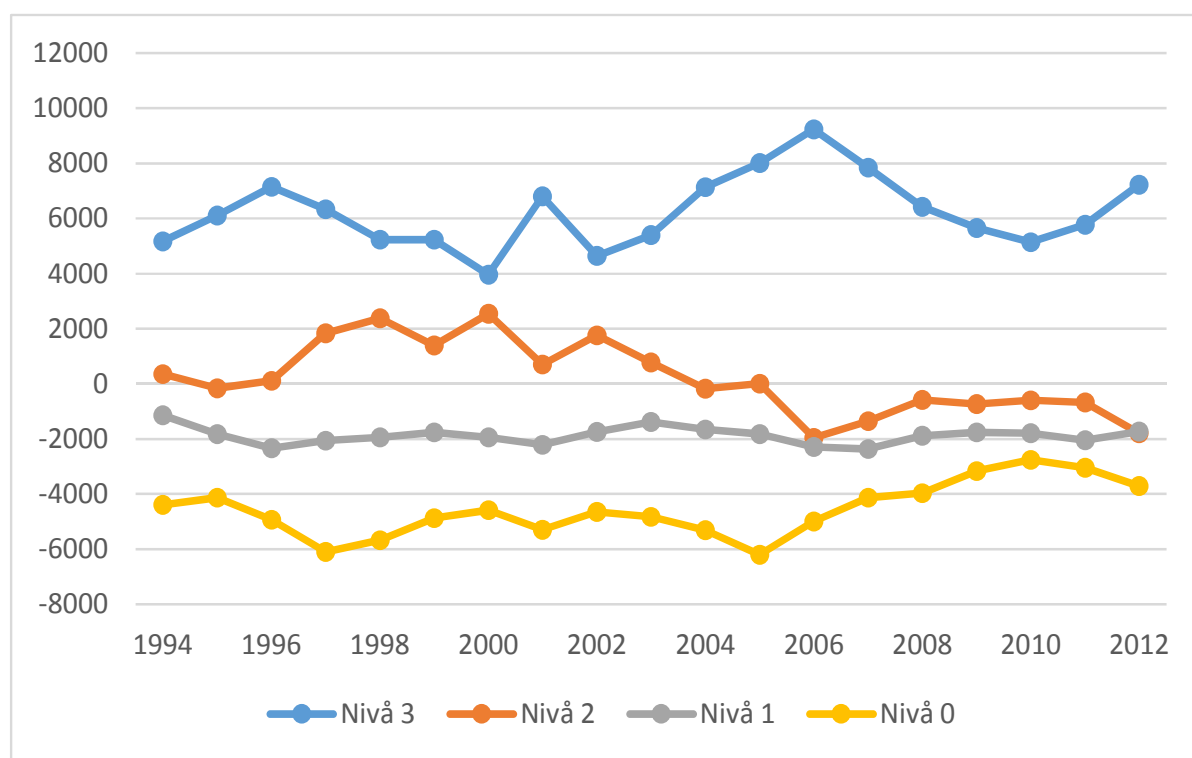
Mens mye av veksten i sentrale strøk frem til 1990-tallet hadde foregått i byenes randsoner, endret byutviklingen karakter på begynnelsen av 90-tallet. I tillegg til veksten i suburbane områder var det nå også vekst i de indre bydelene, og de sentrale delene av de største byene fikk økt betydning som boområder. Gentrifisering av gamle arbeiderklasseområder har medført at den sosiale sammensetningen av befolkningen har blitt endret, der høyt utdannede mennesker, ofte sysselsatt i tjenesteytende næringer med høye krav til kompetanse, i økende grad utgjør befolkningen i de største byenes sentrale områder. Dette er også en internasjonal trend (Hjorthol 2003).

2.2.4 Sentralisering i dag

I 2012 hadde landets mest sentrale kommuner et samlet flytteoverskudd på 7200 flyttinger – det vil si at det samlet sett flyttet 7200 flere mennesker til sentrale områder enn det var folk som flyttet ut. Trenden med flytteoverskudd i de mest sentrale områdene har vært vedvarende

de siste tre årene, etter en nedgang i perioden 2006 til 2010 (Statistisk sentralbyrå 2013). Akershus og Østfold skilte seg i 2012 ut med en positiv flyttebalanse på henholdsvis 3000 og 1650 personer, mens Oslo kommune på samme tid opplevde netto flyttetap på 819 personer (Statistisk sentralbyrå 2013). Allikevel økte Oslo kommunes befolkning i samme periode med 14 055 personer, som et resultat av fødselsoverskudd og innvandring (Oslostatistikken 2013).

Som det fremkommer av figur 3 har de mindre- og minst sentrale områdene opplevd netto flyttetap i hele perioden fra 1994 til 2012. De mest sentrale områdene opplevde i samme periode kontinuerlig positiv nettoflytting, mens områdene med sentralitetsnivå 2 har alternert mellom netto flyttegevinst og flyttetap.

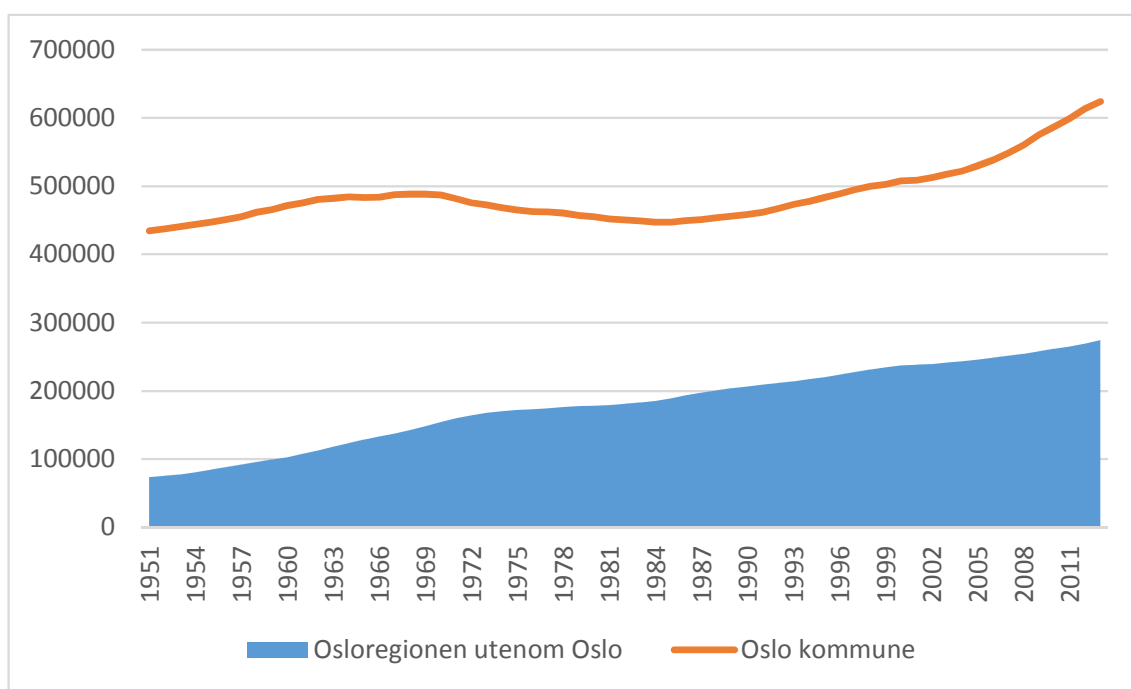
Figur 3. Nettoflytting etter sentralitet, 1994 til 2012. Kilde: Tabell 05471: Innenlandsk innflytting, utflytting og nettoinnflytting. Statistisk sentralbyrå

Den litt høyere fruktbarheten blant kvinnene i de minst sentrale kommunene, kan i dag ikke kompensere for den vedvarende utflyttingen, og 93 % av Norges fødselsoverskudd kom i 2009 i landets mest sentrale kommuner (Brunborg 2009). Samtidig har den norske sentraliseringen foregått i mange generasjoner, som følge av flyttinger mot sentrale strøk og innvandring. Fordi sentraliseringen har foregått i flere generasjoner, vil befolkningskonsentrasjonen fortsette selv om de mest sentrale områdene i perioder opplever

netto utflytting til mer perifere områder. Dette vil skje fordi stadig flere unge vokser opp i storbyområdene, som følge av at deres forfedre- og mødre flyttet mot sentrum (Sørli 2010).

2.2.5 Sentralisering og Osloområdet

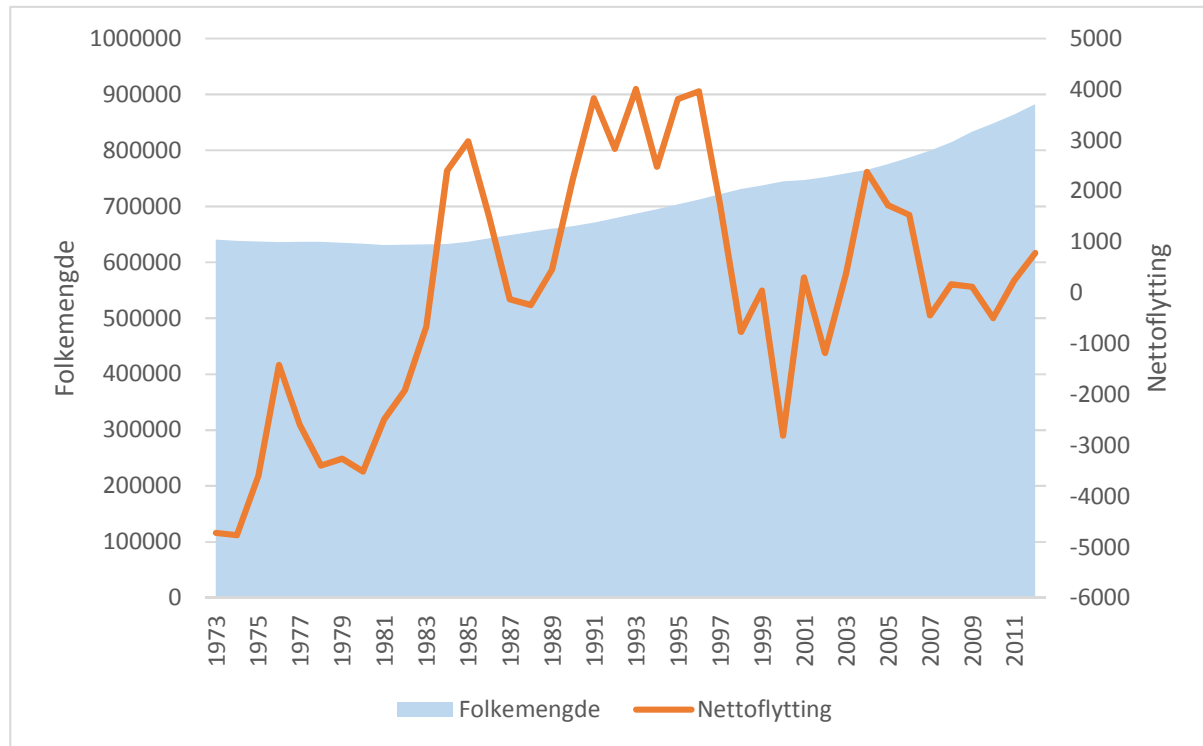
Vi har sett hvordan Oslo og omegn på kort tid vokste til å bli Norges desidert største by og byregion; hvordan den på 1970-tallet opplevde nedgang i folketallet, og hvordan den på ny fortsatte å vokse frem til i dag. Som det fremkommer av figur 4, har veksten i Osloområdet utenom Oslo kommune vært stabilt stigende de siste seks tiår, mens Oslo kommune opplevde nedgang fra begynnelsen av 1970-tallet, og ikke nådde samme størrelse før i 1996. Siden den gang har Oslo kommune vokst med nesten 28 %, mens befolkningsveksten i området for øvrig har vært nær 24 %. Det store bildet er tydelig; det foregår en sentralisering mot Osloområdet.

Figur 4. Befolkningsutvikling Oslo kommune og Osloområdet utenom Oslo kommune.

Kilde: Tabell 06913: Folkemengde 1. januar og endringer i kalenderåret. Statistisk sentralbyrå

Det er derimot, som figur 5 illustrerer, kun en mindre andel av denne befolkningsveksten som kan tilskrives tilflytting fra andre norske kommuner. I flere perioder har nettoflyttingen til området vært negativ, samtidig som befolkningsveksten har vært stabilt stigende. En stor del av befolkningsveksten må med andre ord tilskrives den vedvarende sterke innvandringen, samt fødselsoverskudd.

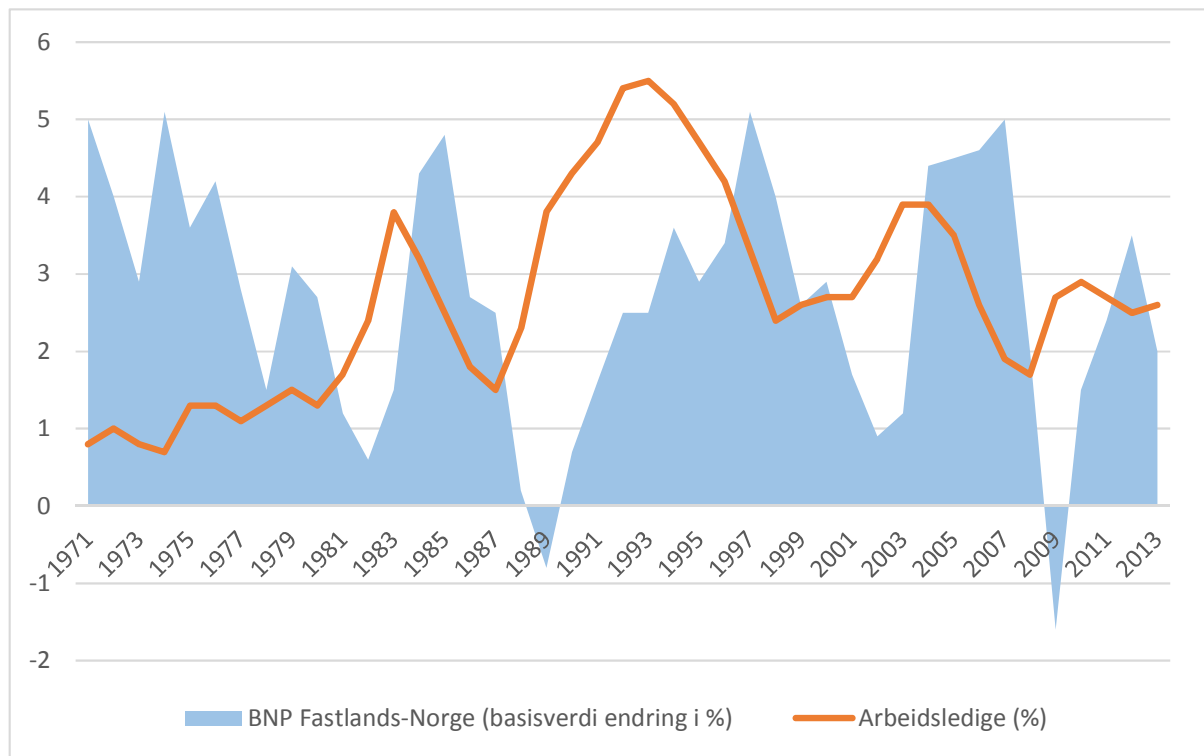
Figur 5. Folkemengde mot nettoflytting, Osloområdet. Kilde: Tabell 06913: Folkemengde 1.januar og endringer i kalenderåret. Nye distriktstall, Regionalstatistikk og tabell 05471: Innenlandsk innflytting, utflytting og nettoinnflytting. Statistisk sentralbyrå

2.3 Økonomisk situasjon i analyseperioden

Fordi mange har argumentert for at flyttemønsteret påvirkes av økonomiske konjunkturer (Lee 1966; Carling 1999 b; Brunborg 2009), og fordi det er de økonomiske faktorenes betydning som undersøkes i denne besvarelsen, vil jeg nå kortfattet gjennomgå den økonomiske situasjonen som har preget den perioden jeg har valgt å studere. Jeg vil legge spesielt vekt på årene 1980, 1987, 1997 og 2007.

1980-tallet var et tiår preget av økonomiske svingninger med tilsvarende variasjoner i arbeidsledighetsnivået. På 1970-tallet hadde den storstilte utbyggingen av velferdsstaten, samt oppbyggingen av petroleumsindustrien, bidratt til stabil økonomisk vekst og lav arbeidsledighet (Steigum 2010). Som det fremkommer av figur 6 var 1980 et år med fallende og lavere vekst i BNP enn året før, og svakt tiltagende arbeidsledighet. Ledigheten var til tross for dette veldig lav. I 1987 hadde arbeidsledighetsnivået, etter en periode med økt antall ledige, falt til omtrent samme nivå som i 1980. Kredittliberalisering i perioden 1984 til 1986 utløste økt etterspørsel drevet frem av økt konsum og private investeringer, før vi opplevde et

krakk i aksjemarkedene i oktober 1987 (Steigum 2010). Arbeidsledigheten var deretter stigende frem til 1993. I 1997 bidro økonomisk oppgang til at arbeidsledighetsnivået var fallende.

Figur 6. Arbeidsledighet og prosentvis endring i BNP Fastlands-Norge (basisverdi). Kilde: Helt ledige, årsgjennomsnitt. NAV. Tabell 09189: Makroøkonomiske hovedstørrelser. Statistisk sentralbyrå

Figur 6 viser at økningen i BNP fra 2006 til 2007 var relativt høy. Arbeidsledigheten var tilsvarende lav, og det var sterk økning i sysselsatte personer fra året før. Det er med andre ord slik at vi for 1987 har en situasjon med noe større økonomisk ustabilitet og usikkerhet enn på de andre tidspunktene, som et resultat av den økonomiske krisen. Jeg vil derfor legge til grunn at økonomiske faktorer kan spille en større rolle for flyttebeslutningene dette året, enn på de andre tidspunktene. I 1997 og i 2007 er arbeidsledigheten lav og den økonomiske aktiviteten høy. Dette kan igjen bidra til høy mobilitet og en situasjon der det ligger til rette for at ikke-økonomiske faktorer kan spille en stor rolle i flyttebeslutningene.

3 Flytting og steders attraktivitet – teoretiske perspektiv

Oppgavens hensikt er å undersøke i hvilken grad makroøkonomiske indikatorer forklarer flyttingen til Osloområdet over tid. Dette gjør ulike flytteteorier relevant. Samtidig vil jeg undersøke hvorvidt eventuelle endringer i individenes preferanser bidrar til å forklare deler av den observerte flyttingen. Dette gjør stedsteori relevant, fordi stedsattraktivitet av flere (Glaeser et al. 2001; Florida 2002; Glaeser 2011) har blitt trukket frem som en viktig faktor i flyttebeslutningen.

Cadwallader (1992) deler teorier om flytting inn i makro- og mikroteori, der førstnevnte vektlegger makroøkonomiske og fysiske forhold, mens sistnevnte tar utgangspunkt i individenes preferanser og egne beslutninger. Fagfeltet har gjennomgått en generell vending mot økt fokus på aktørene. Klassiske teorier om flytting er strukturorientert og forklarer flyttemønstre gjennom indikatorer som for eksempel ulikheter på arbeidsmarkedet, mens aktørorienterte teorier setter individers kostnads- og nytteevalueringer i sentrum av analysen. Nyere teorier påvirkes blant annet av den kulturelle vending innen samfunnsvitenskapene, og vektlegger individenes persepsjon og oppfattelse av egen situasjon, noe for eksempel flyttemotivundersøkelser søker å ta hensyn til.

Dette kapittelet vil innledningsvis kartlegge diskusjonen rundt begrepene sted, rom og stedstilknytning. Sted har fått økt oppmerksomhet i flyttforskningen de senere årene, med argumenter om at stedsspesifikke kvaliteter blir viktigere for flyttebeslutningen. Dette samsvarer med en mer dynamisk forståelse av sted og rom i forskningen; man tar i større grad hensyn til hvordan beslutninger tas under påvirkning av ulike diskurser og sosiale normer.

3.1 Sted, rom og stedsattraktivitet

De siste årene har stedstilknytning og betydningen av sted blitt viktigere faktorer i studier av flyttemønstre- og motiver. Stedsattraktivitet har av flere (se f.eks. Glaeser et al. 2001 og Florida 2002) blitt vektlagt i diskusjonen om hvorfor noen steder tiltrekker seg flere mennesker enn andre. I den forbindelse er det aktuelt å diskutere forholdet mellom mennesker

og steder, og betydningen dette har i flyttebeslutningene. Mange slike teorier har blant annet hentet inspirasjon fra Lefebvre (1991) og hans teoretisering av hvordan rommet produseres og konstrueres. Ulike forståelser av sted og rom gjenspeiler hvordan ulike teoretiske retninger ser, og har sett, på mønstre og årsaker til flytting. En gjennomgang av de ulike forståelsene vil være nyttig for å sette ulike teorier om flytting inn i en geografisk kontekst.

3.1.1 Sted og rom

Disse begrepene er ikke motsetninger; rom representerer mer korrekt den ene enden av et kontinuum der sted er på den andre (Agnew 2005). Sack (1997) definerer sted som *somewhere* og rom som *nowhere*. Et sted er noe subjekter og grupper av subjekter tillegger mening, og rom blir til sted som et resultat av denne prosessen (Cresswell 2004).

På 1980- og 90-tallet steg interessen for rombegrepet i samfunnsvitenskapene (Hubbard, Kitchin, Bartley & Fuller 2002). Inspirasjonen for denne «romlige vendingen» ble blant annet hentet fra Henri Lefebvre og hans teoretisering av rombegrepet (Sørlie, Aure & Langset 2012). I følge Lefebvre (1991) må rommet sees som produsert og reproduert av sosial handling. Man kan ikke på den ene siden se rommet som materialisert form, og på den andre som sosial konstruksjon (Berg & Dale 2004). Man kan med andre ord ikke ta for gitt hva rommet er, hva det inneholder eller hva det betyr. Samtidig er rommet i kontinuerlig forandring, og ingenting vil for alltid eksistere som det har gjort – det vi for eksempel i dag kjenner som det urbane er med andre ord i kontinuerlig endring. Samtidig vil vår oppfattelse av rommet avhenge av ulik påvirkning fra sosial praksis og samfunnsstrukturer (Sørlie et al. 2012). Den romlighet som presenteres i ideer, symboler, bilder og beskrivelser – slik den for eksempel presenteres i byplaner, arkitekttegninger og politiske utredninger – påvirker hvordan aktører tar sine valg (Lysgård 2004). Prosessene der rom produseres er med andre ord ikke alene et resultat verken av erfart praksis eller tankens verk, men en kombinasjon der balansen mellom de ulike romlige aspektene varierer. Dette er av betydning for å forstå hvordan en beslutning om å flytte aldri tas isolert, i et sosialt vakuum.

Neoklassisk økonomisk teori om flytting, som jeg kommer tilbake til senere i kapittelet, kjennetegnes av en essensialistisk romforståelse. Romlige «lover», som lønnsforskjeller og likevekt på arbeidsmarkedet, er ment å forklare logikken bak menneskelig adferd. Man studerer romlig praksis, som for eksempel flytting, ved å avdekke det man antar er de drivende mekanismene. Gjennom statistiske analyser av flyttmønstre reduseres steder til

punkter på et kart, der noen punkter mottar mennesker, og der andre opplever at mennesker flytter vekk. Man kan kritisere slike studier for å ignorere selve flyttehandlingen, hvilken betydning den har og de forestillinger og fortellinger som knyttes til konkrete steder og regioner (Lysgård 2004). Forståelse for individuell flytteadferd innebærer bevissthet rundt hvordan folk relaterer seg til ulike steder, og jeg vil derfor i påfølgende avsnitt kort gjennomgå noen ulike forståelser av stedsbegrepet.

Agnew (2005) identifiserer tre hovedforståelser av stedsbegrepet i den geografiske litteraturen. Sted som *lokalisering* definerer sted som et spesifikt område, med spesifikke fysiske og sosiale forhold. Denne forståelsen fokuserer på målbare og synlige egenskaper ved ulike steder. Når neoklassiske økonomiske teorier ser flytting som et resultat av kvantifiserbare ulikheter på arbeidsmarkedet er dette innenfor en slik stedsforståelse. Sted som *locale* refererer til den materielle settingen for sosial kontakt og interaksjon – steder hvor hverdagslivet finner sted. Den tredje forståelsen er stedet som *sense of place*. En slik forståelse ble introdusert av humanistiske tenkere på 1970-tallet, og var ment å beskrive hvordan individer tolker og forstår steder på ulike måter. Steder er med andre ord subjektivt definert (Hubbard et al. 2002). Denne siste tilnærmingen har blant annet blitt kritisert for hvordan et for sterkt subjektivistisk fokus leder oppmerksomheten vekk fra de betingelsene eller mekanismene som ligger til grunn for menneskelig oppfattelse. Castree (2003) hevder denne tilnærmingen til sted ikke er tilstrekkelig, fordi man i for stor grad studerer individene som løsrevet fra samfunnets strukturer. Samtidig vil man gjennom å legge vekt på hvordan mennesker opplever steder, potensielt få økt innsikt om hvordan og på hvilket grunnlag mennesker foretar en beslutning om å flytte (Berg & Dale 2004).

3.1.2 Stedsattraktivitet

Nyere stedsteori kjennetegnes av en relasjonell forståelse av sted, der mennesker og steder er gjensidig konstituerende og der identitet skapes i samspill mellom disse (Berg & Dale 2004). Som vi senere skal se er flytteteorier av nyere dato preget av en slik forståelse av samspillet mellom mennesker og steder. I den forbindelse er det også interessant å diskutere stedsattraktivitet, med en antagelse om at dette og livskvalitet blir viktigere faktorer i flyttebeslutningen – på bekostning av økonomiske faktorer (Niedomysl, 2004). Stedsattraktivitet som begrep legger vekt på meningsinnholdet knyttet til steder (Sørli et al. 2012).

Mens geografer tidligere studerte hvordan ulike steder utvikler særegne trekk, som gjør dem til *singulære* steder, er det i dag vanligere å diskutere hvordan steder utvikler *unike* trekk, som skiller dem fra hverandre (Castree 2003). Mange steder søker å skape eller utnytte sine unike trekk i kampanjer for å trekke til seg tilflyttere, med en antagelse om at steders attraktivitet har økt betydning i folks lokaliseringsbeslutninger (Niedomysl 2004).

Richard Florida (2002) knytter økonomisk vekst til konsentrasjon av hva han karakteriserer som «kreative mennesker» på unike steder. Et av de viktigste spørsmålene han stiller, er hvordan vi tar beslutningen om hvor vi skal bosette oss, og han argumenterer for at sted og lokalsamfunn er viktigere enn noensinne om man skal forstå folks flyttebeslutninger. Florida henter blant annet inspirasjon fra Jane Jacobs (1969), som observerte hvordan byer tiltrekker seg kreative mennesker, som igjen skaper ringvirkninger som bidrar til økonomisk vekst. Lucas (1988) bygger på Jacobs banebrytende arbeid, og viser hvordan økonomisk aktivitet er kreativt på samme måte som vitenskap og kunst. Kreative mennesker som bor og arbeider i nærheten av hverandre skaper, ifølge slik teori, merverdi. Kreative mennesker er derfor villige til å betale svært høye leiepriser, som på Manhattan og i sentrale deler av London, for å være i nærheten av andre kreative mennesker.

Steder som skiller seg ut med en mangfoldig befolkning, tolerante holdninger og åpenhet for nye ideer og alternative livsstiler, vil ifølge Florida (2002) trekke til seg mennesker fra hva han karakteriserer som *den kreative klassen*. Dette er mennesker, som ifølge Florida, bidrar til økonomisk vekst gjennom sin kreativitet, og som typisk besitter høye nivåer av human kapital. Forskere, kunstnere, arkitekter og forfattere er eksempler på kjernemedlemmer av denne gruppen. Florida hevder fremveksten av den kreative klassen representerer en samfunnsmessig endring i verdier, holdninger og normer. Kreative mennesker er individualistiske og ambisiøse, og søker i stor grad å utnytte sitt eget potensiale. De verdsetter mangfold og toleranse og vil, ifølge Florida, aktivt søke seg til steder preget av et mangfold av kulturer og subkulturer. Valg av bosted handler dermed om steds kvalitet mer enn noe annet. Evaluering av alternative destinasjoner handler da om hva som finnes på de ulike stedene (det fysiske miljø), hvem som er der (menneskene) og hva som foregår der (musikkscener, kunstinstitusjoner, gateliv osv.) (Florida 2002, 232). Om steds kvalitet blir utslagsgivende for hvor den mest attraktive arbeidskraften velger å søke arbeid, påvirkes bedrifters lokalisering av arbeidsplasser som en direkte følge av dette. Florida (2008) hevder

stadig flere søker valgmuligheter, steds kvalitet og utfordringer når de skal finne nytt bosted, og at arbeidsplassene følger etter.

Det er verdt å merke seg at Floridas teorier har vært gjenstand for mye kritikk, og at han selv har forsøkt å imøtekomme noe av denne kritikken. På den ene siden har hans kategorisering av utvalgte yrkesgrupper som kreative blitt kritisert for å være lite nyansert, og for i for liten grad å ta i betraktning at alle yrker i større og mindre grad innebærer elementer av kreativitet (Wilson & Keil 2008). Videre har Floridas konsept møtt kritikk med hensyn til den antatte effekt den kreative klassen vil ha på steders økonomi og konkurransekraft – noe som ifølge Krätke (2010) er overdrevet. Glaeser (2005) er enig med Florida i at kreativitet og kreative mennesker blir stadig viktigere aspekter ved økonomien. Han argumenterer derimot for at såkalt kreative mennesker ikke skiller seg nevneverdig fra andre med tilsvarende god tilgang på human kapital hva gjelder bostedspreferanser.

Floridas poeng er uansett at selv om arbeid er en viktig faktor for å forstå folks valg av bosted, får andre faktorer stadig større betydning. For den kreative klasse er ikke en trygg arbeidsplass og gode skoler tilstrekkelig. God tilgang på attraktive fasiliteter og institusjoner, mangfold og toleranse er vel så viktig. Stedsattraktivitet handler med andre ord om å være gode steder for konsumenter. Glaeser (2011) argumenterer likeledes for at livskvalitet er viktig for å forstå hvorfor noen områder er mer attraktive enn andre. Dette handler ifølge han om å være gode steder for forbruk. Den samme oppfatning finnes hos Urry (1995), som hevder steder i økende grad er sentre for konsum, og at steder i seg selv blir konsumert. Dette er viktige faktorer med hensyn til forståelsen av hvorvidt ikke-økonomiske faktorer blir viktigere i flyttebeslutningene.

Glaeser et al. (2001) hevder byenes rolle som sentre for konsum kan være avgjørende for deres fremtidige vekst. Ressurssterke, godt utdannede mennesker, som kan velge mellom mange potensielle destinasjoner fordi de besitter etterspurt kompetanse, vil ifølge Glaeser et al. ta sine beslutninger på et annet grunnlag enn hva tradisjonelle økonomiske modeller for migrasjon legger til grunn. Urbanisering handler ifølge dem i økende grad om livskvalitet og tilgang på et velutbygd og attraktivt tjenestetilbud – noe større urbane områder gjerne tilbyr. De undersøker dette blant annet ved å studere inntektsutviklingen og utviklingen i boligpriser i større urbane områder relativt til landet for øvrig. Når de finner at boligprisveksten har vært sterkere enn inntektsveksten i de urbane områdene, tolker de dette som at etterspørselen etter *urbane kvaliteter* har blitt større.

Hjorthol (2003) studerer bostedspreferanser og flyttemotiver over tid, og diskuterer urbanisering som et alders-, kohort- eller periodefenomen. Hun argumenterer, som Glaeser et al. (2001), for at interessen etter urbane kvaliteter er økende. Dette underbygges av at interessen for slike kvaliteter har økt for alle kohorter, noe som indikerer at man står overfor en periodeeffekt – at urbane kvaliteter er *i tiden*.

3.1.3 Bidrar økt velstand til endrede preferanser?

Selv om man observerer at flyttestrømmer går mot områder med lav arbeidsledighet og et arbeidsmarked i vekst, betyr ikke dette nødvendigvis at de som flytter til disse områdene gjør det av årsaker kun knyttet til arbeid og økonomi. Undersøkelser viser tvert imot inkonsistens mellom hva som kan betegnes som makrostrømmer og mikromotiv (Morrison & Clarke 2011). På tross av at flyttestrømmene gjerne følger en form for neoklassisk logikk der mennesker flytter mot områder der lønningene er høyere og arbeidsledigheten lavere, viser studier av flyttemotiver at faktorer knyttet til arbeid og lønn er av mindre betydning for respondentene enn hva makrostrømmene skulle tilsi. Morrison og Clark (2011) argumenterer for at dette ikke handler om at arbeid ikke er viktig for respondentene. Tvert imot er behovet for arbeid så viktig at dette alltid må være på plass før flytting kan initieres. De finner at en mindre andel av de interne flyttingene på New Zealand er direkte motivert av ønsker om høyere lønn, og at relativt få flyttinger faktisk resulterer i dette. Arbeid er med andre ord ikke målet for flyttingene, men et middel for å oppnå andre ønsker (Aure, Langset & Sørli 2011). Morrison og Clarke trekker, som Glaeser et al. (2001), frem ulike faktorer knyttet til forbruk som de viktigste årsakene bak flertallet av flyttingene.

Ronald Ingleharts (1997) studier gir en annen potensiell forklaring. Inglehart dokumenterer, med data fra 43 land, hvordan nasjonale kulturer og verdier endrer seg over tid. Han argumenterer for at verdier knyttet til livskvalitet har fått økt betydning i den vestlige verden, ettersom stadig flere av innbyggerne har fått dekket sine basisbehov. Han forklarer dette ved å argumentere for at menneskers prioriteringer reflekterer deres sosioøkonomiske situasjon. Man tillegger mest verdi det som er mangelvare. Har man tilstrekkelig tilgang på mat, bolig og transport, vil man ifølge en slik hypotese tillegge andre faktorer høyere verdi. Man vil med andre ord forvente å finne en økende andel mennesker med postmaterialistiske verdier, og en fallende andel mennesker med materialistiske verdier, som et resultat av velstandsvekst. (Inglehart henter inspirasjon fra Maslows motivteori og pyramide, som sier at visse

basisbehov må være dekket før man kan fokusere på mindre presserende behov (se Maslow, 1954)). Florida (2002) mener dette forklarer hvorfor noen steder opplever høyere tilflytting enn andre, fordi økt velstand bidrar til at flytterne kan vektlegge egne interesser og preferanser i sine flyttebeslutninger.

Inglehart har blant annet møtt kritikk for å antyde direkte sammenhenger mellom materialistisk velstand og økonomisk vekst på den ene siden, og verdiendringer på den andre (Haller 2002). Videre er det slik at om man finner indikasjoner på at verdier er endret, må man samtidig slå fast hvorvidt disse er et resultat av kohorteffekter, eller om det er et resultat av livssyklus-effekter. Hellevik (2002) studerer endringer i nordmenns verdier med et slikt perspektiv, og finner inkonsistenser i Ingleharts teori. Han hevder økt økonomisk velstand i årene etter 2. verdenskrig kan ha bidratt til å redusere interessen for materialistiske aspekter ved livet. Men for de som vokste opp med økonomisk velstand i sin barndom på 1980- og 90-tallet endret dette seg – og man ser nå, ifølge Hellevik – at denne generasjonen i større grad kjennetegnes ved materialistiske verdier og holdninger.

Et økende fokus på materialistiske verdier kan være et resultat av flere ting. Høyere disponible inntekter frigjør stadig mer midler til konsum, samtidig som økt tilbud av produkter og tjenester øker konsumetterspørselen. Likeledes bidrar mer fritid til at vi kan fokusere stadig mer av vår tid på å oppfylle våre personlige ønsker (Haller 2002). På den ene siden kan dette bidra til at økonomiske faktorer blir mindre viktig for våre flyttebeslutninger, og at vi i økende grad velger å bosette oss i områder med den største tilgangen på konsummuligheter. På den andre siden kan dette føre til at vi aktivt og i økende grad søker oss mot høye lønninger, slik tilfellet er for mange av jobbene med høye kompetansekrav i de største byene. Ved å oppnå høyere lønninger kan vi da i større grad nyttiggjøre oss av de muligheter som finnes for konsum. I begge fall er urbanisering et potensielt utfall.

Jeg vil trekke på ulike aspekter ved den foregående diskusjonen i drøftingen av hvorvidt endringer i preferanser kan bidra til å forklare befolkningskonsentrasjonen, og som potensiell forklaring om det viser seg at sammenhengen mellom makroøkonomiske faktorer og flytting til Osloområdet er svekket. I den forbindelse blir det også et spørsmål hvorvidt dette kan være et resultat av velstandsøkning.

3.2 Teorier om flyttemønstre-, beslutninger- og årsaker

Flytteforskningen har historisk sett vært preget av spørsmålet om hvorvidt flytting best forstås i individuelle eller strukturelle termer. Feltet har på den ene siden vært preget av et fokus på strukturelle krefter, som betydningen av økonomisk ulikhet og økonomiske konjunkturer. På den andre siden har man fokusert på individers og husholdningers flyttekarrierer, flyttemotiv og den faktiske flyttebeslutningen (Massey 1990). Det er samtidig vanlig å dele flytteforskningen inn i makro- og mikroperspektiver. Makrotilnærminger har tradisjonelt fokusert på å forklare aggregert flytteadferd ved å studere lønnsforskjeller, ulikheter på arbeidsmarkedet og ulike fysiske forutsetninger, slik som klima. Neoklassiske økonomiske teorier befinner seg innenfor denne tradisjonen. Mikrotilnærminger har derimot fokusert på individuelle beslutninger, og er opptatt av å diskutere hvordan og på hvilket grunnlag aktører velger mellom ulike alternativer (Cadwallader 1992).

Forskning på flyttemønstre og årsaker er utpreget tverrfaglig, og involverer økonomer, sosiologer, psykologer og geografer. Forskningen er derfor påvirket av de strømmer og ideer som med årene har formet disse ulike disiplinene (Cadwallader 1992). Flytteforskning er på grunn av dette i kontinuerlig endring, og fagfeltet har med tiden i større grad tatt hensyn til flytting som et viktig element i individers identitetsproduksjon, og hvordan dette varierer i ulike stadier av livsløpet. Nyere teori forsøker i større grad enn tidligere å inkorporere teorier både på makro- og mikronivå, ved å koble sosiale- og økonomiske strukturer til individuelle valg, med en samtidig forståelse av flytting som biografisk opplevelse og prosess (Massey 1990; Cadwallader 1992; Fosso 2004).

3.2.1 Grunnstrukturene i flytteforskningen

Flytteforskningen er fremdeles påvirket av to banebrytende arbeider fra 1800-tallet (Aure et al. 2011). Med data fra mer enn tjue land presenterte E.G. Ravenstein i to artikler fra 1885 og 1889 seks «lover», som var ment å beskrive hvordan migrasjon skrider frem. Kort oppsummert kjennetegnes flyttemønsteret ifølge Ravenstein av at 1) de fleste flytter over korte avstander, 2) flyttingen vil foregå i etapper, 3) enhver flyttestrøm vil produsere en kompensierende motstrøm, 4) de som flytter langt tenderer til å flytte til en av de store sentrene for handel og produksjon, 5) de som vokser opp i byen flytter i mindre grad enn de

som vokser opp på landsbygda og 6) kvinner flytter oftere enn menn (Ravenstein 1885). Lee (1966) la senere til – med bakgrunn i Ravensteins diskusjon – at teknologiske fremskritt ser ut til å øke antall migranter, og at det økonomiske motivet dominerer enhver beslutning om å flytte:

Bad or oppressive laws, heavy taxation, an unattractive climate, uncongenial social surroundings, and even compulsion (slave trade, transportation), all have produced and are still producing currents of migration, but none of these currents can compare in volume with that which arises from the desire inherent in most men to "better" themselves in material respects (Ravenstein 1889, 286).

Lee (1966) utviklet, med utgangspunkt i Ravensteins generaliseringer, hypoteser som var ment å beskrive omfanget av regional migrasjon, migrasjonsstrømmene og karakteristikk ved migrantene. Migrasjonens omfang ville ifølge Lee avhenge av en regions diversitet, både geografisk og demografisk, eventuelle hindringer og økonomiske konjunkturer. Migrasjon tenderer til å foregå langs veldefinerte strømmer og motstrømmer, og disse strømmenes effektivitet avhenger av økonomiske forhold – i gode økonomiske tider flytter færre «mot strømmen». Videre argumenterer Lee for at individer opplever positive og negative faktorer – som under visse omstendigheter kan initiere flytting – forskjellig.

3.2.2 Neoklassisk økonomisk teori

Dette er teori som tar utgangspunkt i at sterke strukturelle krefter på makronivå bidrar til å forklare flytting ved å bestemme regionale og lokale forhold, som igjen strukturerer individenes og husholdningenes beslutninger (Massey 1990). Flyttestrømmer oppstår ifølge dette perspektivet primært som en konsekvens av geografiske ulikheter i tilgang til og etterspørsel etter arbeidskraft. Områder med god tilgang på arbeidskraft, men liten tilgang til kapital, vil ifølge slik teori tilby lave lønninger. Områder med et underskudd på arbeidere og god tilgang på kapital vil tilby høye lønninger. Disse forskjellene bidrar til at arbeidere fra områder med lave lønninger flytter mot områder med høye lønninger. Som et resultat av dette faller tilbudet av arbeidere i avsenderområdet, samtidig som lønningene stiger. Det motsatte skjer i områder som mottar arbeidere, og resultatet er at områdenes arbeidsmarkeder «nærmer» seg hverandre og man oppnår likevekt (Cadwallader 1992). I en situasjon med likevekt vil migrasjonen i teorien opphøre, men forskning viser at dette ikke skjer (Massey, Durand & Malone 2003). Neoklassiske teorier legger til grunn at barrierer ikke eksisterer, at

markedet fungerer perfekt, at alle har tilgang til den samme informasjonen og at aktørene handler økonomisk rasjonelt. Dette er høyst diskutabile forutsetninger, noe blant andre Kahneman og Tversky (1979) har vist; når man skal treffe komplekse valg, slik som flyttebeslutninger, kan man bli preget av informasjonsoverbelastning, slik at beslutningen heller preges av tidligere opplevelser, vaner og ønsker om å unngå risiko.

3.2.3 Aktørorienterte teorier

En rekke teoretikere har, i motsetning til neoklassisk økonomisk teori, forstått flytting med utgangspunkt i individuelle aktører (Sjaastad 1962; Lee 1966; Todaro 1969). Mange av disse henter inspirasjon fra de allerede nevnte arbeidene til Lee (1966). Han argumenterte for at all flytting innebærer positive og negative faktorer ved opprinnelsesstedet og ved den potensielle destinasjonen, et sett av hindringer som må overvinnes og personlige karakteristikk ved de som flytter. Positive faktorer ved hjemstedet kan være nærhet til venner og familie, mens tilsvarende faktorer ved destinasjon kan være nærhet til et diversifisert arbeidsmarked og høyere lønninger. Negative faktorer ved hjemstedet anses som *push-effekter*, mens positive faktorer ved destinasjonen karakteriseres som *pull-effekter*. Eksempler på potensielle hindringer kan være avstand og eventuelle kostnader forbundet med flyttingen.

I de klassiske adferdsteoretiske mikrotilnærmingene til migrasjon antok man at aktørene vurderer eventuell flytting med bakgrunn i en rekke kostnads- og nytteevalueringer. Man investerer i sin egen humankapital for å få utbytte av disse investeringene ved et senere tidspunkt (Sjaastad 1962). Man tar eksempelvis utdanning for å gjøre seg selv mer attraktiv på arbeidsmarkedet, slik at man oppnår høyere lønninger og større økonomisk frihet (Massey 1990). Rasjonelle aktører forutser hvor kostnadene og gevinstene ved flytting er størst, og tar sin avgjørelse basert på slike kostnads- og nyttevurderinger når de skal flytte til et nytt sted (Todaro 1969). De som flytter gjør dette for å maksimere utbyttet av den kunnskap og kompetanse de besitter (Massey et al. 2003). For å oppnå dette må man gjennomgå ulike «hindringer», analogt til de hindringer Lee (1966) diskuterer. De som flytter estimerer kostnadene og nytten av flytting til ulike destinasjoner, og velger stedet som gir det største utbyttet. *Place utility* representerer aktørenes holdning til potensielle destinasjoner (Cadwallader 1992). Vi husker i denne forbindelse hvordan Florida (2002) argumenterer for at kreative mennesker flytter i søken etter å utnytte sitt personlige potensial.

Den samme kritikken som ble rettet mot neoklassisk økonomisk teori kan til en viss grad rettes mot aktørorienterte teorier. Det er samtidig heller ikke slik at beslutninger gjøres i et sosialt og økonomisk vakuum (Massey 1990). Lee (1966) påpekte tidlig hvordan individuelle kjennetegn påvirker på hvilken måte positive og negative faktorer oppleves, da preferanser, ønsker og motiv ikke er statiske fenomener. Sørli (2006) påpeker hvordan de «(...) formes med utspring i sosial bakgrunn, evner og interesser og oppvekststed, og justeres løpende over livsløpet» (s. 5). Selv om aktørorienterte teorier tok hensyn til individenes subjektive forståelse, kan de kritiseres for i for stor grad å vektlegge menneskers kalkulerende evner med hensyn til tilgjengelig informasjon – at de undervurderer hvordan følelser og rutineadferd påvirker flyttebeslutningene.

3.2.4 Nyere flytteteorier

Neoklassisk økonomisk teori og de aktørorienterte teoriene er gjerne forbundet med bruk av kvantitative analyser, og søken etter årsakssammenhenger og romlige konsekvenser. Den senere tiden har det derimot blitt mer vanlig å ta utgangspunkt i teorier om menneskers liv i studier av flytteprosesser. Med dette blir spørsmål som omhandler livsstil, livsfase, identitet og *sense of place* aktuelle (Fosso 2004). Vektlegging av slike elementer er derimot ikke noe nytt. Vi har allerede sett hvordan Lee (1966) argumenterte for at ulike faktorer vil påvirke ulike individer på ulik måte; at visse personlige karakteristikk er mer eller mindre konstante gjennom en persons liv, blant annet som et resultat av sosioøkonomisk bakgrunn og arvede egenskaper, mens andre vil variere med hvilket stadiet man er på i livet (Lee 1966).

Livsfaseteorier ser spesifikt på dette, og studerer hvordan mobilitet og bostedspreferanser varierer med alder. Slike studier viser blant annet hvordan unge voksne etterspør mindre bolig enn de eldre, hvordan par med barn i større grad etterspør enebolig og hvordan godt voksne i større grad enn andre etterspør en bolig nummer to (Bitter & Plane 2012).

Johan Fredrik Rye (2006) argumenterer for at den kulturelle vending innen samfunnsvitenskapene har bidratt til denne alternative tilnærming til studier av flyttingens mønstre og årsaker. Ved å fokusere på representasjoner av virkeligheten heller enn på den objektive virkeligheten, kan man komme nærmere en forståelse av hvordan aktørers positive eller negative oppfattelse av sine miljøer forklarer hvordan de handler:

People do not leave the countryside because of abstract and anonymous structural forces but because they do not perceive the rural to represent the means that make up the good life (Rye 2006, 200).

Det er med andre ord menneskers oppfattelse av virkeligheten som er av betydning, mer enn virkeligheten slik den kan måles ved hjelp av kvantitative verktøy. Både mennesker og steder er i løpet av sine livsløp i kontinuerlig endring – deres identitet skapes og gjenskapes kontinuerlig. Fosso (2004) diskuterer i hvilken grad forestillinger om sted og identitetsproduksjon har betydning for unges flytting. Om man antar en ikke-essensialistisk forståelse av identitet – at identitet er noe som skapes kontinuerlig gjennom livsløpet – kan flytting forstås som en del av den prosessen som er med på å skape våre identiteter. Steder blir på denne måten aktive deler av vår identitetsproduksjon. «Steder inngår altså i all sosial interaksjon og i all menneskelig handling, og denne interaksjonen gjør steder til noe annet enn passive og bundne lokaliteter» (Fosso 2004, 122).

Folks forståelse av sted kan sies å være i kontinuerlig endring. Samtidig endres også stedenes identitet. På den ene siden skapes og gjenskapes steders identiteter gjennom politikernes og beslutningstakernes planer, visjoner og handling. Ideer, bilder og beskrivelser fra beslutningstakerne har til hensikt å påvirke aktørenes adferd, og ulike representasjoner kan bidra til å skape og endre normer. På den andre siden er steders identitet forbundet med sosiale representasjoner og stedsmyter, og formidlingen av disse i medier og mellom aktører (Martin 2000). Dette påvirker hvordan folk opplever disse stedene (Berg & Dale 2004). Ifølge Sack (1992) er vår oppfattelse av verden alltid formet av kulturen, og media både skaper og transformerer bilder av steder. Dette påvirker både de som selv bor på disse stedene og de som bor andre steder, og vurderer å flytte dit.

Både neoklassiske økonomiske- og aktørorienterte teorier ser flytting som et resultat av en rasjonell beslutningsprosess. Men om hva som anses å være rasjonelt endres, er det ikke tilstrekkelig med en slik forståelse av rasjonalitet. For en bedre forståelse om hvordan aktører tar sine beslutninger, vil jeg i den påfølgende diskusjon gå nærmere inn på spørsmål relatert til rasjonalitet og normstyrt adferd.

3.3 Rasjonalitet, normer og flyttebeslutninger

Det har som vi har sett vært vanlig å behandle flytterne som økonomisk rasjonelle vesener, som flytter fordi de søker å maksimere sitt eget potensiale (Sjaastad 1962; Todaro 1969). Økonomiske faktorer er med andre ord strukturerende for individenes handlinger. Men som vi også har sett er det viktig å ta i betraktning at alle mennesker har et fordreid bilde av virkeligheten, et bilde som blant annet påvirkes av sosiale normer og av at det som anses å være rasjonelt, i seg selv er i endring. For å vise hvordan jeg vil forholde meg til rasjonalitet og normers betydning for individuelle valg i denne besvarelsen, vil jeg ta utgangspunkt i teorien om rasjonelle valg (TRV) og kritikk av denne.

Teorien om rasjonelle valg

Teorien baserer seg på metodologisk individualisme som sier at «(...) veien til å forstå et samfunn må begynne med individuelle mennesker og deres handlinger, og derpå gå videre og vise hvordan den sosiale interaksjonen frembringer stadig mer sammensatte sosiale strukturer» (Østerberg, 1993, 251). TRV har som grunnprinsipp at det bak alle bevisste handlinger ligger et ønske om å maksimere sitt «utbytte» gitt den enkelte situasjon (Aakvaag 2008). Her finner vi igjen samme resonering som i den klassiske aktørtilnærmingen til flytting. Ønsker man høyere lønn vurderer man ulike destinasjoner og arbeidsplasser, og velger alternativet som gir mest tilbake.

Ifølge TRV er individenes ønsker den primære drivkraften bak de valg vi tar. Disse kan oppstå som et resultat av ytre påvirkning (Aakvaag 2008), og kan blant annet bidra til at man flytter fra bygda til byen som et resultat av at *alle andre* – eller de man ønsker å identifisere seg med – gjør det samme. Slik ytre påvirkningen kan også karakteriseres som normer – forventninger om handlingsmønstre som dannes i sosiale grupper, der avvik fra disse mønstrene fører til ulike former for sanksjoner. Aktørenes adferd vil derimot variere med hensyn til normene, og disse vil kunne produsere ulike utfall for ulike aktører (Cohen 1996). I motsetning til mer strukturalistisk orienterte handlingsteorier, erstatter TRV normstyrte aktører med en form for instrumentell rasjonalitet, der aktørene bevisst *snur kappa etter vinden* (Aakvaag 2008).

Kritikk av teorien om rasjonelle valg

TRV har blitt kritisert for å overvurdere aktørens refleksivitet, og for å undervurdere viktigheten av sosiale normer. Teorien hevder dette er av betydning, men at aktørene alltid *bevisst* og gjennom en veloverveid beslutningsprosess tar sine valg med tanke på de sanksjonene som eventuelt følger med å bryte med disse. Normer står på denne måten i kontrast til aktørenes rasjonelle beslutningsprosess, og fungerer som en form for kausal kraft som suspenderer aktørenes rasjonelle overveielser (Aakvaag 2008). Bourdieu (1998) er kritisk til TRVs refleksive aktører, og hevder de fleste av våre handlinger ikke baserer seg på refleksjon og gjennomtenking, men på instinkter om hvordan vi bør handle i ulike situasjoner. Aktørene er ikke selv bevisste på hvor preget de er av den påvirkning de blir utsatt for. TRV kan med andre ord kritiseres for en begrenset forståelse for aktørers sosialisering i fellesskap med andre aktører. Bourdieu har på sin side møtt kritikk for å underspille aktørenes refleksivitet (Aakvaag 2008). Jeg vil forstå normer som potensielt inkorporert i menneskelig handling, og hva man anser for å være rasjonelt kan derfor i seg selv være normstyrt.

Det er med andre ord ikke nødvendigvis slik at aktørene mister sin betydning om man tar utgangspunkt i normstyrte forklaringer. Jeg vil forstå normer som suspenderende for rasjonalitet, men dette vil samtidig kunne innebære at folk handler uten at de er i stand til å redegjøre for hvorfor de handlet som de gjorde. Jeg vil forstå normer som mekanismer, som under visse forutsetninger vil kunne skape et gitt utfall.

Normer og flyttebeslutninger

Om den *urbane diskursen* endres, slik at det utvikles en forståelse for at byen er de rurale områdene overlegen hva gjelder for eksempel muligheter for personlig utvikling, vil vi som en del av samfunnet potensielt endre vårt syn på å flytte dit. Teorier som ser flytting som en rasjonell beslutning for individuell nyttemaksimering, må med andre ord sees i lys av at det som anses som rasjonelt er i kontinuerlig endring. Om flere flytter til urbane områder enn hva makroøkonomiske indikatorene skulle tilsi, kan det være at en del flytteadferd er nettopp normstyrt. Men det vil selvfølgelig være vanskelig å angi i hvor stor grad slike normer eventuelt påvirker individuelle beslutninger.

Beck (1996) hevder hvordan det å tenke, begrunne og rasjonalisere gjøres på en annen måte i dag enn hva tilfellet var tidligere – som et resultat av individualiseringen av samfunnet. På

den ene siden er det rimelig å anta at normene og ideene, og med det begrunnelsene for hvordan vi bør handle, endres. Om det derimot er slik at rasjonaliseringsprosessen i seg selv er i endring, blir det spesielt problematisk å gjøre sammenligninger over tid. Det vil i den forbindelse være vanskelig å avgjøre om man står overfor faktiske holdningsendringer.

3.4 Analytisk rammeverk

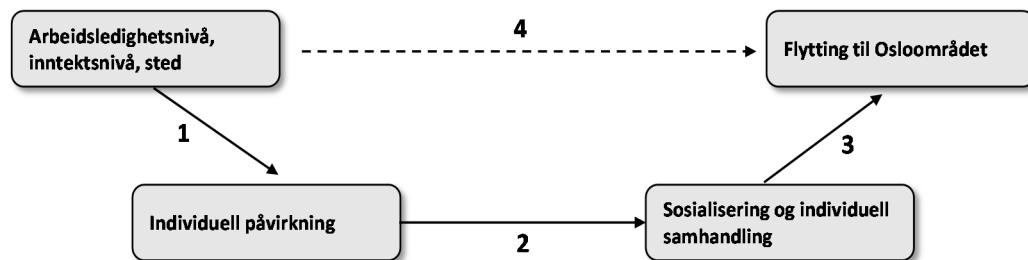
Jeg vil forstå handlinger på samfunnsnivå som forankret i individuell adferd, og vil i mitt analytiske rammeverket hente inspirasjon fra Colemans (1987) badekarmodell. Denne modellen er et forsøk på å vise at sosiale strukturer på makronivå springer ut fra individuelle aktørers rasjonelle handlinger. Jeg vil forutsettes at strukturene har potensiale både til å begrense og muliggjøre aktørenes handlingsrom, og tar utgangspunkt i en relativt grov bruk av Colemans modell. Modellens hensikt er å vise hvordan man på en tilfredsstillende måte kan bevege seg fra mikro- til makronivå, og hvordan man ikke kan trekke slutninger om ett makrofenomen med et annet, uten å gå veien via aktørene. Ifølge Coleman (1987) er det kun handlende aktører – hvis ønsker, muligheter og oppfatninger påvirkes av sosiale normer, institusjoner og kultur – som har potensiale til å produsere slike makrososiale strukturer. Makrostrukturer har med andre ord, ifølge Coleman, ikke potensiale til å utøve kausal kraft i samfunnet på egen hånd.

Aktørene influeres primært på to måter, gjennom ytre og indre påvirkning.

Samfunnsstrukturene legger føringer for de tilgjengelige handlingsalternativene, som avgjør hvilke handlinger som er mulig. Dette er den ytre påvirkningen. Samtidig kan samfunnets strukturer under visse forutsetninger påvirke aktørenes preferanser og oppfatninger. Disse skapes gjennom sosialiseringsprosesser og i samhandling med andre aktører – dette er den indre påvirkningen. Det er i denne relasjonen samfunnets normer vil kunne påvirke aktørenes adferd. Det er verdt å merke seg at Colemans modell har blitt kritisert for å være for aktørorientert, og for at den i for liten grad tar hensyn til hvordan normstyrt adferd ikke nødvendigvis er noe aktørene har et kalkulerbart forhold til (Østerberg 1993; Aakvaag 2008).

Massey (1990) argumenterer for at flytteforskningen må benytte teori og empiri som kobler strukturer på makronivå med individuelle beslutninger på mikronivå. På denne måten kan ulike funn belyse hverandre. Samtidig er det, ifølge Cadwallader (1992) viktig at man

balanserer mellom teori og observasjon. Mitt analytiske rammeverk forsøker å ta hensyn til dette.

Figur 7. Analytisk rammeverk

Makrobetingelsene i modellen er sammenhengen mellom arbeidsledighetsnivå og inntektsnivå relativt til Osloområdet. Sted kan også inngå på makronivået med hensyn til flyttebeslutninger, da det kan bidra til å strukturere hvordan folk tar et valg om å flytte. Relasjon 4 viser feilslutningen man må forsøke å unngå; fra ett sosialt fenomen på makronivå til et annet. Relasjon 1 viser hvordan samfunnsmessige strukturer påvirker individuelle ønsker, muligheter og oppfatninger. Relasjon 2 representerer individuell tilpasning og samhandling – på bakgrunn av de allerede nevnte ønsker, muligheter og oppfatninger. Relasjon 3 representerer flytting til Osloområdet, som et resultat av mange enkeltaktørers individuelle handlinger. Denne relasjonen kan da altså være et resultat både av samfunnsmessige forhold og av sosiale fenomen, som normer. Én enkelthandling bidrar ikke til samfunnsendring, men de aggregerte konsekvensene av en rekke individers handlinger kan bidra til dette. Om det viser seg at makroøkonomiske faktorer i liten grad forklarer flytting til Osloområdet, kan det være at potensielle flyttere påvirkes av blant annet hvordan storbyen som symbolsk fenomen presenteres i media, i litteraturen og i offentlig symbolpolitikk – av diskursen om storbyen.

De valgene vi tar skjer ikke uavhengig av persepsjon. Selv om det foreligger en antagelse i denne besvarelsen om at flytterne påvirkes fra ulike hold, er det vanskelig å påvise i hvilken grad dette er tilfelle. Eventuelle endringer i de makroøkonomiske variablenes forklaringskraft, kan være indikasjoner på at slik påvirkning finner sted.

3.5 Oppsummering og hypoteser

I etterkant av den teoretiske gjennomgangen er det hensiktsmessig å returnere til oppgavens to forskningsspørsmål; hvorvidt det er en stabil sammenheng mellom makroøkonomiske forhold og flytting til Osloregionen, og i hvilken grad endringer i preferanser kan bidra til å forklare den vedvarende sentraliseringen.

Studier av flyttemønstre viser at flyttestrømmene tenderer til å gå i retning av områder der de makroøkonomiske betingelsene er bedre enn i områdene flytterne forlot (Morrison & Clarke 2011). Selv om dette er tilfellet betyr ikke det at økonomi i seg selv er den viktigste motiverende faktoren bak flyttingen. Jeg vil undersøke dette nærmere med hensyn til Osloområdet, ved å studere sammenhengen mellom makroøkonomiske forhold og flytting. Den teoretiske gjennomgangen har vist hvordan økonomiske strukturer kan skape handlingsrom, men at det er viktig å ta hensyn til hvordan de som flytter selv oppfatter og opererer innenfor dette handlingsrommet.

Morrison og Clarke (2011) har som nevnt vist at en relativt liten andel av de registrerte flyttingene på New Zealand var motivert av et ønske om høyere lønn – at andre faktorer er viktigere. Min antakelse om at endrede preferanser kan bidra til å forklare hvorfor folk fortsetter å flytte mot urbane strøk er med andre ord styrket gjennom denne og en rekke andre studier som blant annet har vektlagt betydningen av stedsattraktivitet (Glaeser et al. 2001; Florida 2002). Jeg vil anta at flytting og flyttemotiver ikke påvirkes av makroøkonomiske faktorer alene, men også av symbolpolitikk, fortellinger og diskurser/normer.

Hypoteser

Den teoretiske og empiriske gjennomgangen har ledet meg frem til følgende to hypoteser. De tar utgangspunkt i oppgavens forskningsspørsmål og baserer seg både på empiri fra den norske sentraliseringen og fra internasjonal teoretisering om temaet. Den første hypotesen tar utgangspunkt i koblingene mellom økonomiske faktorer og flyttingen til Osloområdet spesielt.

H₁: Sammenhengen mellom arbeidsledighet, inntekt og boligpriser på den ene siden og flytting til Osloområdet på den andre, er svekket.

Jeg vil undersøke denne hypotesen ved å studere både flytting og nettoflytting til Osloområdet. Vi har sett hvordan mange av teoriene på flytting er individorientert, noe som tilsier at man bør ta utgangspunkt i *individenes* flytting. Jeg vil gjøre tilsvarende og studere flytting til Osloregionen fra 13 norske kommuner på individnivå. I store deler av oppgaven vil jeg derimot benytte aggregerte data på kommunenivå for å studere *nettoflytting* til Osloområdet. Jeg anser dette å være i tråd med den teoretiske gjennomgangen; om flyttestrømmene tilbake til kommunene er like store som- eller større enn strømmen mot Osloområdet, ville jeg ikke kunne forklare makrofenomenet jeg studerer. Glaeser et al. (2001) gjør noe tilsvarende når de studerer sammenhengen mellom ikke-økonomiske fordeler og befolkningsvekst. I tråd med det analytiske rammeverket vil jeg i analyseringen av mine funn være bevisst på hvordan forhold på makronivå påvirker de enkelte flytterne. Jeg vil returnere til operasjonaliseringen av den avhengige variabelen i neste kapittel.

Flere har argumentert for at den norske sentraliseringen i grove trekk kan forklares som et resultat av økonomiske konjunkturer og tilgangen på arbeid (Carling 1999 b; Juvkam og Sørli 2000; Brunborg 2009). Både norsk og internasjonal forskning viser derimot at velstandsvekst, høyere utdanningsnivå og et diversifisert arbeidsmarked kan ha bidratt til at de økonomiske motivene spiller en mindre fremtredende rolle i flyttebeslutningene, og at stedsattraktivitet kan ha fått økt betydning (Glaeser et al. 2001; Florida 2002; Glaeser 2011). Dette leder meg frem til hypotese nummer to:

H₂: Ikke-økonomiske motiv tillegges større vekt for de som flytter mot storbyer i dag, enn det som tidligere var tilfellet.

Jeg knytter hypotese nummer to til storbyer generelt fordi jeg ikke har motivdata om flytting til Osloområdet spesielt. Det kan i teorien være en inkonsistens mellom de to hypotesene, men jeg anser det som lite sannsynlig at motivene for å flytte til Osloområdet skiller seg vesentlig fra tilflyttingen til andre norske storbyområder. Før analysedelen følger en gjennomgang av datamaterialet og metodene som benyttes i denne oppgaven.

4 Data og metode

Kapittelet innledes med en diskusjon rundt tema og valg av metode. Deretter gjennomgås besvarelsens datamateriale, før jeg redegjør for hvilke metoder som benyttes og hvorfor disse er valgt. Kapittelet avsluttes med en diskusjon rundt metodologiske utfordringer og en vurdering av styrker og svakheter ved de metoder som blir benyttet.

4.1 Valg av metode

Når man skal forsøke å si noe meningsfullt om et samfunnsfenomen som flytting, kan man benytte ulike tilnærminger. Ønsker man å forstå hvorfor enkeltindivider handler som de gjør, er det naturlig at man studerer disse i detalj. Kvalitative studier er velegnet i så måte, da de tillater at man vier all sin konsentrasjon til noen få studieobjekter, gjennom for eksempel dybdeintervju av disse. Man kan på denne måten få informasjon om hvordan både de som flytter og de som blir boende begrunner sine handlinger, og hva de selv vektlegger.

Ønsker man å si noe om hvordan bostedspreferanser generelt er i endring, er det ikke tilstrekkelig å fokusere på noen få studieobjekter. Det kan være disse avviker fra andre på en rekke punkter. Kunnskap om generelle mønstre oppnås best gjennom kvantitative studier – gjennom studier av hvordan mange observasjoner fordeler seg på noen få utvalgte variabler (Ragin & Amoroso 2011).

Valg av metode følger naturlig av hva en ønsker å studere. Denne oppgaven søker å finne ut hvorvidt det er en stabil sammenheng mellom makroøkonomiske forhold og flytting til Osloområdet, og hvorvidt eventuelle endringer i individers preferanser bidrar til å forklare den vedvarende sentraliseringen. Oppgaven søker med andre ord å si noe generelt om en populasjon – de som flytter. Valg av kvantitativ metode er derfor en naturlig konsekvens av målet med oppgaven. Fordelen med en slik tilnærming er at man kan oppnå kunnskap om en hel populasjon, enten gjennom at man studerer noen få aspekter ved hele populasjonen, eller ved å trekke et tilfeldig representativt utvalg fra den (Firebaugh 2008). Lysgård (2004) argumenterer for at studier som tar utgangspunkt i tilsvarende romlige perspektiv som det presentert i teorikapittelet, bør ta utgangspunkt i subjektene praksis; hva de gjør og hvorfor de gjør det. Valget av metode er et forsøk på å oppnå nettopp dette.

Med bakgrunn i egnet teori og empiri er målet med denne oppgaven, som med samfunnsforskning generelt, å presentere en representasjon av et aspekt ved samfunnet – i dette tilfellet flytting til Osloområdet. Det analytiske rammeverket, presentert i kapittel 3, tar utgangspunkt i teori – ideer allerede utviklet for å forstå flyttemønstre og flytteårsaker. Men disse teoriene kan ikke si noe sikkert om akkurat det denne besvarelsen søker å finne svar på – til det trengs egnede data. Fra innsamlede data og metodene for bearbeidelse og forståelse av disse, danner man seg bilder av hva disse dataene viser. Om man for eksempel finner at folk tenderer til å flytte mot områder der lønningene er høyere, dannes et bilde av at de som flytter virker å gjøre dette av økonomiske årsaker. Kanskje finner man at dette ikke er tilfellet, og at det man vet fra teorien ikke stemmer overens med det man finner i egne data. Forståelse av fenomener dannes som et resultat av samspillet mellom det analytiske rammeverket, utviklet med bakgrunn i teori, og bildene – et resultat av empiriske funn. Denne interaksjonen mellom rammeverk og bilder kalles retroduksjon (Ragin & Amoroso 2011). Oppgavens avsluttende diskusjon vil kjennetegnes av en slik form for inferens.

Et forskningsprosjekts kvalitet avhenger av om en lykkes med 1) å måle det en ønsker på en pålitelig og tilfredsstillende måte (begrepsvaliditet), 2) om forskningsdesignet klarer å fange opp kompleksiteten i spørsmålet man ønsker å finne svar på (konklusjonsvaliditet), 3) om man tolker eventuelle funn på en korrekt måte (intern validitet) og 4) om det man finner er generaliserbart til andre situasjoner og kontekster (ekstern validitet). Disse ulike formene for validitet henviser til et forskningsprosjekts gyldighet og kvalitet (Skog 2010). Diskusjonen rundt data benyttet i denne besvarelsen, bearbeidelsen og tolkningen av disse, vil bli vurdert med bakgrunn i disse begrepene.

4.2 Data

Oppgavens analysedel er delt inn i fire deler. I den første delen benyttes tidsserier til å studere sammenhengen mellom utviklingen i økonomiske forhold og nettoflytting over tid. I den andre delen benyttes lineær regresjon til å vurdere økonomiske faktorerers påvirkning på *nettoflytting* til Oslo handelsdistrikt. Deretter benyttes logistisk regresjon til å gjøre tilsvarende for *flytting* til Osloregionen. I den fjerde delen benyttes funn fra to flyttemotivundersøkelser med tanke på å belyse hvorvidt det har foregått en endring i hvordan de som flytter mot storbyer begrunner sine handlinger. Data er hentet fra Statistisk

sentralbyrås digitaliserte publikasjoner og fra statistikkbanken, Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste⁵, Norges eiendomsmeglerforbund, NAV og Norges Bank.

Datagrunnlaget, de ulike variablene og deres antatte påvirkning på flytting til Osloområdet vil nå bli gjennomgått. Jeg vil jeg konsentrere meg om de data jeg selv har samlet inn. I de logistiske analysene benyttes data jeg selv ikke har hatt tilgang til, men disse variablene og deres antatte påvirkning på den avhengige variabelen er omtrent tilsvarende til de jeg benytter i de lineære analysene, med den vesensforskjellen at de er på individnivå.

4.2.1 Utvalg

Analysen er som nevnt delt inn i flere deler og utvalget er ikke det samme i de ulike delene. I tidsserieanalysene benytter jeg data for Oslo handelsdistrikt relativt til landet for øvrig. De resterende kommunene i Akershus ekskluderes fra analysene, da disse anses å ligge for tett inntil dette området. Dette er tilfellet også for flere av kommunene som er inkludert i analysen, men det ble vurdert som lite hensiktsmessig å i tillegg ekskludere kommuner i for eksempel Buskerud, Vestfold og Østfold. Flyttinger mellom Oslo handelsdistrikt og deres nærmeste kommuner er i en særstilling ved at de er en del av den samme bo- og arbeidsregionen, og dermed kan man tenke seg at flyttinger innad i regionen i mindre grad motiveres av faktorer som inntekt og arbeidsledighet.

I de lineære regresjonsanalysene benyttes aggregerte data på kommunenivå. Utvalget inkluderer av kapasitetshensyn de 15 mest folkerike kommunene i alle norske fylker bortsett fra Oslo og Akershus – fra disse to fylkene benyttes data fra Oslo handelsdistrikt. Utvalget er trukket med utgangspunkt i kommunenes folketall per 31 desember 1997. I de logistiske regresjonsanalysene benyttes individdata fra kommunene Sarpsborg, Fredrikstad, Drammen, Skien, Kristiansand, Sandnes, Stavanger, Haugesund, Karmøy, Bergen, Ålesund, Trondheim og Tromsø. Utvalget for disse to analysene inkluderer alle innbyggere over 18 år i de disse 13 kommunene.

I analysens siste del sammenlignes endringer i flyttemotiv ved bruk av flyttemotivundersøkelsen fra 1972, og bo- og flyttemotivundersøkelsen fra 2008. I forbindelse

⁵ (En del av) de data som er benyttet i denne publikasjonen er hentet fra Norsk samfunnsvitenskapelige datatjenestes Kommunedatabase. NSD er ikke ansvarlig for analyse av dataene eller for de tolkninger som er gjort her.

med 1972-undersøkelsen ble et representativt utvalg av den norske befolkningen mellom 16 og 74 år, som hadde flyttet fra én norsk kommune til en annen i løpet av kalenderåret 1971, trukket. Som referansegruppe ble det trukket et representativt utvalg av befolkningen som ikke hadde flyttet (Statistisk sentralbyrå 1977). I forbindelse med 2008-undersøkelsen ble utvalget trukket etter prinsipp om å inkludere personer fra ulike livsfaser for å undersøke adferd innad i de enkelte livsfasene. Fordi bostedspreferanser varierer med alder (Bitter & Plane 2012), er det vanlig å ta hensyn til livsfase i studier av flyttemønstre – deler av de norske flyttestrømmene kan i stor grad knyttes til livsfaser. Utvalget består derfor av personer fra utvalgte årskull født hvert syvende år, som har flyttet eller blitt boende i løpet av en på forhånd definert syvårsperiode.

4.2.2 Avhengig variabel

Flytting til Osloområdet fra landet for øvrig utgjør analysens avhengige variabel. Jeg har diskutert hvordan mange teorier forsøker å forstå flytting med utgangspunkt i individer, og det ville slikt sett være hensiktsmessig å studere flytting til Osloområdet på individnivå. Jeg vil til en viss grad gjøre dette – i delkapittel 6.2 studerer jeg *flytting* til Osloregionen på individnivå fra 13 store kommuner. En større del av min empiri er derimot på aggregert nivå, og i disse analysene er den avhengige variabelen operasjonalisert som *nettoflytting* til Oslo handelsdistrikt. Jeg vil som nevnt anse dette å være i tråd med teorien, da mye av denne fokuserer på byenes forbedrede posisjon. Om den desentraliserende strømmen er like sterk som den sentraliserende, ville man ikke kunne forklare urbaniseringen. Det er med andre ord ikke tilstrekkelig å studere hvorfor de som faktisk flytter til sentrale strøk gjør dette, om like mange flytter vekk.

Det er riktignok ikke uproblematisk å trekke slutninger om individer på basis av større områder, da dette øker faren for økologisk feilslutning. Det innebærer at man feilaktig antar at forhold på aggregert nivå speiler forhold på individnivå (Firebaugh 2008). For denne oppgaven betyr det at jeg vil være forsiktig i tolkningen av funn. Spesielt øker faren for *falske positive* funn, og jeg vil derfor tolke eventuelle positive effekter med varsomhet. Samtidig kan svake effekter bidra til *falske negative funn*. Faren for økologisk feilslutning er særlig stor i tidsserieanalysene, da disse inkluderer kun to variabler. I de lineære regresjonsanalysene reduseres dette noe, siden jeg kontrollerer for demografi. Slike kontroller øker sannsynligheten for å komme nærmere sammenhengen på individnivå (Ringdal 2013).

I besvarelsens tidsserier sees utviklingen i nettoflytting til Oslo handelsdistrikt opp mot utviklingen i utvalgte økonomiske variabler. I analysene på kommunenivå undersøkes variasjonen i nettoflytting til Oslo handelsdistrikt, forklart av utvalgte uavhengige variabler. Variabelen for nettoflytting inkluderer alle flyttinger til og fra Oslo handelsdistrikt fra de utvalgte kommunene, mens flyttinger til og fra utlandet holdes utenfor. Variabelen er beregnet slik at antall flyttere til og fra Oslo handelsdistrikt sees relativt til den enkelte kommunes folketall. Dette gir et tall over eller under null, ettersom nettoflyttingen er positiv eller negativ. I analysene på individnivå undersøkes sannsynligheten for å flytte til Osloregionen. Avhengig variabel er dikotom og kodet 1 for flytting til Osloregionen.

Flytting defineres som skifte av bosted, og etter opprettelsen av folkeregistrene ble alle flyttinger over kommunegrenser registrert. En person som flytter flere ganger i løpet av et kalenderår registreres tilsvarende antall flyttinger. Fordi statistikken baserer seg på at de som flytter selv melder fra om den aktuelle flyttingen, noe de er forpliktet til, er statistikken forbundet med noe usikkerhet (Statistisk sentralbyrå 2013). Denne usikkerheten knytter seg mest til flyttinger ut av landet, som ikke inkluderes i denne undersøkelsen.

Et potensielt problem med denne variabelen knytter seg til andelen av flytterne som ikke har meldt sin flytting til folkeregistrene det året de faktisk flyttet, men som gjør dette på et senere tidspunkt. Dette kan være en aktuell problemstilling, spesielt for unge flyttere. Om dette er tilfellet for en betydelig andel på et av de tidspunktene jeg studerer, risikerer jeg ikke å få et korrekt bilde av de økonomiske faktorenes betydning. Jeg har dessverre ikke anledning til å undersøke i hvilken grad dette utgjør et problem for analysen.

4.2.3 Primære forklaringsvariabler

Arbeidsledighet, inntekt og boligpriser representerer analysens tre sentrale forklaringsvariabler. Utviklingen i disse sees opp mot utviklingen i nettoflytting til Oslo handelsdistrikt i tidsserieanalysene, mens arbeidsledighetsnivå og inntektsnivå inkluderes som de primære forklaringsvariablene i analysene på kommunenivå. Det er variasjonen i disse variablenes påvirkning på den avhengige variabelen som er ment å bidra til å finne svar på oppgavens første hypotese. Variablene er relative og beregnet ved å dividere den aktuelle verdien på tilsvarende verdi i Osloområdet.

Arbeidsledighet

Det har dessverre vist seg problematisk å finne sysselsettingsstatistikk for alle næringer på fylkes- og kommunenivå. Det er kun tilgjengelig sammenhengende tidsserier fra 1997 til 2011. Jeg har på grunn av dette valgt å beregne arbeidsledigheten relativt til antall innbyggere mellom 16 og 66 år. Dette er problematisk først og fremst fordi arbeidsledighet bør beregnes som en funksjon av summen av sysselsatte og arbeidsledige. Når man kun beregner denne som en funksjon av innbyggertallet, får man ikke kontrollert for den delen av befolkningen som frivillig står utenfor arbeidslivet, og som ikke er aktive arbeidssøkere. Innvandrerkvinner er overrepresentert i denne delen av befolkningen (Sandnes 2010). Selv om sysselsettingen blant innvandrerkvinner øker med økende botid, er den lavere enn for etnisk norske kvinner. Dette er tilfellet også for menn, spesielt de som ankommer Norge som flyktninger eller som et resultat av familiegjennforening (Sandnes 2010). Da disse gruppene er overrepresentert i Osloområdet, er det naturlig å tenke seg til at den beregning som er gjort for arbeidsledighet i denne regionen er lavere enn det som faktisk er tilfellet. Dette problemet blir kanskje mest tydelig i tidsserieanalysene, der kurven for relativ arbeidsledighet muligens skulle ligget noe lavere enn den gjør. Variabelen har med andre ord potensielt noe avtagende reliabilitet over tid, som et resultat av veksten i innvandrerbefolkningen.

Inntekt

Til og med 1992 representerer inntektsbegrepet nettoinntekt før særfradrag per personlige skatteyter. Dette omfatter summen av alle skattepliktige inntekter som; lønnsinntekter, næringsinntekter, kapitalinntekter, pensjonsinntekter i tillegg til visse stønader. Fra 1993 benyttes gjennomsnittlig bruttoinntekt, et begrep med tilsvarende innhold. For sistnevnte gjelder statistikken for bofaste personer 17 år og eldre.

Fordi Statistisk sentralbyrås inntektsbegrep ble endret midt på 1990-tallet, problematiserer dette sammenligning over tid. Det har derimot vært mulig å finne tall for inntekt både på kommune- og fylkesnivå, som inneholder samme informasjon på samme tidspunkt. Når det også viste seg at det eksisterte statistikk for overlappende tidspunkt, ble det mulig å undersøke korrelasjonen mellom de ulike inntektsbegrepene. Til dette formål ble Pearsons korrelasjonskoeffisient benyttet, som måler den statistiske sammenhengen mellom kontinuerlige variabler. Variablene for inntekt er kontinuerlige fordi de i prinsippet kan anta et uendelig antall verdier.

Mer presist måler Pearsons korrelasjonskoeffisient i hvilken grad to variabler tenderer mot en lineær sammenheng. Pearsons r varierer mellom -1 og +1, og viser korrelasjonens styrke. Positiv korrelasjon vil si at høye verdier for den ene variabelen går sammen med høye verdier også for den andre variabelen (Ringdal 2013). Korrelasjonsanalysen viser en sterk positiv korrelasjon mellom de to inntektsbegrepene⁶. Når jeg hele tiden benytter relative tall, anser jeg ikke endringen i inntektsbegrep å utgjøre et problem med hensyn begrepsvaliditet.

Det er en potensiell svakhet ved inntektsvariabelen at den omfatter alle personer over 17 år, mens tilflyttingen til området er konsentrert blant unge voksne. Dette kan bidra til å gi et skjevt bilde av variabelens påvirkning på flytting. En potensiell løsning på dette problemet kunne være å studere ulike aldersgrupper isolert, men dette har dessverre ikke vært mulig å gjennomføre med de data jeg har hatt tilgjengelig.

Boligpriser

Fordi det ikke finnes data for boligpriser på kommunenivå lengre tilbake enn til 2000, og fordi det ikke finnes data for boligpriser i Akershus lengre tilbake enn til 1985, har jeg valgt å kun inkludere data for Oslo kommune relativt til resten av landet i tidsserieanalysene – den delen av analysen der boligpriser benyttes. Tall for resten av landet før 1985 er usikre, da tilgjengelig statistikk i denne perioden inkluderer tall for hele landet, inkludert Oslo kommune. Disse tallene er derfor sannsynligvis litt høyere enn de egentlig skal være, da boligprisene i Oslo kommune også i denne perioden lå over snittet for resten av landet.

4.2.4 Kontrollvariabler

Disse variablene trekkes inn i regresjonsanalysene, og inkluderer utdanningsnivå, kjønn, alder og innvandrerandel. Variablene er ikke relative, og hver kommune har sin unike verdi.

Utdanningsnivå

Det er flere årsaker til at det er viktig å kontrollere for utdanning. Sørli (1993) slår fast at utdanning er den faktoren som i sterkest grad påvirker folks bo- og flyttekarriere om man ser bort fra stedet man vokser opp. Informasjon om – og tilgang til – jobbmuligheter er begge

⁶ Korrelasjonskoeffisient: 0,9897 (28 observasjoner).

forventet å øke med høyere utdanning. Begge disse faktorene er forventet å øke sannsynligheten for at man på et eller annet tidspunkt vil velge å flytte.

Videre kan et høyere utdanningsnivå bidra til å redusere viktigheten av familieband og andre faktorer som knytter en til stedet en vokste opp, samtidig som ens bevissthet om andre potensielle steder kan tenkes å øke (Greenwood 1975). Når man flytter for å ta utdanning, kan det tenkes at båndene til hjemkommunen svekkes, samtidig som nye bånd knyttes til studiestedet eller andre steder som følge av for eksempel møte med kjæreste eller lignende. Videre pekes det på at korrelasjonen mellom utdanning og migrasjon er økende med flytteavstand (Suval & Hamilton 1965). Dette kan igjen forklares ved at de generelle mulighetene for de med høy utdanning er større enn for de med lav utdanning.

Tabell 1. Flytting 1990-2006 til ulike regioner etter utdanningsgrupper. Utdanningsnivå 4. kvartal 2005. (Osloregionen inkluderer i denne definisjonen 46 kommuner)

	Grunnskole	Vidg. almen	Vidg. helse/sosial	Vidg. øk./admin	Vidg. teknisk	Høy./uni. samf./ped.	Høy./uni. helse/sosial	Høy./uni. øk./admin	Høy./uni. tek./nat.vit.
Distrikt	3%	-26%	-17%	-2%	-20%	-41%	-42%	-52%	-45%
Regionale sentra	8%	-17%	-4%	-9%	-5%	-34%	-24%	-40%	-36%
Byregioner	15%	17%	32%	26%	23%	-4%	5%	-12%	-15%
Storbyregioner	-9%	10%	9%	2%	23%	27%	27%	24%	45%
Osloregionen	-24%	14%	-15%	-16%	-12%	69%	52%	81%	66%

Kilde: Lie & Myhr, 2013

Samtidig er det ikke nødvendigvis slik at utdanning har en entydig innvirkning på bostedspreferanser. Lokal tilhørighet kan spille en avgjørende rolle uansett utdanningsnivå. På tross av dette er det norske flyttemønsteret sterkt påvirket av utdanningsnivået. Tabell 1 viser flyttemønsteret for ulike utdanningsgrupper, og man kan se at de med høyere utdanning har et sterkt sentraliserende flyttemønster.

Regionalpolitiske tiltak som utbygging av utdanningsinstitusjoner i distriktene, har med tiden hatt en geografisk utjevneende effekt på oppvekststedets betydning for videre skolegang. Dette har samtidig bidratt til at stadig flere har søkt seg til høyere utdanning, som igjen har økt tiltrekningskraften til steder og næringer med høyere kompetansekrav. Da slike næringer, som tidligere påpekt, tenderer til å lokalisere seg i sentrale områder, øker potensialet for tilflytting til slike områder med et høyere utdanningsnivå i befolkningen (Sørli 1993).

De med høyere utdanning har generelt sett høyere livsløpsinntekt, selv om dette ikke nødvendigvis gjelder for alle enkeltgrupper. De med høyere utdanning er også mindre utsatt for arbeidsledighet (Kirkebøen 2010). Med dette og foregående diskusjon tatt i betraktning, er det rimelig å anta at utdanningsnivå har potensiale til å konfundere effekten av både inntekt og arbeidsledighet på flytting. Det er derfor viktig å trekke dette inn i regresjonsanalysen. Utdanning kan i seg selv øke potensialet for flytting ut av kommunen, samtidig som det har potensiale til å påvirke både inntekts- og arbeidsledighetsnivået.

Kjønn

Det er viktig å kontrollere for kjønnsfordeling, som kan påvirke flytting direkte og indirekte gjennom inntekts- og arbeidsledighetsnivå. Kvinner har i snitt lavere inntekter enn menn, mye på grunn av at kvinner er overrepresentert i yrker der lønningene er lavere – helse- og sosialsektoren og undervisning for å nevne noen. Kvinner er samtidig i mindre grad arbeidsledige enn menn. Dette var tilfellet i alle de årene disse regresjonsanalysene tar utgangspunkt i (NOU 2008).

Ravenstein (1885) konkluderte med at kvinner flytter mer enn menn. Dette er fremdeles tilfellet om man ser livsløpet under ett⁷. Om man derimot ser nærmere på de årene som inngår i analysene på kommunenivå (tabell 2), viser det seg at det var flere kvinner som flyttet i årene 1980 og 1987 – mens det motsatte var tilfellet for 1997 og 2007.

Tabell 2. Innenlandske flyttinger etter kjønn, andel av total folkemengde (kvinner og menn)

1980		1987		1997		2007	
Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
4,53	4,36	4,46	4,43	4,2	4,4	4,4	4,6

Kilde: Tabell 09585: Innenlandske flyttinger, etter flytteregeion og kjønn. Statistisk sentralbyrå

Generelt er det allikevel slik at menn gjennom livsløpet er mer bofaste enn kvinner, noe Sørli (2006) setter i sammenheng med at menn i større grad enn kvinner overtar næringseiendom. Dette sier ingenting om hvorvidt kvinner flytter mer til Osloområdet spesielt, kun at kvinner

⁷ St.meld. nr. 39 (2001-2002): Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge. Kommunal- og regionaldepartementet.

tenderer til å flytte mer enn menn. Variabelen som benyttes til å kontrollere for kjønnsfordeling viser andel kvinner av den totale befolkningen i kommunene.

Alder

De aller fleste flyttingene gjøres til enhver tid av den yngre delen av den voksne befolkningen. Det er i denne fasen av livet man som oftest flytter til et nytt sted for å ta utdanning, som følge av ny jobb eller som følge av familieetablering. Disse flyttingene bidrar til å sentralisere det norske bosettingsmønsteret – mange av utdanningsinstitusjonene ligger i sentrale strøk, mens mye av familieetableringen finner sted i storbyenes omland (Sørli 2006). Aldersstrukturen i en kommune kan med andre ord si noe om flyttepotensialet til befolkningen – et større innslag av unge voksne gir økt flyttepotensial.

Alder har også betydning for andel arbeidsledige ved at den yngre andelen av befolkning utgjør størstedelen av de arbeidsledige. Det kan med andre ord være slik at det som fanges opp som en arbeidsledighetseffekt på flytting til Osloområdet i realiteten er en alderseffekt. Tilsvarende kan være tilfellet for inntekt. Det er av disse grunnene viktig at kommunenes aldersstruktur trekkes inn i analysene. Aldersvariabelen som benyttes viser andel under 30 år av den totale befolkningen i hver kommune.

Innvandrerandel

Andelen av befolkningen med innvandrerbakgrunn har økende innvirkning på det norske flyttemønsteret. For mange kommuner, inkludert Oslo, opprettholdes en positiv befolkningsutvikling nettopp på grunn av tilflytting fra utlandet. Nesten alle norske kommuner har hvert år innvandring utenfra – mange som følge av utplasserte flyktninger. Mange av disse innvandrerne ender med tiden opp i eller rundt Oslo, og de med bakgrunn fra blant annet Afrika og Asia ser ut til å trekke mot byer i større grad enn befolkningen for øvrig (Høydahl 2012). Det viser seg også at innvandrere i større grad enn andre flytter som et direkte resultat av arbeid (Sørli et al. 2012). Høy innvandrerandel vil altså kunne bety økt mobilitet mot Osloområdet.

Innvandrere, noen grupper mer enn andre, er også i noe større grad enn den øvrige befolkningen representert i arbeidsledighetsstatistikken (Statistisk sentralbyrå 2009). Samtidig ligger inntektsnivået for innvandrere noe under nivået for befolkningen ellers. Spesielt gjelder

dette innvandrere fra Asia og Afrika (Vrålstad, Lunde, Løvbak & Mørk 2009). Variabelen som benyttes viser prosent av den totale befolkningen med innvandrerandel. På samme måte som de andre variablene, kan innvandrerandel ha en direkte effekt på flytting eller en indirekte effekt via arbeidsledighets- og inntektsnivå.

Fordi den kraftige økningen i innvandrerbefolkningen svekker muligheten for sammenligning over tid, og fordi det er mest sannsynlig at denne variabelen påvirker flytting det siste tiåret, har jeg undersøkt hvorvidt mine modeller endres i særlig grad hvis denne tas ut. Dette var i liten grad tilfellet, og endringene var ubetydelige.

4.3 Metode

I de påfølgende avsnittene vil jeg gjennomgå de ulike metodene som benyttes for å besvare oppgavens forskningsspørsmål. Det er viktig med en korrekt forståelse for metodenes logikk om man skal sikre den interne validiteten.

4.3.1 Tidsserier

En tidsserie består av mange verdier av én variabel på samme analyseenhet, med et fast tidsintervall mellom målingene. Det er vanlig at et datasett består av to eller flere tidsserier, slik at en kan studere sammenhenger mellom dem. Fordi data er ordnet i tid, er det vanlig å fokusere på prosesser som utvikler seg over en lengre periode (Ringdal 2013). Jeg viser tidsserier for to variabler i samme diagram – utviklingen i nettoflytting, mot utviklingen i utvalgte økonomiske indikatorer.

4.3.2 Regresjonsanalyser

En regresjonsanalyse er en statistisk metode for å undersøke om og i hvilken grad en eller flere uavhengige variabler påvirker en annen, den avhengige variabelen. En regresjonsanalyse kan benyttes til å besvare en rekke spørsmål (se f.eks. Skog 2010, 214) – hensikten er i denne besvarelsen å undersøke i hvilken grad utvalgte variabler påvirker variasjonen i den avhengige variabelen, og om denne påvirkningen er synkende over tid. I analysene på kommunenivå benyttes lineær regresjon, mens det i analysene på individnivå benyttes logistisk regresjon.

Forutsetninger for regresjonsanalyser

Den kanskje viktigste forutsetningen for bruk av regresjonsanalyse er at det ikke skal finnes bakenforliggende variabler som påvirker den avhengige variabelen og som samtidig er korrelert med en eller flere av de uavhengige variablene – at restleddet skal være ukorrelert med de uavhengige variablene. Om dette ikke er tilfellet vil man få et ukorrekt bilde av hvordan den uavhengige variabelen man studerer faktisk påvirker den avhengige. En multivariat regresjonsanalyse er således et nyttig verktøy fordi man ved å trekke inn bakenforliggende variabler i modellen kan undersøke og fjerne kilder til spuriøsitet.

Hensikten med å inkludere flere variabler i modellen er å nærme seg den kausale sammenhengen mellom de variablene en studerer. Om man observerer at inntektsnivået i et område er høyere enn i et annet, samtidig som man observerer at flyttestrømmene over en lengre periode går fra området med lave til områder med høye lønninger, kan dette være en indikasjon på at inntektsnivået påvirker flyttestrømmene. For å avgjøre dette trenger man 1) gjentatte observasjoner for å avdekke om tendensen vedvarer, og at det man observerte ikke kun var et tilfeldig sammentreff – man kan undersøke dette ved bruk av statistiske tester. Og 2) man må undersøke om også andre faktorer kan påvirke den avhengige variabelen.

Om man finner korrelasjon mellom høyt inntektsnivå og positiv nettoflytting i en region, og vil undersøke om inntektsnivået er årsaken til den positive nettoflyttingen, må en sannsynliggjøre at det ikke finnes uobserverte bakenforliggende (konfunderende) variabler som er årsak til den positive nettoflyttingen og som samtidig er korrelert med et høyt inntektsnivå (Skog 2010). Kontrollvariabelmetoden er en måte å undersøke hvorvidt sammenhengen mellom to variabler er kausal eller ikke. Dette gjøres ved at man inkluderer i analysen alle faktorer som kan tenkes å påvirke variasjonen i den avhengige variabelen. Dette fordrer en god forståelse for det fenomenet man studerer, slik at man er i stand til å identifisere alle potensielle konfunderende faktorer. Det er ikke sannsynlig at man skal klare å identifisere alle disse variablene, slik at det beste man kan håpe å oppnå, er å fange opp en tilstrekkelig andel av disse. Kontrollerer man for de samme faktorene hos alle observasjonseenheter, oppnår man å sammenligne enheter som er så like som mulig med hensyn til settet av variabler.

Når man inkluderer flere variabler i analysen, kan multikollinearitet bli et problem. Dette fenomenet oppstår om det er høy korrelasjon mellom to eller flere av de uavhengige

variablene. I så tilfellet øker standardfeilen til parameterestimatene, noe som kan bidra til at det er vanskelig å identifisere sammenhenger som faktisk eksisterer (Skog 2010). Dette kan, som vi allerede har sett, være et problem for flere av de uavhengige variablene som inkluderes i regresjonsanalysene. Jeg har testet dette både ved å undersøke korrelasjonen mellom hver av de inkluderte uavhengige variablene for hvert analysetidspunkt, og ved bruk av VIF-test. Korrelasjonskoeffisienten oversteg aldri 0,6 og VIF var 2,24 på sitt høyeste (verdi over 10 på VIF-test bør undersøkes nærmere). Jeg konkluderer med bakgrunn i dette at multikollinearitet ikke er et problem i min analyse.

4.3.3 Lineær regresjon

Med regresjonsanalyse kan man studere hvorvidt den avhengige variabelen øker eller avtar når den uavhengige variabelen øker med én enhet. I den lineære regresjonsmodellen blir det forutsatt at økningen i Y er uavhengig av hvilket nivå X ligger på – at sammenhengen mellom den avhengige og den uavhengige variabelen er lineær (Skog 2010). Det er ikke dermed sagt at jeg tror at den faktiske sammenhengen mellom for eksempel arbeidsledighet og nettoflytting er lineær, de fleste fenomener er tvert imot ikke det. Jeg antar derimot at den rette linjen kan gi en tilnærmet korrekt gjengivelse av den faktiske sammenhengen innenfor det intervallet jeg har tilgjengelig data for. Dette betyr i praksis at jeg antar at en økning fra 3 til 5 % i arbeidsledighet har den samme innvirkningen på nettoflytting som en økning fra 10 til 12 %. Jeg har undersøkt linearitetsforutsetningen ved å studere spredningsdiagram for den avhengige variabelen og de uavhengige variablene, og ikke funnet behov for å transformere noen av disse. Jeg har videre studert forholdet mellom gjennomsnitt og standardavvik for de uavhengige variablene (se vedlegg), og konkludert med at forholdene mellom disse to målene heller ikke utgjør noe problem.

Ligningen viser den lineære sammenhengen mellom den avhengige variabelen (Y) og den uavhengige variabelen (X). De matematiske funksjonene b_0 og b_1 betegner konstantleddet og regresjonskoeffisienten. Ligningens siste ledd viser modellens restledd.

$$Y = b_0 + b_1 X + \varepsilon_i$$

Konstantleddet viser Ys verdi når X har verdien 0, og viser med andre ord skjæringspunktet på Y-aksen. Regresjonskoeffisienten viser hvor mye Y øker eller avtar når X øker med én enhet. Dette er regresjonslinjens helningsvinkel. Om X øker fra 0 til 1 vil Y øke med b_1

enheter. De faktorer som påvirker den avhengige variabelen, men som ikke er inkludert i modellen, samles i restleddet. Restleddets påvirkning avhenger av hvor mange av det totale antall variabler som forklarer variasjonen i Y – som er inkludert i modellen. Påvirkningen henger videre sammen med om de uobserverte variablene har en negativ eller positiv påvirkning på den avhengige variabelen. Den lineære regresjonsmodellen forutsetter at restleddvariasjonene rundt regresjonslinjen er like store over alt (homoskedastiske), at de er normalfordelt og at de er uavhengige av hverandre. Om disse forutsetningene ikke er oppfylt, kan dette bidra til usikkerhet med hensyn til parameterestimatenes nøyaktighet og den statistiske hypotesetestingen (Skog 2010). Med hensyn til den siste forutsetningen anser jeg denne for å være oppfylt. Jeg kan ikke basert på informasjon om en kommune, slutte hva den vil være for en annen kommune. Det kan være kommuner som ligger tett inntil hverandre har mye til felles, men sett under ett mener jeg dette ikke utgjør et stort problem.

Jeg har funnet at mine restleddvariasjoner ikke er helt homoskedastiske. Dette kan være et resultat av blant annet kurvelinearitet eller at viktige variabler er utelatt fra modellene (Midtbø 2012). Problemet ble ikke mindre ved å kode om variablene (for å ta hensyn til kurvelinearitet), og jeg har ikke hatt anledning til å legge til flere forklaringsvariabler. Jeg velger derfor å benytte *robuste standardfeil*. Dette tillater meg å benytte minste kvadratsums metode – som jeg kommer tilbake til i neste avsnitt – samtidig som problemet blir redusert. Midtbø (2012) argumenterer for at minste kvadratsums metode er såpass robust, at selv ved mindre brudd på denne forutsetningen vil resultatene være til å stole på.

Normalitetsforutsetningen ser ut til å være tilfredsstilt i tilstrekkelig grad. Jeg har påvist noe avvik fra normalfordelingen, som kan være et resultat av blant annet feil i data eller atypiske *uteliggere* (Skog 2010). Jeg har vært konsekvent og nøye gjennom hele prosessen med datainnsamling og prosessering, og føler meg trygg på at det ikke forekommer feil i data. Jeg har videre forsøkt å ta vekk noen uteliggere, men dette gjorde ikke store utslag. Jeg har derfor valgt å beholde disse uteliggerne, da det kan være villedende å utelate verdier som av ulike årsaker skiller seg fra flertallet av observasjonene. Robuste standardfeil reduserer videre konsekvensene av små problemer med hensyn til normalitetsforutsetningen.

Hvordan estimatene beregnes

Estimatene b_0 , b_1 osv. beregnes ved hjelp av minste kvadratsums metode (ordinary least squares, OLS). Man benytter denne metoden for å finne den regresjonslinjen som passer

dataene på best mulig måte. Denne beregnes ved å kvadrere residualene – den vertikale avstanden mellom de predikerte og de faktisk verdiene. Denne avstanden summeres i regresjonslinjens restledd, og representerer den variasjonen i den avhengige variabelen som ikke forklares av de uavhengige variablene. Om man kvadrerer alle disse restleddverdiene og summerer dem, får man en indikasjon på hvor godt regresjonslinjen passer til dataene (Ringdal 2013). Summen av punktenes kvadrerte avvik fra linjen bør være så liten som mulig (Skog 2010).

4.3.4 Logistisk regresjon

Denne metoden kan benyttes når den avhengige variabelen ikke er kontinuerlig, men dikotom. Logistisk regresjon skiller seg blant annet fra lineær regresjon ved at regresjonslinjen er S-formet. Fordi kurven ikke er lineær og fordi en lineær regresjon på en dikotom variabel vil kunne gi meningsløse prediksjoner, er det nødvendig med en omkoding av den avhengige variabelen. Denne omkodingen skjer med bakgrunn i oddsene – forholdstallet mellom den andelen som har en gitt egenskap og den som ikke har den (Skog 2010). Når man har kodet om den avhengige variabelen til *logits*, får man en avhengig variabel som kan variere fritt mellom minus og pluss uendelig (Ringdal 2013). Samtidig beveger man seg fra lineær regresjon der estimatene beskriver absolutte størrelser til en situasjon der estimatene beskriver relative størrelser (Skog 2010).

Hvordan estimatene beregnes

To av forutsetningene for beregningen av koeffisientene i den lineære regresjonsmodellen var at restleddene skulle være normalfordelt og at de var homoskedastiske. Fordi disse forutsetningene ikke er oppfylt med hensyn til logistisk regresjon, benyttes en annen metode. *Maximum likelihood-metoden* beregner estimatene det er størst sannsynlighet for, gitt observasjonene en har i datamaterialet (Skog 2010).

Tolkning av estimatene

En logaritmisk omkoding gjør tolkningen av regresjonsanalysen noe mer komplisert. I stedet for regresjonskoeffisientene man finner i lineær regresjon, oppgis b-koeffisienter og oddsrater for variablene.

$$\text{Logit}(Y)=b_0+b_1X+ \varepsilon_i$$

Oddsraten er lik antilogaritmen til regresjonskoeffisienten. B-koeffisientene forteller hvor mye logiten øker eller faller når den uavhengige variabelen øker med en enhet.

Konstantleddet angir logiten til referansegruppen – de med verdi 0 på alle uavhengige variabler. Om logiten er 0, har like mange egenskapen som de som ikke har den, om den er negativ er det færre med egenskapen enn uten, og om den er positiv har flere egenskapen enn de som ikke har den. Om andelen med en gitt egenskap er 0,5, er logiten med andre ord 0. Oddsraten vil i dette tilfellet bli 1, da antilogaritmen til 0 er 1. Hensikten i denne analysen er å undersøke oddsen for at individer med gitte kjennetegn har flyttet til Osloregionen i løpet av en gitt periode.

4.3.5 Hypotesetesting og statistisk signifikans

Minste kvadratsums metode gir oss et estimat på verdien til parameterne – de ukjente verdiene til populasjonen. Ved hjelp av signifikanstester kan man undersøke sannsynligheten for at det man har funnet kun er et resultat av tilfeldigheter, og hvorvidt en kan generalisere fra utvalget til hele populasjonen (Skog 2010). Tilfeldigheter kan bidra til avvik mellom de estimerte parameterne og den faktiske sammenhengen.

Signifikanstestene tar utgangspunkt i standardfeilen til de estimatene analysen gir. Dette påvirkes av variasjonene rundt regresjonslinjen – variasjonen i den uavhengige variabelen og utvalgsstørrelsen. Dess flere observasjoner, dess mindre standardfeil. Det samme er tilfellet for større variasjon i de uavhengige variablene. Stor standardfeil kan bidra til at man ikke klarer å påvise sammenhenger som faktisk eksisterer (Skog 2010). Med bakgrunn i standardfeilen beregnes testobservatoren, som igjen gir grunnlag for produksjon av signifikanssannsynligheten (p-verdi). Dess lavere p-verdi, desto sikrere kan man være på at det man har funnet ikke er et resultat av tilfeldigheter. Jeg markerer resultatene mine med hensyn til om p-verdien er 0,05, 0,01 eller 0,001. P-verdi på 0,05 betyr at jeg med 95 % sikkerhet kan si at mine resultater ikke er et resultat av tilfeldig variasjon.

Man velger hypotesetest ut fra hvilken analytisk metode man benytter. I denne besvarelsen vil jeg i de lineære regresjonsanalysene benytte *t-test* for å undersøke om koeffisientene er statistisk signifikante. *Wald-testen* er tilsvarende for de logistiske regresjonsanalysene. Denne følger samme logikk som i de lineære analysene, men skiller seg ut ved at testobservatoren

kvadreres og er χ^2 -fordelt i stedet for t-fordelt (Skog 2010). Signifikanssannsynligheten rapporteres automatisk av de statistiske programvarene.

Det er vanlig å teste regresjonskoeffisienter i ulike utvalg for å undersøke om forskjellen mellom disse er signifikante. Man kan da med større sikkerhet diskutere hvorvidt det har foregått en reell endring fra tidspunkt 1 til tidspunkt 2. Fordi jeg benytter de samme enhetene på de ulike tidspunktene i de lineære regresjonsanalysene, kan jeg ikke bruke t-tester i disse analysene – den sentrale forutsetningen for slike tester er at utvalgene skal være uavhengige av hverandre (Skog 2010). Når jeg ikke gjennomfører en slik test for koeffisientene i de lineære analysene, betyr dette at jeg må være forsiktig i tolkningen av endringene i disse. Jeg vil derimot gjennomføre en slik test for koeffisientene i de logistiske analysene (se vedlegg). Selv om det er sannsynlig med en del overlapping mellom befolkningen på de to tidspunktene, kan man regne med stor utskiftning på 15 år, samtidig som den flytteaktuelle befolkningen i liten grad er den samme. Jeg vil derfor behandle utvalgene på disse to tidspunktene som uavhengige, men vil være litt forsiktig i tolkningen av endringer også i disse analysene.

For å undersøke hvor mye av variasjonen i den avhengige variabelen som forklares av de uavhengige variablene i modellen, brukes R^2 . Denne størrelsen beregnes ut fra hvor mye uforklart variasjon som finnes i restleddet. Hvorvidt denne størrelsen representerer den reelle forklarte variasjonen, avhenger av at det ikke finnes uobserverte variabler som er korrelert med en eller flere av de uavhengige variablene. Det finnes ingen tilsvarende test i logistisk regresjon, men *Nagelkerke* (R^2_N) kan tolkes på omtrent samme måte. Dess høyere verdi på disse testene, dess mer forklarer modellene (Skog 2010).

Fordi jeg i de lineære regresjonsanalysene vil foreta en utvidelse fra to til tre og fra tre til seks inkluderte variabler, er det interessant å studere hvorvidt en slik utvidelse gir en signifikant forbedring i forklaringsgrad. Til dette formål benyttes f-testen. Hvis utvidelsen ikke gir en signifikant økning i forklaringskraft, vil testobservatoren være liten og ikke overskride kritisk verdi (Skog 2010). Resultatene av disse testene har fremkommet ved bruk av vanlige standardfeil. Jeg vil ikke vise utregningen av testobservatoren.

4.3.6 Hvordan hypotesene skal testes

Besvarelsens foreslåtte hypoteser er som følger:

H₁: Sammenhengen mellom arbeidsledighet, inntekt og boligpriser på den ene siden og flytting til Osloområdet på den andre, er svekket.

H₂: Ikke-økonomiske motiv tillegges større vekt for de som flytter mot storbyer i dag, enn det som tidligere var tilfellet.

Den første hypotesen vil bli undersøkt gjennom en trestegs prosess. I det første steget konstruerer jeg tidsserier – med bakgrunn i data fra 1973 til 2012 – som fremstilles grafisk. I disse tidsseriene undersøkes sammenhengen mellom nettoflytting til Oslo handelsdistrikt og den økonomiske utviklingen i resten av landet relativt til dette geografiske distriktet. Økonomiske indikatorer er inntektsnivå, arbeidsledighet og boligpriser. Deretter benyttes lineær regresjon på fire tidspunkt for å undersøke betydningen av økonomiske og demografiske faktorer på nettoflytting til Oslo handelsdistrikt. I disse analysene undersøkes både de aktuelle variablenes betydning på nettoflytting, og modellenes forklaringskraft over tid. Jeg vil videre benytte logistisk regresjon til å studere flytting til Osloregionen fra 13 store kommuner på individnivå på to ulike tidspunkt. Disse analysene kan bidra til å belyse hva som kjennetegner de som flytter til regionen. Jeg vil i tillegg se resultatene fra overnevnte analyser i lys av funn fra flyttemotivundersøkelsene.

Den andre hypotesen undersøkes ved å sammenligne funn fra flyttemotivundersøkelsene fra 1972 og 2008, og ved å kombinere dette med hva jeg eventuelt finner i de andre analysene. Flyttemotivundersøkelsene inneholder informasjon om flytternes vektlegging av arbeid, bolig, utdanning og steds kvaliteter i beslutningen om å flytte. Om sted tillegges økt betydning samtidig som arbeids- og boligmotivenes betydning er fallende for de som flytter mot storbyer, er dette en indikasjon på at hypotesen kan beholdes. I denne delen av analysen er det derimot en rekke faktorer som må tas hensyn til, inkludert selvpresentasjon, noe jeg vil komme tilbake til.

4.4 Metodologiske og etiske utfordringer

Det er viktig at man ikke har urealistiske forhåpninger knyttet til hva man kan oppnå med statistikk. Det er mange fallgruver å havne i og mange potensielle problemer man må forsøke

å løse. Et fenomen har gjerne mange potensielle forklaringer, og det kan være vanskelig å identifisere alle. Det er med andre ord viktig at man ikke forventer at statistikk vil bidra med alle svar. Det er derfor viktig at man benytter ulike metoder og tilnærminger. Og man kan være tryggere på sine resultater om ulike metoder gir samme svar (Firebaugh 2008). Under følger en gjennomgang av mulige fallgruver knyttet til min analyse.

Spørreundersøkelser

Å spørre større grupper av mennesker om årsaken til at de flyttet kan gi en god indikasjon på hvilke motiver som var avgjørende for beslutningen om å flytte. Det er samtidig flere aspekter det er viktig å være bevisst på med hensyn til slike undersøkelser. Det man oppgir som årsak til egen handling, kan være farget av et ønske om å fremstå på en spesiell måte – gjerne under påvirkning fra omgivelsene. Slik selvpresentering er en måte å kommunisere til andre hvordan man selv ønsker å fremstå (Baumeister 1982). Hvorvidt dette kommer til uttrykk i de aktuelle spørreundersøkelse vil være vanskelig å fastslå, men det er verdt å ta med i betraktningen. Baumeister (1982) argumenterer for at mange aspekter av sosial adferd i stor grad influeres av selvpresenterende hensyn. Om det da er slik at samfunnets normer for hvordan man burde handle har endret seg, trenger ikke dette å bety at økonomiske motiv har fått mindre betydning, men at forventningene til hvordan vi bør handle er i endring. Videre er det ikke nødvendigvis slik at et ønske om å flytte først og fremst handler om tilgang til arbeid – men at dette må være på plass før flyttingen blir initiert. Noen ønsker kan med andre ord være viktigere enn arbeid, men allikevel vil arbeid kunne fungere som utløsende faktor (Villa 2005). Spørsmålet knytter seg til hva respondentene tar for gitt, og hva de tillegger motiverende betydning.

Etiske utfordringer

Uansett om man bedriver kvalitativ eller kvantitativ forskning, vil man bli påvirket av sin egen personlighet, holdninger, bakgrunn, samt sitt sosiale og faglig miljø. Dette påvirker hva man selv velger å forske på, metodene man benytter og hvordan funnene presenteres. Slik sett er det vanskelig å snakke om objektiv forskning, uansett om man jobber med statistikk eller med andre metoder (Holme & Solvang 1991). Er man bevisst på dette gjennom hele forskningsprosessen, kan det bidra til at man er åpen for ulike løsninger og tolkninger – og ikke låser seg til én forståelsesmåte. Man tolker tekster man leser, det man observerer og det

man finner, og disse tolkningene formes av den forståelse man selv har for hvordan ting henger sammen. Det er derfor viktig at man er åpen for å la seg overraske, slik at man ikke lukker øynene om man finner noe som motsier det man selv forventer å finne (Firebaugh 2008).

Jeg har ikke selv behandlet individdata i denne besvarelsen. De analyser som bygger på individdata er utført av andre – jeg benytter meg kun av resultatene. Disse tolkes derimot inn i en ramme jeg allerede har etablert i besvarelsens øvrige analyser. Tolket inn i en annen ramme ville de samme resultatene kunne gi andre svar. Dette gjelder kanskje spesielt data hentet fra bo- og flyttemotivundersøkelsene. Mer om disse alternative tolkningene kan den interesserte lese mer om i Sørli et al. (2012).

Utfordringer med hensyn til datainnsamling og prosessering

Veien fra idé til ferdig produkt er gjerne lang og kronglete. Det er vanskelig å forutse hvilke hindringer en vil møte underveis, spesielt når landskapet en beveger seg inn i er ukjent. Det er naturlig at en ikke har fullstendig oversikt over hva som er tilgjengelig før en setter i gang med kartlegging og datainnsamling. Når det ikke forelå tilgjengelige datasett som passet mine forskningsspørsmål, var jeg prisgitt at tilstrekkelig statistikk var tilgjengelig. Dette var bare i noen grad tilfellet.

Statistisk sentralbyrå har digitalisert alle sine publikasjoner – i tillegg ligger en del statistikk åpent og tilgjengelig i statistikkbanken. Det største problemet med hensyn til datainnsamling fra denne kilden har knyttet seg til å finne fullstendige dataserier over lengre perioder. For eksempel er mange av dataseriene i statistikkbanken korte og ikke på kommunenivå. I de digitaliserte publikasjonene av seriene *Nye distriktstall* og *Regionalstatistikk* er informasjonen mer fullstendig, men det har tatt svært lang tid å lete gjennom disse. Særlig i begynnelsen av innsamlingsperioden tok dette mye tid. Når jeg på et senere tidspunkt kom frem til at mitt opprinnelige utvalg (fylkesnivå) var for lite, var det derimot lettere å finne frem til statistikken jeg trengte på kommunenivå.

Opprinnelig var hensikten at boligpriser skulle ha en sentral plass i de lineære regresjonsanalysene. Fordi en stor del av folks inntekter går til bolig, er det naturlig at en undersøker om ulikheter i boligmarkedet kan bidra til å forklare flyttemønsteret. Fordi det meste av boligprisstatistikken er av relativt ny dato, og ofte mangelfull på kommunenivå, ble

ikke variabelen like sentral som opprinnelig planlagt. Dette er beklagelig. Samtidig viser det viktigheten av å ha god kjennskap til tilgjengelige data før en setter i gang med et prosjekt.

I det hele tatt tok prosessen med datainnsamling- og prosessering mye lengre tid enn hva som var forventet. Dette bidro til at den opprinnelige tidsplanen ikke ble fulgt. Samtidig har hele denne prosessen vært svært lærerik. Den har gitt meg innsikt i hvor mye arbeid som ligger bak produksjonen av datasett. Den har i tillegg gitt meg god trening i å søke opp og lokalisere nøkkeldata på ulike geografiske nivå. Selv om veien har vært kronglete og til dels frustrerende, har den også vært interessant og lærerik.

5 Bivariate analyser – makroøkonomiske faktorer og nettoflytting

Besvarelsens analysedel er delt inn i tre kapitler, hvis samlede hensikt er å finne svar på om besvarelsens hypoteser kan beholdes eller må forkastes. I dette kapittelet gjennomgår de bivariate tidsserieanalysene, kapittel 6 fortsetter med regresjonsanalysene, før jeg i kapittel 7 gjennomgår hvordan eventuelle endringer i flyttemotiv kan bidra til å besvare spørsmålet om motivene for å flytte til Osloområdet har endret seg.

Før jeg går videre til funnene i de ulike analysene, vil jeg gå gjennom noen av de forklaringene som har blitt gitt med hensyn til den norske sentraliseringen. Jeg har allerede kommentert hvordan demografiske faktorer bidrar til at sentraliseringen i dag vil fortsette selv om all flytting opphører. Andre forklaringer knytter seg i all hovedsak til betydningen av økonomiske faktorer og konjunkturer. Fordi flytting varierer med livsfase (Bitter & Plane 2012), vil jeg kort gjennomgå hvordan dette bidrar til å forklare flyttmønsteret i Osloområdet.

5.1 Forklaringer på det norske flyttmønsteret

Det har vært vanlig å se de norske sentraliseringstrendene i kombinasjon med sysselsettingsmønsteret og strukturendringer i næringslivet (Fosso 2004). Carling (1999 b) argumenterer for at endringer i flyttmønsteret langt på vei kan forklares av økonomiske konjunkturer og utviklingen i arbeidsmarkedet – han argumenterer for at ledighetsnivået har direkte betydning for om folk flytter eller ikke. Juvkam og Sørli (2000) argumenterer likeledes for at arbeidsmarkedet i stor grad styrer variasjonene i flyttestrømmene mellom storbyene og landsdelene for øvrig. Men selv om de tunge samfunnsprosessene og den demografiske utviklingen påvirker befolkningsutviklingen i langt større grad enn attraktiviteten til ulike steder (Sørli 2010), kan økt valgfrihet på arbeidsmarkedet bidra til at man i dag kan ta beslutninger om å flytte basert på andre kriterier, og at man risikerer å undervurdere betydningen av andre faktorer om man ensidig fokuserer på tilgjengeligheten av

arbeid (Sørli 2006). Videre følger en gjennomgang av ulike forklaringer på den norske sentraliseringen. Det er de siste fire tiårene som er av spesiell interesse for denne besvarelsen, da analysen tar utgangspunkt i data fra denne perioden.

5.1.1 Sentralisering og makroøkonomiske forklaringer

Jørgen Carling (1999 b) argumenterer for at sentraliseringsstrømmene de siste tiårene har alternert mellom «grå» bølger med høy grad av sentralisering, avløst av «grønne» bølger i motsatt retning. Carling knytter 1970-tallets *grønne bølge* til økt satsing på distriktene gjennom utbygging av offentlig sektor, støtte til primærnæringene samt desentralisering av arbeidsintensiv industri. Samtidig trekker han frem datidens idémessige strømninger, som potensielt bidro til at flere søkte seg til mer rurale områder.

Utover 1980-tallet snudde derimot den desentraliserende trenden som hadde preget slutten av 1970-tallet, og vi gikk inn i hva Carling (1999 b) karakteriserer som en grå bølge med større tilflytting enn utflytting til sentrale områder. Carling forklarer også denne sentraliseringsbølgen med utgangspunkt i næringsutviklingen. Økonomisk omstilling og rasjonalisering reduserte sysselsettingsbehovet i landbruk og distriktsindustri, samtidig som veksten i offentlig sektor avtok. På samme tid økte sysselsettingen i kunnskapsintensive næringer som typisk lokaliserer seg i sentrale strøk. I 1987 begynte sentraliseringen å avta nok en gang – året høykonjunkturen nådde toppen og vi opplevde krise i aksjemarkedene. Fra 1987 frem til omtrent 1990 steg arbeidsledigheten nok en gang, og i denne perioden ble sentraliseringstendensene svekket. Nettoflyttingen til Osloområdet var positiv fra og med 1989. Sentraliseringstendensene snudde omkring 1990, og mot slutten av 90-tallet, da arbeidsledigheten igjen begynte å falle, nådde sentraliseringen toppen (Carling 1999 b).

Arbeidsledigheten har ifølge Carling (1999 b) direkte sammenheng med hvorvidt folk flytter eller ikke. Han finner sterk positiv sammenheng mellom antall arbeidsledige i en region og tilbøyeligheten til å flytte. Han finner også at sentraliseringen har vært minst når arbeidsledigheten er stigende, og størst når den har vært fallende. Helge Brunborg (2009) støtter Carling, og argumenterer for at sentraliseringen i stor grad påvirkes av økonomiske konjunkturer. I perioder med økonomisk oppgang flytter folk mer, og da spesielt til sentrale strøk. Brunborg mener dette bidrar til å forklare sentraliseringstendensene på 2000-tallet. Juvkam og Sørli (2000) argumenterer mer spesifikt for at den positive nettoflyttingen til storbyene i 1996 og 1997 ble utløst av høykonjunktur, og at tilflyttingen tiltok fordi et

potensiale hadde bygget seg opp i forkant av denne økonomiske oppgangsperioden. Som nevnt er hensikten her å studere hvorvidt økonomiske faktorer betyr mindre for flytting til Osloområdet, ikke å forklare flyttingen år for år. Fordi flere har mulighet til å realisere sine ønsker og behov i gode økonomiske tider (Juvkam & Sørli 2000), er det viktig å ta hensyn til økonomisk kontekst.

5.1.2 Sentralisering og livsfaseflytting

Som allerede nevnt varierer bostedspreferanser med alder (Bitter & Plane 2012). Litt generelt kan man si at norske ungdommer flytter inn til de store byene, mens de i familieetableringsfasen flytter til storbyenes omland. Tabell 3 viser nettoflytting til Oslo kommune etter ulike aldersgrupper. Nettoflyttingen er for alle årene kun positiv for aldersgruppen 20 til 29 år. For aldersgruppene 0 til 19 og 30 til 39 år er det langt flere som flytter ut enn som flytter inn. Det er i sistnevnte aldersgruppe mange etablerer seg og stifter familie, og dette utløser ofte flytting ut av Oslo kommune. Med på flyttelasset følger en stor andel barn, noe som antyder at flyttingen er motivert av familie- og bolighensyn. Dette støttes også av bo- og flyttemotivundersøkelsen fra 2008, der man finner at flytting innen bo- og arbeidsmarkedsregioner begrunnes med hensyn til bolig, og at boligmotivet er av stor betydning for de som flytter fra storbyer til storbyenes omland (Sørli et al. 2012). Fordi unge flyttere er overrepresentert i tilflyttingen til Osloområdet, er det viktig at jeg tar hensyn til dette i analyse og tolkningen av mine funn.

Tabell 3. Nettoflytting til Oslo kommune etter alder

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
0-19 år	-1250	-1449	-1715	-2227	-1763	-1622	-1916	-2332	-2336
20-29 år	6427	6240	7384	7075	5568	5341	5404	6693	6782
30-39 år	-1891	-2394	-2647	-3170	-2825	-3044	-3385	-3518	-3728
40-49 år	-388	-462	-428	-692	-641	-673	-611	-785	-945
50-59 år	-148	-142	-203	-235	-243	-181	-32	-69	-201
60-66 år	-225	-204	-243	-286	-184	-252	-224	-262	-220
67 år +	-251	-235	-308	-314	-203	-189	-202	-144	-171

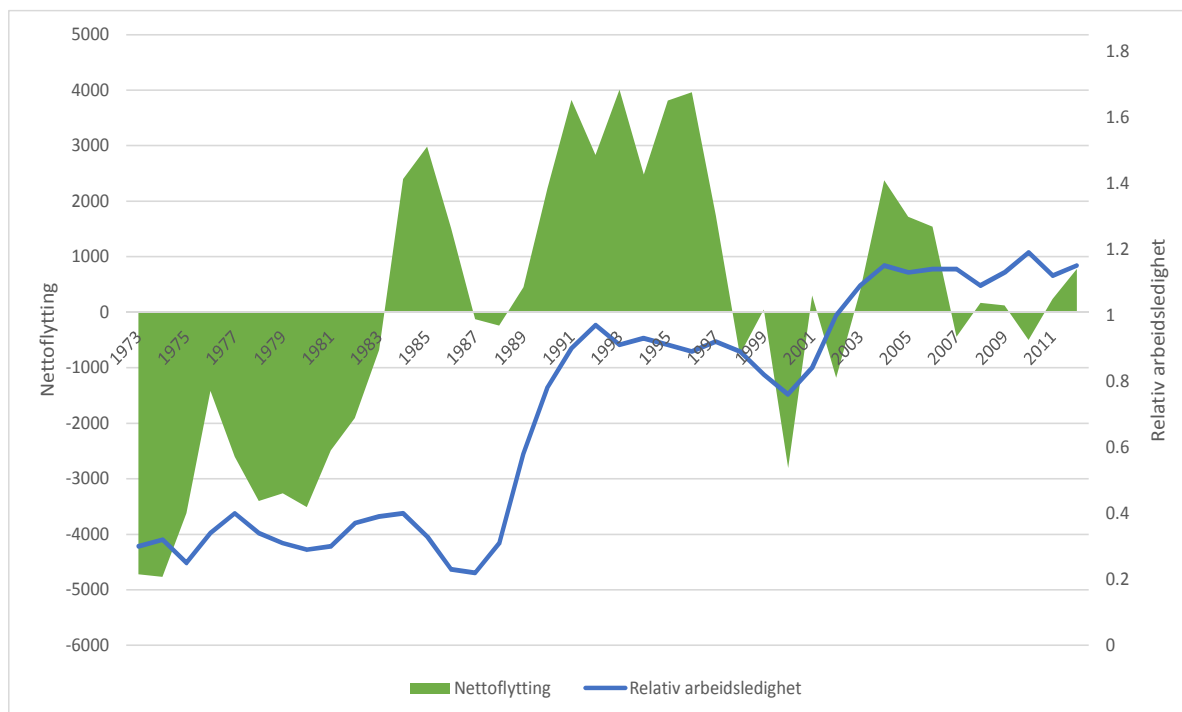
Kilde: Tabell 05541: Innenlandske flyttinger, etter aldersgrupper. Statistisk sentralbyrå

5.2 Bivariate tidsserieanalyser

Ved å sammenligne utviklingen i nettoflytting til Oslo handelsdistrikt over tid med utviklingen i inntekt, boligpriser og arbeidsledighet, får man en grov skisse over hvordan de makroøkonomiske betingelsene samvarierer med nettoflytting. Med utgangspunkt i neoklassisk økonomisk teori, vil man forvente å finne samvariasjon mellom relativt inntektsnivå og nettoflytting til Oslo handelsdistrikt, og negativ sammenheng mellom nettoflytting, arbeidsledighet og boligpriser. Grafene for inntekt og arbeidsledighet er utarbeidet slik at de viser nivået i Oslo handelsdistrikt relativt til resten av landet.

5.2.1 Arbeidsledighet

Utrekningen av relativ arbeidsledighet er gjort ved å dividere arbeidsledighetsnivået i Oslo handelsdistrikt på det gjennomsnittlige arbeidsledighetsnivået i landet utenom Oslo handelsdistrikt. Det er med andre ord slik at verdi lik én tilsier samme arbeidsledighetsnivå. Det blir på denne måten lett å sammenligne de to variablene, og man kan studere hvilke år arbeidsledigheten har ligget over og under nivået i resten av landet.

Figur 8. Nettoflytting vs. relativ arbeidsledighet – Oslo handelsdistrikt mot landet. Kilde: Nye distriktstall, Regionalstatistikk og tabell 05471: Innenlandsk innflytting, utflytting og nettoinnflytting. Statistisk sentralbyrå. Kommunedatabasen, Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD)

Frem til og med slutten av 1980-tallet var arbeidsledighetsnivået betydelig lavere i Oslo handelsdistrikt enn i landet for øvrig. Frem til og med 1983 var nettoflyttingen til handelsdistriktet negativ, men fra 1984 til 1986 snudde denne trenden. De påfølgende to årene var det igjen et lite overskudd av de som flyttet ut. I denne perioden var arbeidsledighetsnivået i Oslo handelsdistrikt på sitt laveste relative nivå for hele måleperioden. I 1989 startet en lengre periode med positiv nettoflytting til distriktet. På samme tid steg også arbeidsledighetsnivået til et betydelig høyere nivå, selv om det fremdeles lå noe lavere enn i resten av landet. Mot slutten av 1990-tallet sank igjen ledigheten relativt til resten av landet, samtidig som det igjen ble et overskudd av de som flyttet vekk fra området. Siden 2002 har arbeidsledighetsnivået vært høyere i Oslo handelsdistrikt enn i resten av landet, samtidig som nettoflyttingen har fluktuert mellom positiv og negativ.

Carling (1999 b) argumenterer, som vi allerede har sett, for at sentraliseringen er stigende med fallende arbeidsledighet, men Figur 8 viser tvert imot en tendens til positiv sammenheng mellom de to variablene siden omkring 1990. Isolert sett indikerer dette at arbeidsledighet ikke spiller en så avgjørende rolle som de neoklassiske økonomiske teoriene argumenterer for. Jeg må understreke at Carling har studert sentraliseringstendenser i hele landet, mens jeg kun konsentrerer meg om flytting til Osloområdet. Det er samtidig slik at mine tall strekker seg over en lengre tidsperiode enn hva tilfellet var for Carling.

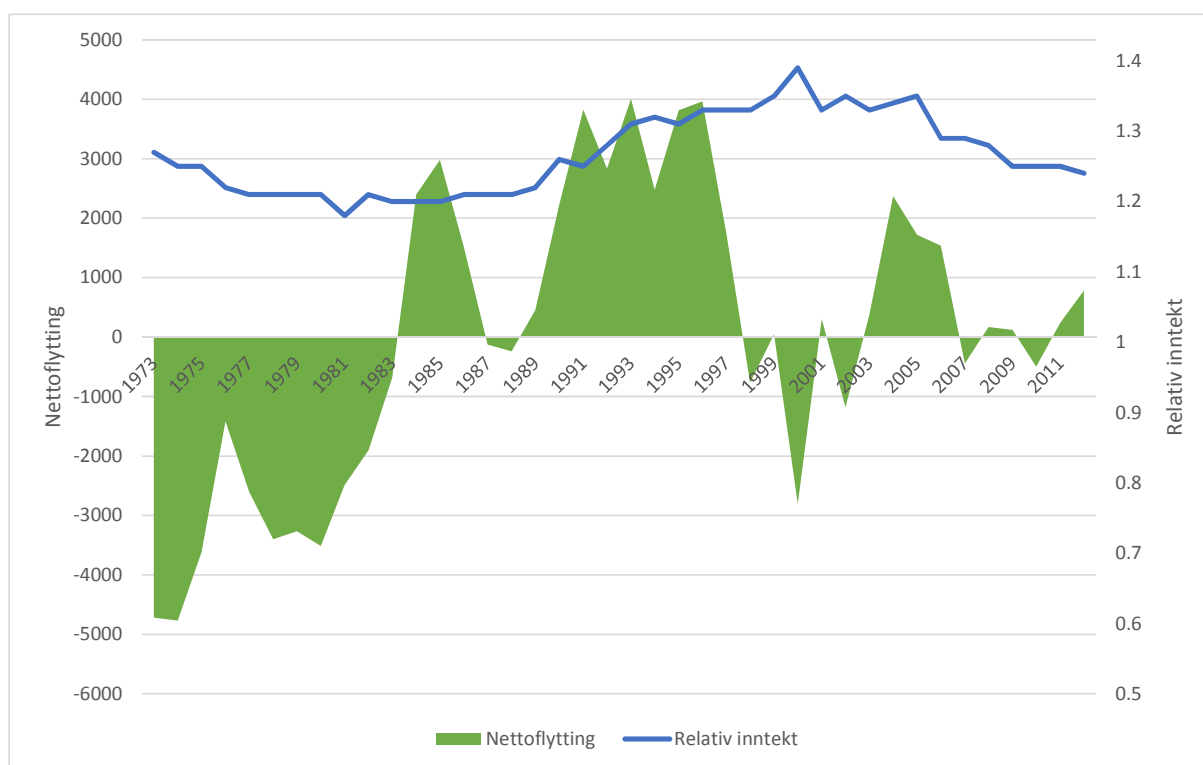
En skal samtidig være forsiktig med å konkludere for mye basert på sammenhengen mellom kun to variabler, spesielt når man ikke har tilgang til data på individnivå. Som allerede nevnt bidrar manglende sysselsettingstall til at jeg ikke får kontrollert for andelen av befolkningen som frivillig står utenfor arbeidslivet. Et annet og kanskje tilsvarende viktig element med hensyn til denne mangelen på data, knytter seg til innvandrere, og hva slags type jobber de typisk søker seg mot. Det kan være at en større andel av arbeidstakerne i Oslo handelsdistrikt enn i landet for øvrig, har ulike ulemper knyttet til for eksempel mangel på relevant arbeidserfaring og språkproblemer. Om denne gruppen er overrepresentert i arbeidsledighetsstatistikken, er det ikke nødvendigvis slik at potensielle tilflyttere lar seg påvirke av andelen arbeidsledige, da de ikke søker jobber denne gruppen konkurrerer om.

Det er videre slik at de som flytter til Osloområdet skiller seg ut ved å være godt utdannede mennesker (Lie & Myhr 2013). Dette er interessant i lys av Floridas (2002) teori, som hevder det er de mest attraktive på arbeidsmarkedet som søker mot steder med et mangfoldig kulturtilbud, tolerante holdninger og andre mennesker i tilsvarende situasjon. Det er med

andre ord mulig å tenke seg til at mange søker jobber i næringer der arbeidsledigheten er lav, og der det er god tilgang på jobber, motsatt av hva de generelle ledighetstallene skulle tilsi. Det ville med dette i tankene kunne være interessant å undersøke mer spesifikt hvilke grupper som preger ledighetsstatistikken over tid. En kan med dette ikke utelukke at arbeidsledighet er av betydning, men det virker foreløpig vanskelig å argumenterer for at det spiller en stor rolle for flytting til Oslo handelsdistrikt.

5.2.2 Inntekt

Inntektsutviklingen i Osloområdet har, som i resten av landet, vært jevnt stigende de siste 40 årene. Som det fremkommer av figur 9, har det relative inntektsnivået i Oslo handelsdistrikt i hele perioden ligget høyere enn i resten av landet. Det er kun Rogaland som på landsbasis er i nærheten av et tilsvarende inntektsnivå. Internt i handelsdistriktet er det, som forventet, Asker og Bærum som trekker opp snittet.

Figur 9. Nettoflytting vs. relativ inntekt – Oslo handelsdistrikt mot landet. Kilde: Nye distriktstall, Regionalstatistikk og tabell 05471: Innenlandsk innflytting, utflytting og nettoinnflytting. Tabell 03068: Hovedposter fra ligninga for bosatte personer 17 år og eldre, etter kjønn. Gjennomsnitt for alle (kr). Statistisk sentralbyrå

Ifølge neoklassisk økonomisk teori bidrar høye lønninger i én region til å trekke til seg innflyttere fra andre regioner med lave lønninger (Massey 1990), mens aktørorienterte teorier forklarer flytting som et resultat av aktørenes personlige kostnads- og nyttevurdering (Sjaastad 1962; Lee 1966; Todaro 1969). I begge disse tilnærmingene vil muligheten for økt inntekt sees på som en potensielt utløsende faktor for å initiere flytting. Det er derimot vanskelig å fastslå slike tendenser med bakgrunn i figur 9. Det relative inntektsnivået var riktignok fallende frem til midten av 1980-tallet, i en periode preget av sterk negativ nettoflytting. Videre var det stigende frem til 2000, før det igjen begynte å falle. I store deler av denne perioden opplevde Oslo handelsdistrikt positiv nettoflytting. Den relative inntekten fortsatte derimot å stige samtidig som nettoflytting gikk fra positiv til negativ mot slutten av 1990-tallet. Siden den gang har nettoflyttingen vært positiv men fluktuerende, samtidig som det relative inntektsnivået har falt kontinuerlig. Inntektsnivået er allikevel fremdeles betydelig høyere i Oslo handelsdistrikt enn i landet for øvrig, sett under ett. Det er med andre ord vanskelig å argumentere for samvariasjon mellom inntektsnivået og flytting basert på en sammenligning av disse to variablene alene. Det er samtidig vanskelig å argumentere for at relativ inntekt har fått svekket betydning som flyttemotiv, basert på grafene i figur 9.

Potensielle komplikasjoner med hensyn til inntektsvariabelen

Det er som allerede nevnt et potensielt problem at inntektsvariabelen omfatter alle personer over 17 år, mens tilflyttingen til Osloområdet er konsentrert blant unge voksne. Videre er det slik at inntektsfordelingen innad i Osloområdet er den skjevste i landet, og i 2005 disponerte den rikeste tidelen i Oslo kommune nesten 42 % av all disponibel inntekt. Tilsvarende andel for resten av landet var til sammenligning 30 % (Statistisk sentralbyrå 2007). Samtidig utgjør offentlig og privat tjenesteyting størstedelen av områdets arbeidsmarked. Forretningsmessig tjenesteyting, som regnskapsfirmaer, advokatkontorer, finansrådgivning, konsulentfirmaer og markedsføringsbedrifter er eksempler på næringer med høye krav til kompetanse og høye lønninger som et resultat av dette. Denne bransjen sysselsetter over 30 % av de ansatte i privat sektor i Oslo kommune – områdets bedrifter og offentlige institusjoner forsyner hele landet med tjenester (Nærings- og fiskeridepartementet 2012). Når enkelte bransjer genererer store inntekter, samtidig som de resterende bransjene ikke holder tritt med inntektsutviklingen, øker forskjellene. Når den rikeste tidelen av befolkningen disponerer mer av den totale inntekten i Osloområdet enn i resten av landet, viser det at grafen for relativ inntekt kanskje ikke fanger opp kompleksiteten i relativ inntekts potensielle betydning for nettoflyttingen til området.

Dette vil være tilfellet om flesteparten av de som flytter til området fra andre deler av landet ender opp med spesielt høye lønninger, mens de resterende jobbene fylles av de som allerede bor i regionen eller av arbeidsinnvandrere fra utlandet.

Korpi, Clark og Malmberg (2011) undersøker hvorvidt økte bokostnader utligner en eventuell økning i inntekt ved flytting fra mindre til mer urbane områder i Sverige. De finner at de som flytter mot områder med høyere befolkningskonsentrasjon enn områdene de flytter fra, opplever å øke sin inntekt med dobbelt så mye som de som flytter i motsatt retning. Dette støtter en tese om at ulikheter på arbeidsmarkedet spiller en avgjørende rolle med hensyn til flyttemønsteret. Når de derimot kontrollerer for boligpriser, blir konklusjonen den motsatte. De foreslår to ulike tolkninger av disse funnene. Hvis man ser bolig som et luksusgode, der utgiftene øker med inntekten, flytter folk mot områder der inntektene er høyere, men velger å bruke en større del av inntekten sin på bolig. Om man derimot ser bolig som et nødvendig gode, vil andre faktorer, som ikke knytter seg til økonomi alene, måtte forklare flyttemønsteret.

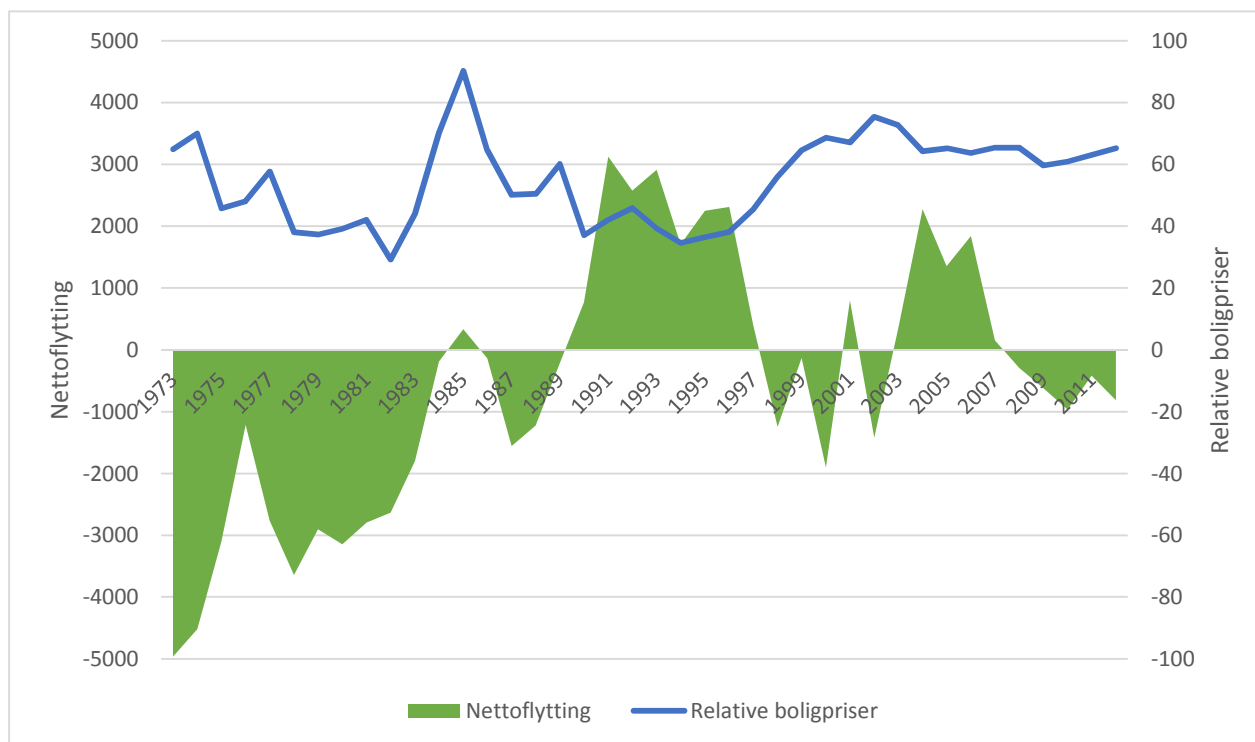
5.2.3 Boligpriser

Den foregående diskusjonen illustrerer nødvendigheten av å kontrollere for utviklingen i boligpriser, om man skal få et tilfredsstillende bilde av hvilken betydning økonomi har for flyttemønsteret. I påfølgende analyse benyttes tall for kun Oslo kommune, da boligprisstatistikk ikke har vært tilgjengelig for de resterende kommunene i Oslo handelsdistrikt. Jeg anser ikke dette å være et stort problem. Majoriteten av tilflyttingene til Oslo handelsdistrikt går til Oslo kommune, og i 2012 hadde Oslo kommune et flytteoverskudd med landet om man ser bort fra Akershus. Flyttebalansen med sistnevnte var negativ, noe som tyder på at mange av tilflytterne til Akershus kom fra Oslo kommune⁸. Dette gjør det rimelig å anta at figur 10 illustrerer sammenhengen mellom boligpriser og nettoflytting til Oslo handelsdistrikt på en tilstrekkelig god måte.

Det kan av figur 10 se ut til at de relative boligprisene gjorde et hopp i Oslo kommune relativt til resten av landet fra 1983 til 1985. Årsaken til dette er at statistikk på gjennomsnittspris per kvadratmeter i hele landet fra før 1985 inkluderer boligprisene i Oslo kommune. Dette trekker

⁸ Flyttestatistikk for Oslo 2012. Utviklings- og kompetanseetaten, Oslo kommune.
<http://www.utviklings-og-kompetanseetaten.oslo.kommune.no/oslostatistikken/flytting/>

snittet opp. Når kommunen fra 1985 ekskluderes fra snittprisen i hele landet, øker dermed de relative forskjellene mellom denne og landet for øvrig. Det er med andre ord problematisk å tolke for mye ut fra figuren før 1985.

Figur 10. Nettoflytting vs. relative boligpriser. Oslo kommune mot landet for øvrig. Kilde: Nye distriktstall, Regionalstatistikk og tabell 05471: Innenlandsk innflytting, utflytting og nettoinnflytting. Statistisk sentralbyrå. Boligprisstatistikk, Norges Eiendomsmeglerforbund. Historiske boligpriser, Norges bank

Ser man vekk fra årene før 1985 kommer det tydelig frem at boligprisene har vært høyere i Oslo kommune i hele perioden, og at de fra midten av 1990-tallet steg raskere enn i landet for øvrig. I samme periode har nettoflyttingen fluktuert mellom ca. minus 2000 og pluss 2000 per år. De relative prisene falt litt fra 2003 til 2004, og på samme tid gikk kommunen fra negativ til positiv flyttebalanse. Det kan se ut til at en tilsvarende tendens fant sted fra starten av 1990-tallet. Dette indikerer negativ sammenheng mellom nettoflytting og boligpriser, slik man ville anta om økonomiske faktorer har stor betydning.

Vi har sett hvordan Korpi et al. (2011) studerer hvorvidt økte bokostnader utligner en eventuell økning i inntekt ved flytting fra mindre til mer urbane områder. Ved å studere denne sammenhengen isolert kan man få inntrykk av i hvilken grad det økonomiske motivet spiller en avtagende rolle i beslutningen om å flytte til Osloområdet. Om boligprisene har steget raskere enn inntektene i Oslo kommune enn hva tilfellet er i landet for øvrig, kan dette

indikere at ikke-økonomiske faktorer bidrar til å forklare noe av flyttemønsteret. Om folk er villige til å bruke en større del av inntekten sin på å bo i Osloområdet, kan det tolkes som at etterspørselen etter dette området er økende.

Tabell 4 viser differansen mellom den årlige prosentvise økningen i inntekt og tilsvarende utvikling av boligprisene. Glaeser et al. (2001) har som nevnt gjort tilsvarende, og kaller denne differansen den aktuelle byens ikke-økonomiske fordeler. De tolker økt divergens som tegn på økt etterspørsel etter å bo i den aktuelle byen. Hvis boligprisene i Oslo kommune over tid har steget raskere enn inntektene, og i større grad enn i resten av landet, kan dette være en indikasjon på at byen tilbyr sine innbyggere noe potensielle innflyttere er villige til å betale ekstra for.

Tabell 4. Inntekts- og boligprisvekst, Oslo kommune og resten av landet

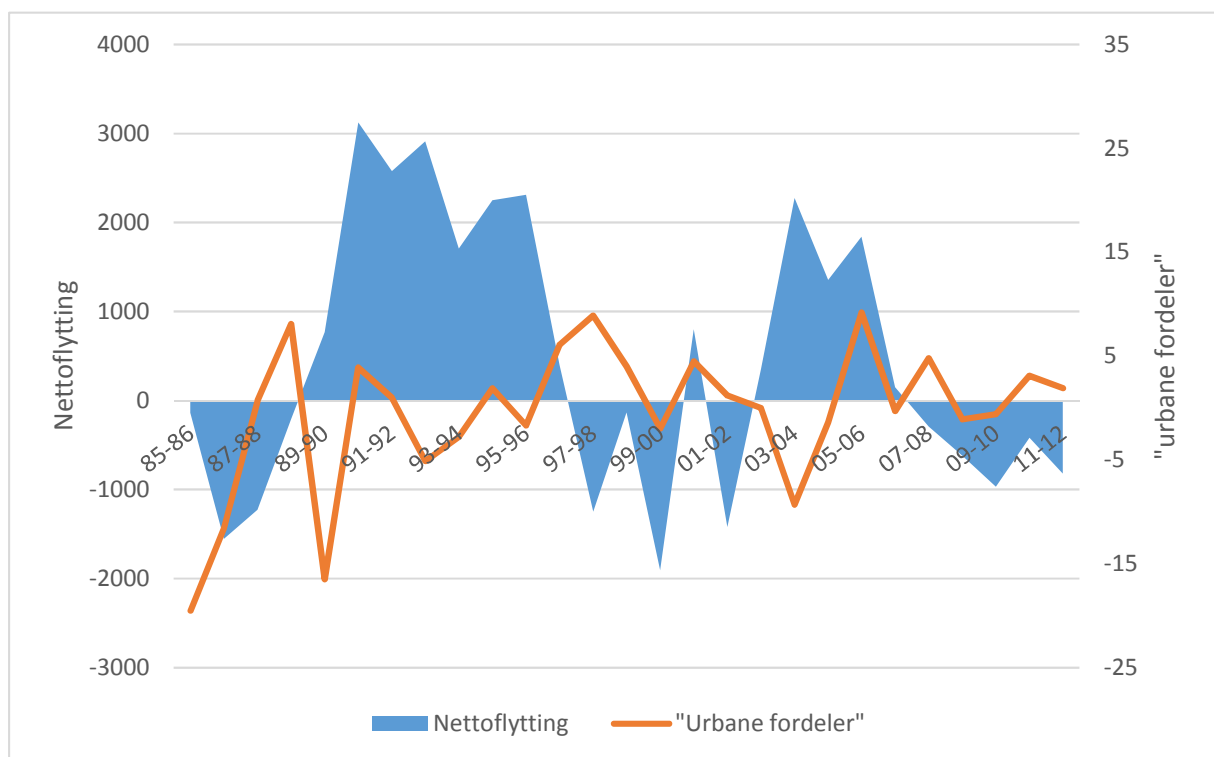
	1972-1981	1982-1991	1992-2001	2002-2012
Oslo kommune	-2.7	-1.4	6.2	6
Resten av landet	4.8	-2.3	3.6	5.3
Differanse	-7.5	0.9	2.6	0.7

Kilde: Nye distriktstall, Regionalstatistikk og tabell 03068: Hovedposter fra ligninga for bosatte personer 17 år og eldre, etter kjønn. Gjennomsnitt for alle (kr). Statistisk sentralbyrå. Boligprisstatistikk, Norges Eiendomsmeglerforbund. Historiske boligpriser, Norges Bank

For perioden 1972 til 1981 ser vi at inntektene steg raskere enn boligprisene i Oslo kommune. I landet forøvrig skjedde tilsynelatende det motsatte, men det er som tidligere nevnt viktig å ta hensyn til at boligprisstatistikken for denne perioden også inkluderer boligprisene i Osloregionen. Da boligprisene også i denne perioden var høyere i Oslo enn i resten av landet, er tallet for resten av landet noe forhøyet. Det er uansett interessant at det relativt sett ble billigere å bosette seg i Oslo i denne perioden, samtidig som nettoflyttingen i hele denne perioden var negativ. Om mange på denne tiden idealiserte et liv utenfor storbyene, støttes dette av disse tallene.

I perioden 1982 til 1991 var veksten i inntekter sterkere enn veksten i boligpriser i hele landet, inkludert Oslo kommune. Differansen var derimot noe mindre for Oslo kommune enn for landet for øvrig. Det er først utover på 1990-tallet og frem til i dag at boligprisene har steget raskere enn inntektene. De har også steget raskere i Oslo kommune enn i landet for øvrig.

Man ser at differansen mellom inntekt og boligpriser for perioden 1992 til 2001 var en del større for Oslo kommune enn for landet for øvrig. Dette sammenfaller med en lang periode med sterk positiv nettoflytting til byen, som det fremkommer av figur 11. År for år fluktuierer differansen mellom inntekt- og boligprisvekst i Oslo kommune og resten av landet, men tabell 4 viser at det fra 1992 til 2012 i snitt har blitt dyrere å bo i Oslo når man kontrollerer for inntekt. Man kan som Glaeser et al. (2001), tolke dette som at etterspørselen etter byen har økt. Men samtidig skal man være forsiktig med å legge for mye i disse funnene. Jeg velger å se funnene i sammenheng med det jeg finner i de andre analysene, og tolker deretter dette i kombinasjon med hva de andre analysene viser.

Figur 11. Nettoflytting til Oslo kommune vs. differansen mellom inntekt- og boligprisvekst i Oslo kommune og resten av landet. Kilde: Tabell 4, Nye distriktstall, Regionalstatistikk og tabell 05471: Innenlandsk innflytting, utflytting og nettoinnflytting, Statistisk sentralbyrå.

5.2.4 Foreløpig diskusjon om sammenhengen mellom inntekt, arbeidsledighet, boligpriser og nettoflytting

Basert på de bivariate analysene alene, kan man konkludere med at sammenhengen mellom arbeidsledighet og nettoflytting til Oslo handelsdistrikt i grove trekk har vært motsatt av hva en ville anta om man legger makroøkonomiske forklaringer til grunn. Spesielt var dette tilfellet for årene 2003 til 2006, en periode med positiv nettoflytting og høyere arbeidsledighet

i Oslo handelsdistrikt enn i resten av landet. Inntektsnivået har i hele perioden vært høyere enn i landet for øvrig, men sammenhengen mellom de to variablene viser ingen klar tendens. Det har i perioder vært sammenfall mellom positiv inntektsutvikling og positiv nettoflytting, men det motsatte har også vært tilfellet. Dette er motsatt tendens av hva man ville forvente om økonomi spiller en avgjørende rolle i flyttebeslutningene, slik blant andre Lee (1966) og Todaro (1969) har argumentert for.

Sammenhengen mellom boligpriser og nettoflytting er mer entydig om man ser vekk fra årene før 1985. I perioder med stigende relative priser har nettoflyttingen vært fallende, mens det motsatte har vært tilfellet med fallende priser. De siste årene har man derimot sett indikasjoner på en noe svakere sammenheng mellom disse variablene. Når man i tillegg kontrollerer for inntektsutviklingen, ser man at denne i mindre grad utligner veksten i boligpriser i Oslo kommune enn i landet for øvrig. Det er derimot vanskelig å påvise en sammenheng mellom ikke-økonomiske fordeler og nettoflytting om man studerer år for år, som i figur 11. Det er først når de ulike periodene i tabell 4 analyseres under ett, at det fremtrer sterkest vekst i de ikke-økonomiske fordelene i perioden fra 1992 til 2001. For 2000-tallet er resultatene mer tvetydige. Dette åpner for at betydningen av ikke-økonomiske faktorer er økende. Jeg vil undersøke dette nærmere i regresjonsanalysene.

6 Økonomi og flytting til Osloområdet

I påfølgende kapittel vil jeg presentere og analysere funnene i regresjonsanalysene. Først vil jeg konsentrere meg om analysene på kommunenivå. Jeg vil være spesielt oppmerksom på eventuelle endringer i forklaringsvariablene relativt inntektsnivå og relativt arbeidsledighetsnivå, i tillegg til endringer i modellenes forklaringskraft. Med tanke på tidligere diskusjon, vil jeg være forsiktig i tolkningen av endringer i enkeltkoeffisienter.

6.1 Flytting til Oslo handelsdistrikt på fire tidspunkt – kommunenivå

I disse analysene studeres nettoflytting til Oslo handelsdistrikt på fire ulike tidspunkt, der utviklingen over tid er like interessant som hver enkelt analyse isolert. I hver analyse inkluderes først forklaringsvariablene inntekt og arbeidsledighet, før det kontrolleres for utdanningsnivå. Deretter inkluderes også andel under 30 år, andel kvinner og andel innvandrere. For å undersøke om utvidelsene gir en signifikant forbedring i forklaringsgrad, har jeg benyttet f-testen. Denne viser at utvidelsene fra modell 2 til modell 3 gir signifikant forbedring på alle tidspunkt, mens utvidelsen fra modell 1 til modell 2 i 1980 og 1987 ikke gir signifikant forbedret forklaringsgrad. En analyse basert på resultatene fra regresjonsanalysene følger etter gjennomgangen av funnene.

Året 1980

Tabell 5 viser at både relativt inntekts- og arbeidsledighetsnivå er signifikant før kontrollvariablene legges til. Kontrollert for utdanning er det kun relativt arbeidsledighetsnivå som er signifikant, men når det i tillegg kontrolleres for kjønn, alder og andel innvandrere er det av de primære forklaringsvariablene kun relativt inntektsnivå som er statistisk signifikant. Dette indikerer at variasjonen i arbeidsledighet – og variabelens påvirkning på nettoflytting – i realiteten var et resultat av korrelasjon mellom denne, nettoflytting og en av kontrollvariablene. Høyere relativt inntektsnivå ser som forventet ut til å påvirke nettoflytting negativt, mens det motsatte er tilfellet for høyere arbeidsledighetsnivå – selv om sistnevnte ikke er statistisk signifikant.

Tabell 5. Lineær regresjon. Nettoflytting til Oslo handelsdistrikt, 1980

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
Relativt inntektsnivå	-0.6137*	(0.2951)	-0.4870	(0.2847)	-0.7730*	(0.3569)
Relativt arbeidsledighetsnivå	0.0155*	(0.0061)	0.0149*	(0.0061)	0.0114	(0.0063)
Utdanningsnivå			-0.0068	(0.0085)	-0.0098	(0.0127)
Andel kvinner					0.0222	(0.0288)
Andel under 30 år					0.0151**	(0.0054)
Andel innvandrere					-0.0143	(0.0237)
_cons	0.3593	(0.2401)	0.315	(0.2278)	-1.194	(1.4539)
N	252		252		248	
R ²	0.0701		0.0727		0.1107	
F-test			0.69	df= 2, 248	3.75*	df= 3, 241

Robust standardfeil i parentes

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

Variabelen for andel under 30 år er signifikant. Dette kan tyde på at kommuner med en ung befolkning har nettoflytting *til* Oslo handelsdistrikt. R² er i overkant av 0,07 både i modell 1 og i modell 2. Modellens forklaringskraft øker litt når alle kontrollvariabler trekkes inn, og de uavhengige variablene forklarer samlet sett 11 % av variasjonen i den avhengige variabelen i 1980. Dette er en relativt liten del av variasjonen i nettoflytting til Oslo handelsdistrikt.

Året 1987

Både relativt inntektsnivå og relativt arbeidsledighetsnivå er statistisk signifikante i 1987. Dette er tilfellet både når det kontrolleres for utdanningsnivå, og når de resterende kontrollvariablene trekkes inn i analysen. Det kan med andre ord se ut til at betydningen av arbeidsledighet var noe større i 1987 enn tilfellet var i 1980, selv om endringen i effekt er veldig liten. Variabelen for andel under 30 år er signifikant, slik tilfellet var også i 1980. R² er 0,1206 når alle kontrollvariabler holdes utenfor, og øker litt når utdanningsnivå legges til. Når alle kontrollvariablene inkluderes i modellen forklares 15,8 % av variasjonen i den avhengige variabelen. Det er med andre ord ingen tegn til nedgang i de inkluderte variablenes forklaringskraft fra 1980 til 1987 – snarere tvert imot. Det ser ut til at både økonomiske- og demografiske faktorer forklarer noe mer av nettoflyttingen dette året.

Tabell 6. Lineær regresjon. Nettoflytting til Oslo handelsdistrikt, 1987

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
Relativt inntektsnivå	-0.8352**	(0.3062)	-0.9920**	(0.3626)	-1.1660*	(0.4743)
Relativt arbeidsledighetsnivå	0.0235**	(0.0073)	0.0232**	(0.0072)	0.0215**	(0.0072)
Utdanningsnivå			0.0053	(0.0060)	0.0053	(0.0070)
Andel kvinner					0.0116	(0.0195)
Andel under 30 år					0.0134*	(0.0053)
Andel innvandrere					-0.0111	(0.0173)
_cons	0.6191*	(0.2569)	0.6950*	(0.2754)	-0.2980	(1.0293)
N	252		252		248	
R ²	0.1206		0.1231		0.1583	
F-test			0.71	df= 2, 248	3.88**	df= 3, 241

Robust standardfeil i parentes

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

Året 1997

Som det fremkommer av tabell 7 er det kun variabelen for relativ inntekt som er signifikant av de to primære forklaringsvariablene i 1997. Dette er tilfellet både i de reduserte og i den utvidede modellen. I alle tre modeller er effekten av inntekt noe større enn den var i 1987.

Tabell 7. Lineær regresjon. Nettoflytting til Oslo handelsdistrikt, 1997

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
Relativt inntektsnivå	-1.0956**	(0.4036)	-1.571**	(0.4921)	-2.2630***	(0.5275)
Relativt arbeidsledighetsnivå	0.0662	(0.0466)	0.0571	(0.0485)	0.0303	(0.0564)
Utdanningsnivå			0.0135	(0.0075)	0.0145	(0.0076)
Andel kvinner					-0.0409	(0.0362)
Andel under 30 år					0.0271***	(0.0071)
Andel innvandrere					0.0389	(0.0353)
_cons	0.8104**	(0.2955)	0.960**	(0.3097)	2.3080	(1.8775)
N	251		251		251	
R ²	0.0636		0.0796		0.1865	
F-test			4.29**	df=2, 247	10.69***	df= 3, 244

Robust standardfeil i parentes

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

Variabelen for utdanningsnivå er nesten signifikant i modell 3 (p-verdi: 0.051). Effekten er også marginalt styrket fra 1987. Dette kan indikere at det ble noe mer vanlig at de som flyttet mot Oslo handelsdistrikt dette året hadde et høyere utdanningsnivå, noe som igjen kan være et resultat av økt tilsløking til steder og næringer med behov for høy kompetanse (Sørli 1993). Effekten av andel under 30 år er signifikant og noe sterkere enn i 1987. Det kan se ut til at inntekt, utdanning og alder veier noe tyngre i 1997 enn hva tilfellet var i 1987, selv om endringene er meget små.

I modell 1 faller R^2 fra 0,1206 i 1987 til 0,0636 i 1997. Dette indikerer at økonomiske faktorer, isolert sett, fikk litt svekket betydning fra 1987 til 1997. Men når man utvider modellene ser man av størrelsene på koeffisientene at de økonomiske faktorene ser ut til å få noe større betydning, selv om denne økningen er marginal. Kontrollert for demografiske faktorer øker modellens forklaringskraft fra 15,8 % i 1987 til 18,7 % i 1997. Hovedårsaken til at R^2 øker såpass mye, knytter seg mest sannsynlig til styrket betydning av demografiske faktorer. Men inntektsnivå og utdanningsnivå ser også ut til å spille en noe større rolle når man kontrollerer for demografi. Dette kan tyde på at demografi forstyrrer effekten av økonomiske faktorer og utdanning. Dette kan være et resultat av at det i en del kommuner er sammenfall mellom disse, slik at man ikke får frem hele effekten av økonomiske faktorer.

Det kan se ut til at funnene i 1997 samsvarer i noe større grad med hva man ville forvente, enn hva tilfellet var i 1987. På den ene siden er den fulle modellens forklaringskraft noe større dette året, i tillegg til at effektene av de inkluderte variablene er noe sterkere – jeg vil derimot ikke legge for mye vekt på sistnevnte. Sagt på en annen måte er tilflyttingen til Oslo handelsdistrikt dette året noe mer forståelig enn hva tilfellet var i 1987, om man tar utgangspunkt i diskusjonen om variablenes antatte påvirkning på flytting til Osloområdet.

Året 2007

Også dette året er variabelen for relativt inntektsnivå signifikant i alle tre modeller, mens det motsatte er tilfellet for relativ arbeidsledighet. Andel under 30 år er signifikant, som den eneste av de inkluderte kontrollvariablene. Effekten av relativt inntektsnivå, arbeidsledighet og utdanningsnivå faller litt i alle modeller. Andel innvandrere er ikke signifikant.

Tabell 8. Lineær regresjon. Nettoflytting til Oslo handelsdistrikt, 2007

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
Relativt inntektsnivå	-0.9791*	(0.4195)	-1.3450**	(0.4272)	-1.9640***	(0.5682)
Relativt arbeidsledighetsnivå	0.0167	(0.0488)	0.0084	(0.0527)	-0.0022	(0.0566)
Utdanningsnivå			0.0087*	(0.0039)	0.0064	(0.0048)
Andel kvinner					-0.0020	(0.0271)
Andel under 30 år					0.0233*	(0.0109)
Andel innvandrere					0.0120	(0.0136)
_cons	0.8185*	(0.3264)	0.9310**	(0.3252)	0.6230	(1.3835)
N	252		252		252	
R ²	0.0512		0.0638		0.1028	
F-test			3.34*	df= 2, 248	3.55*	df= 3, 245

Robust standardfeil i parentes

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

Modell 1 forklarer 5,1 % av variasjonen i nettoflytting, mens den fulle modellen forklarer 10,3 %. Dette er en nedgang fra 1997 i begge modeller, og de laveste tallene for alle de fire analysene. Både økonomiske og demografiske faktorer har mindre effekt på nettoflytting dette året. Nedgangen i forklaringskraft er størst i den fulle modellen, noe som kan være en indikasjon på at demografiske faktorer fikk spesielt svekket betydning. Men fordi betydningen av inntekt, arbeidsledighet og utdanning også svekker seg noe fra 1997 til 2007, kan dette være en svak indikasjon på at det i denne perioden skjedde en endring med hensyn til en svekkelse av sammenhengen mellom økonomiske- og demografiske faktorer på den ene siden, og nettoflytting til Oslo handelsdistrikt på den andre siden.

6.1.1 Nærmere om funnene i analysene på kommunenivå

I dette avsnittet vil jeg kun konsentrere meg om funnene i analysene på kommunenivå. Den mer utfyllende diskusjonen der jeg kobler disse funnene med de andre analysene, følger i kapittel 8 – avslutning og konklusjon.

Koeffisienten for relativt inntektsnivå er signifikant i de fulle modellene på alle analysetidspunktene, noe som kan tyde på to ting. På den ene siden kan det være snakk om en direkte effekt, der inntektsnivået påvirker individenes beslutning om hvorvidt de velger å flytte til Oslo handelsdistrikt. Dette kan i så fall indikere at de som flytter søker å maksimere utbyttet av den kompetanse de besitter, slik flere har argumentert for (Massey et al. 2003).

Om dette er tilfellet, virker denne effekten å være relativt stabil. Det kan på den andre siden være tilfeldig at kommuner med et lavere relativt inntektsnivå tenderer mot å ha en negativ flyttebalanse med Oslo handelsdistrikt. Det er eksempelvis slik at mange av de sentrale områdene på Østlandet – som har et relativt høyt inntektsnivå – også har positiv flyttebalanse med Oslo handelsdistrikt, som et resultat av at de ligger i pendlingsavstand til distriktet. Vi har allerede sett hvordan mange av de som flytter ut av Oslo kommune ender opp i pendlingsavstand til kommunen og innenfor regionens bo- og arbeidsmarked. 60 % av de som flytter til Oslo kommune som unge har flyttet ut igjen innen de er 35 år, og mange av disse ender opp i hovedstadens omland (Sørli 2006). For områdene utenfor det sentrale østlandsområdet er derimot situasjonen en annen. Inntektsnivået er, med noen unntak, gjennomgående lavere enn på det sentrale østlandsområdet, og av de som flytter til Oslo handelsdistrikt flytter ikke alle tilbake – omtrent halvparten av befolkningen bor i kommunen de vokste opp i når de er 35 år (Sørli 2006). Det kan altså være slik at mange av de som flytter ikke gjør det som et resultat av økonomiske gevinst, men at videre- og tilbakeflyttingen er gjennomgående lavere tilbake til visse områder som har negativ flyttebalanse med Oslo handelsdistrikt. Flyttingene er da ikke et direkte resultat av et lavere inntektsnivå, men variabelen gir utslag som følge av at inntektsnivået er lavere i disse kommunene. Jeg har undersøkt dette ved å teste korrelasjonen mellom folketall, inntekt og nettoflytting til Oslo handelsdistrikt. Her finner jeg at større kommuner i noen grad har et høyere relativt inntektsnivå enn mindre kommuner⁹. Jeg finner også en minimal negativ sammenheng¹⁰ mellom økende folketall i kommunene og nettoflytting til Oslo handelsdistrikt. Da korrelasjonen mellom de to variablene er såpass liten, er det rimelig å anta at det ikke er tilfeldig at kommuner med et lavere relativt inntektsnivå tenderer mot å ha negativ flyttebalanse med Oslo handelsdistrikt.

I de fulle modellene er variabelen for relativt arbeidsledighetsnivå kun signifikant i 1987. Dette året var arbeidsledighetsnivået veldig lavt, og på sitt laveste nivå i Oslo handelsdistrikt relativt til resten av landet i hele måleperioden (se figur 8). Samtidig var flyttebalansen negativ. Dette kan være indikasjoner på flere ting. På den ene siden er det forventet at arbeidsledighetsnivået vil ha størst betydning når det relative nivået er på sitt laveste i tilflyttingskommunen. Dette bildet kompliseres av at ledighetsnivået på dette tidspunktet var lavt i hele landet. Den økonomiske krisen som brøt ut i 1987 kan riktignok ha bidratt til

⁹ Korrelasjonskoeffisient: 0,3883.

¹⁰ Korrelasjonskoeffisient; -0,0254.

økonomisk usikkerhet, og med det større betydning av økonomiske faktorer dette året. Flere har som nevnt diskutert hvordan økonomi representerer rammebetingelser som må på plass før flytting kan initieres (Aure et al 2011; Morrison & Clarke 2011). Slik sett er det kanskje forståelig at variabelen for arbeidsledighet er signifikant dette året.

Analysen viser som nevnt svake indikasjoner på at betydningen av økonomiske faktorer kan være noe svekket fra 1997 til 2007. Dette kan, forsiktig tolket, indikere at andre motiv spiller en større rolle. Men det kan også indikere at de som flytter i liten grad påvirkes av for eksempel ledighetsnivået, jamfør diskusjonen i den bivariate analysedelen. Dette kan som nevnt ha sammenheng med næringsutviklingen i Osloområdet – at stadig flere høykompetansejobber lokaliserer seg i området, og at disse jobbene sysselsetter mennesker som i mindre grad enn andre må ta hensyn til lokale ulikheter i arbeidsledighetsnivået.

Om man forutsetter at idémessige strømninger påvirker folks oppfattelse av sted – og med det flyttemønsteret – kan utviklingen i R^2 , forsiktig tolket, være en indikasjon på at slike trender kan påvirke flytting i flere retninger. Modellenes forklaringskraft er svakest i 2007 og i 1980. Sistnevnte år var, som allerede nevnt, del av en lengre desentraliseringsperiode, noe Carling (1999 b) blant annet setter i sammenheng med datidens idealisering av et liv i mer landlige omgivelser. Kanskje har tilsvarende vært tilfellet også de senere årene, men da i motsatt retning. Samtidig kan det være året 2007 representerer et særtilfelle; at den økonomiske situasjonen dette året var så god at de som flyttet mot Oslo handelsdistrikt i liten grad var bundet av økonomiske forhold. Denne forklaringen svekkes av at tilsvarende ser ut til å ha vært tilfellet også i 1997. Om den økonomiske situasjonen alene skulle forklare svekkelsen i modellens forklaringskraft, ville man forvente å finne det samme også dette året. Når dette ikke er tilfellet, kan det være en indikasjon på at urbane kvaliteter har blitt mer etterspurt i løpet av denne perioden.

Betydningen av demografiske faktorer virker som nevnt å være mindre i 2007 enn tilfellet var i 1997. Svekket betydning av alder kan ha sammenheng med konsentrasjonen av forretningsbasert tjenesteyting i området. Vi har sett hvordan slike næringer sysselsetter over 30 % av de ansatte i privat sektor i Oslo kommune. Kanskje bidrar en slik konsentrasjon til at alderen på de som flytter til Oslo handelsdistrikt er noe høyere enn tidligere. Dette virker i liten grad å være tilfellet om man studerer 1997 og 2007 isolert sett. Nettoflyttingen til Oslo kommune var betydelig mer negativ for de i aldersgruppen 30 til 49 år i 2007 (-3862) enn tilfellet var i 1997 (-2311). Kanskje er tallene noe annerledes om man inkluderer tall fra de

resterende kommunene i Oslo handelsdistrikt, men det er rimelig å anta at nettoflyttingen til Oslo kommune dominerer dette mønsteret.

Det kan av den foreløpige diskusjonen se ut til at betydningen av økonomiske faktorer har blitt noe svekket, og at både økonomiske og demografiske faktorer forklarer mindre av nettoflyttingen i 2007 enn i de foregående årene. Hva denne nedgangen skyldes er fremdeles et åpent spørsmål, men det kan være indikasjoner både på at urbane kvaliteter blir mer etterspurt, slik blant andre Glaeser et al. (2001) og Florida (2002) argumenterer for. For å undersøke nærmere hva som kjennetegner de som flytter til Osloområdet, vil jeg i påfølgende avsnitt gjennomgå resultatene fra analysene på individnivå.

6.2 Flytting fra 13 store kommuner – individnivå

Den avhengige variabelen er flytting til Osloregionen i løpet av to perioder - 1993 og 2008. Fordi jeg selv ikke har hatt tilgang til individdataene, er selve regresjonen ikke gjennomført av meg selv, men av veileder. Den avhengige variabelen er dikotom, og er kodet 1 for flytting til Osloregionen i løpet av perioden.

Antall flyttere var nærmere 4000 i 1993 og nærmere 6000 i 2008. De uavhengige variablene inkluderer inntekt (delt inn i fire kvartiler) samt mottak av yrkesinntekt, lav utdanning (maksimalt videregående skole) og erfaring med arbeidsledighet i den aktuelle perioden. I tillegg benyttes to demografiske variabler – kjønn og fødselsår. Fordi variablene i modellen ikke er relative, vil jeg kun observere hvordan inntektsnivå, arbeidsledighet, utdanning, kjønn og alder påvirker flytting til Osloregionen. Dette vil uansett kunne gi indikasjoner på hvordan slike faktorer påvirker flyttebeslutninger mot Osloregionen på et generelt nivå. Jeg har gjennomført signifikanstest av forskjellene mellom regresjonskoeffisientene på de to tidspunktene, og resultatet av denne finnes i vedlegget. Den viser at forskjellen er signifikant for alle variabler bortsett fra for *kvartil 3* i inntektsvariabelen og for *kvinne*.

Tabell 9. Logistisk regresjon. Flytting til Osloregionen, 1993

	Modell 1		Modell 2	
	B	Exp (B)	B	Exp (B)
Kvartil 1	-0.881***	0.414	-0.077	0.926
Kvartil 2	-0.518***	0.596	-0.231***	0.794
Kvartil 3	-0.007***	0.840	-0.003	0.997
Yrkesinntekt	-0.648***	0.523	0.224***	1.251
Erfaring med arbeidsledighet	-0.615***	0.541	-0.344***	0.709
Lav utdanning	1.518***	4.563	1.376***	3.960
Kvinne			0.020	1.021
Fødselsår			0.066***	1.068
_cons	-3.913***	0.020	-133.465***	0.000
N	671950		671950	
Nagelkerke R ²	0.057		0.102	

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

Tabell 10. Logistisk regresjon. Flytting til Osloregionen, 2008

	Modell 1		Modell 2	
	B	Exp (B)	B	Exp (B)
Kvartil 1	-1.468***	0.230	-0.480***	0.619
Kvartil 2	-0.792***	0.453	-0.425***	0.654
Kvartil 3	-0.224***	0.799	-0.053	0.948
Yrkesinntekt	-1.509***	0.221	-0.267***	0.765
Erfaring med arbeidsledighet	-0.535***	0.586	-0.558***	0.572
Lav utdanning	1.103***	3.014	1.085***	2.960
Kvinne			0.094***	1.098
Fødselsår			0.078***	1.082
_cons	-2.915***	0.054	-158.801***	0.000
N	835202		835202	
Nagelkerke R ²	0.062		0.120	

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

Tabell 9 viser at sammenhengen mellom mottatt yrkesinntekt, lav utdanning, kjønn og fødselsår i 1993 er positiv, mens sammenhengen mellom flytting og de resterende variablene er negativ. Oddsen for å flytte mot Osloregionen er med andre ord kun stigende om man har mottatt yrkesinntekt, om man har lav utdanning, om man er kvinne og for synkende alder. To av inntektskvartilene samt kjønnsvariabelen er ikke signifikante. Av alle variablene er det kun lav utdanning som gir et særlig utslag for sannsynligheten for å flytte til Osloregionen. Dette

kan ha sammenheng med at mange av de som flytter til regionen gjør dette med sikte på å ta høyere utdanning. Nagelkerke R^2 er 0.102 i den fulle modellen, og indikerer at omtrent 10 % av variasjonen i den avhengige variabelen i 1993 forklares av de inkluderte uavhengige variablene. Man ser at modellens forklaringskraft øker en del når de to demografiske variablene legges til, og at forklaringskraften er lav når kun økonomiske variabler og utdanning tas hensyn til.

Tabell 10 viser at oddsraten for de med lav utdannelse sank litt fra 1993 til 2008, men denne effekten er fremdeles den sterkeste i analysen. Nedgangen kan være en indikasjon på at det var noe vanligere for de med høy utdannelse å flytte til Osloregionen i 2008. Om så er tilfellet, kan dette være et tegn på flere ting. Sørli (1993) argumenterer som allerede nevnt for at høyere utdanningsnivå øker tiltrekningskraften til steder der næringer med høye kompetansekrav lokaliserer seg. Kanskje har Osloregionen styrket sin posisjon i forhold til andre regioner hva gjelder tilgang på jobber der det kreves høyere utdanning. Det kan også være slik at de med høy utdanning i økende grad søker mot regionen, men ikke av jobbrelaterte årsaker. Fordi endringen er liten, vil jeg være forsiktig med å tolke for mye ut av dette. Det var tross alt fremdeles slik i 2008, at de med et lavt utdanningsnivå var overrepresentert blant flytterne, noe som indikerer at utdanning fremdeles spiller en betydelig rolle. Videre er det verdt å merke seg at inntektsnivå forklarer en relativt liten del av variasjonen i flytting, og at det påvirker flyttingen negativt om man har mottatt yrkesinntekt det siste året. Sistnevnte er nok en indikasjon på at flertallet av de som flytter er studenter.

De med lav inntekt hadde noe lavere sannsynlighet for å flytte til Osloregionen i 2008, noe som kan indikere at yrker der lønningene er lave i økende grad sysselsettes av importert arbeidskraft. Det kan også indikere at boligprisene har steget raskere i Osloregionen enn i resten av landet, og at de laveste inntektsgruppene av den grunn i økende grad velger bort Osloregionen som potensiell destinasjon. Det kan med andre ord virke som om terskelen for å flytte til Osloregionen har blitt litt høyere. Det er derimot også mulig å tenke seg til at det er de med høy inntekt som i økende grad utgjør tilflytterne til Osloregionen, fordi disse menneskene i større grad enn andre legger typiske urbane kvaliteter vekt. Det er i den forbindelse også interessant å se at erfaring med arbeidsledighet har negativ påvirkning på hvorvidt man flytter til Osloregionen – noe som var tilfellet for begge analysetidspunktene. Dette kan være en liten indikasjon på at de som flytter til regionen ikke gjør dette som følge av mangel på arbeid, men av andre årsaker. Men det kan også være et resultat av at mange av

de som flytter er under utdanning eller nylig utdannet, og at disse gruppene i liten grad er representert i ledighetsstatistikken.

Nagelkerke R^2 er i 2008 0,12 og påvirkningsvariablene forklarer med andre ord noe mer av variasjonen i den avhengige variabelen i modellen for 2008. Også i 2008 øker modellens forklaringskraft relativt mye når de demografiske variablene legges til. Modellens forklaringskraft er større i 2008 både i den reduserte og den fulle modellen. Dette viser det motsatte av de lineære regresjonsmodellene, der R^2 var på sitt laveste nivå i 2007. Her er det viktig å huske på finanskrisen som brøt ut i 2008 – kanskje ble økonomiske betraktninger viktigere for de som flyttet akkurat dette året. De økonomiske faktorene forklarer uansett en relativt liten del av variasjonen i flytting på begge tidspunkt. Dette kan indikere at individuelle faktorer, inkludert preferanser, spiller en stor rolle. Samtidig er det slik at analysene på kommune- og individnivå, som allerede nevnt, ikke viser det samme. Dette knytter seg til både utvalg, variabler og studieområde.

Et potensielt problem med analysene på individnivå knytter seg til en skjevhet i utvalget. Analysene inkluderer kun større bykommuner, de områdene som ligner mest på Osloregionen om man ser landet under ett. Kanskje ville økonomiske faktorer gitt større utslag om man hadde tilgjengelig tall for hele landet, da det kan være slik at inntektsgapet mellom disse regionene og Osloregion er større enn for byregionene som er inkludert i disse analysene. Det er også slik at modellene forklarer en relativt liten del av variasjonen i den avhengige variabelen, og det ville være interessant å inkludere flere kontrollvariabler for å forsøke å fange opp noe mer av denne variasjonen.

6.2.1 Sammenligning av analyser på kommune- og individnivå

I analysene på kommunenivå fant jeg at det relative inntektsnivået hadde signifikant betydning på alle analysetidspunktene. Fordi inntektsbegrepene som benyttes i analysene på individnivå ikke er relative, er det vanskelig å sammenligne de ulike analysene med hensyn til inntektsvariabelens betydning. Selv om dette også er tilfellet med hensyn til variablene for arbeidsledighet, er det interessant at erfaring med arbeidsledighet har negativ betydning i analysene på individnivå. Dette støtter inntrykket fra analysene på kommunenivå, som viste at faktorer relatert til dette virker å ha mindre betydning enn man skulle tro. Om det er slik at arbeidsledige i mindre grad enn andre flytter til Osloområdet, kan dette potensielt forklares

ved at visse grupper av mennesker selekteres dit – mennesker som flytter av andre årsaker enn mangel på arbeid.

Det er videre interessant at forklart variasjon er stigende fra 1993 til 2008 i analysene på individnivå og fallende fra 1997 til 2007 i analysene på kommunenivå. Dette er mest sannsynlig et resultat av trekk ved variablene og forskjellene mellom utvalgene – ideelt sett skulle også inntektsvariabelen i individanalysene vært relativ til gjennomsnittsnivået i Osloregionen. Men det kan i tillegg være et uttrykk for at den observerte nedgangen fra 1997 til 2007 var et resultat av tilfeldige variasjoner. Om så er, kan det være 2007 representerer et spesialtilfelle, og dermed ikke indikerer en reell økning i etterspørselen etter urbane kvaliteter. Forskjellene mellom de to utvalgene, og det faktum at analysene på individnivå kun inkluderer folk bosatt i større bykommuner, tilsier at forskjellen mellom 1997 og 2007 er relevant.

7 Flyttemotivundersøkelser og endrede flyttemotiv

Det viktigste spørsmålet i denne delen av analysen knytter seg til hvorvidt en kan spore en endring i andelen som oppgir arbeid som flyttemotiv blant de som flytter til storbyregioner. Jeg vil først gjennomgå endringen i hvordan de som flytter begrunner sine handlinger – alle respondentene sett under ett. Deretter vil jeg gå nærmere inn på hvordan de som flytter mot sentrale strøk spesielt, skiller seg fra befolkningen for øvrig, med hensyn til flyttemotiv. Figurene baserer seg av kapasitetshensyn på ferdige utregninger, utført av andre enn meg selv.

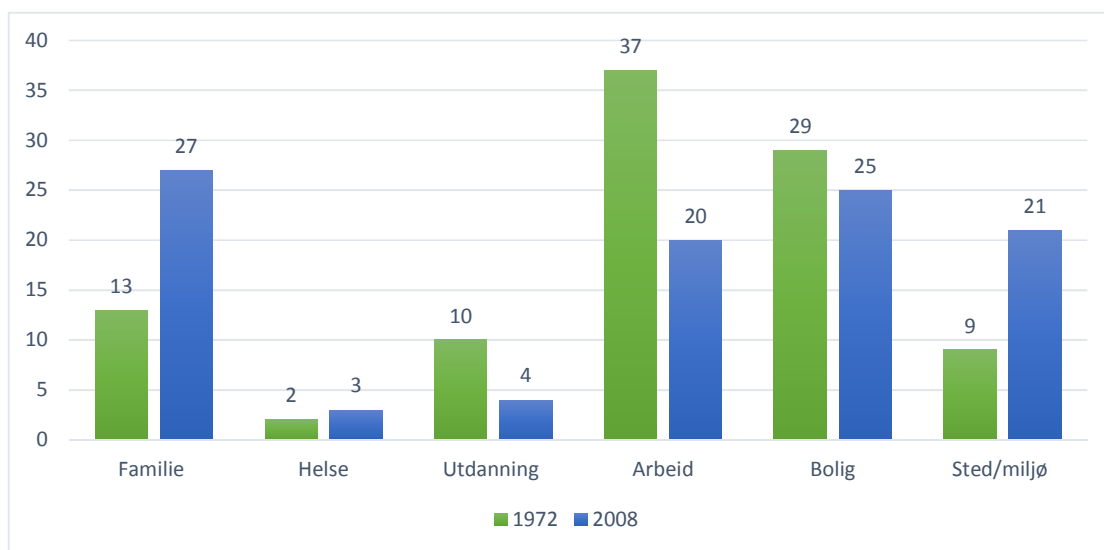
7.1.1 Flyttemotivundersøkelser

Ulike flyttemotivundersøkelser er blitt gjennomført i Norge ved flere anledninger. Slike undersøkelser er et forsøk på å gripe fatt i noe meningsmessig på en kvantitativ måte, og benytter spørreskjema for å kartlegge hvordan de som flytter begrunner sine handlinger. I de undersøkelsene jeg tar utgangspunkt i, presenteres respondentene for mulige årsaker bak sin beslutning, og rangerer alternativene etter hva de selv anser å være den viktigste årsaken. Både flyttemotivundersøkelsen fra 1972, og bo- og flyttemotivundersøkelsen fra 2008 viser at flyttemotivene varierer med livsfase (Statistisk sentralbyrå 1977; Orderud 1998; Sørli et al. 2012). Samtidig endres motiver og holdninger i takt med samfunnsutviklingen, og «(...) motiver og preferanser formes av de mulighetene som finnes, og justeres underveis i livsløpsprosessene» (Sørli et al. 2012, 461). Dette indikerer at den økonomiske utviklingen kan ha betydning for hvordan respondentene begrunner sine valg.

Fordi utvalget ble trukket på en annen måte i 2008 enn i 1972, er sammenligning av de to flyttemotivundersøkelsene ikke uproblematisk. I 1972 trakk man et representativt utvalg av alle mellom 18 og 74 år som hadde flyttet i løpet av det siste året. I 2008 var man derimot mer opptatt av flytting i ulike livsfaser, og trakk utvalget fra syv fødselskohorter. Dette har gjort at innslaget av unge flyttere er noe lavere i 2008 (Sørli et al 2012). Vi har sett hvordan denne gruppen utgjør flesteparten av flytterne til Oslo kommune.

7.1.2 Observerte endringer i flyttemotiv

I flyttemotivundersøkelsen fra 1972 ble arbeid oppgitt som viktigste flyttemotiv (37 % av respondentene), med bolig som det nest viktigste motivet. Tilsvarende undersøkelse fra 2008 viser en ganske annen svarfordeling. Mest bemerkelsesverdig er nedgangen i antall respondenter som oppgir arbeid som viktigste motiv – en nedgang på 17 prosentpoeng. Størst økning har motiver knyttet til sted og miljø, og til familie. Aure et al. (2011) gir tre potensielle forklaringer på nedgangen i innslag av arbeidsmotiv. Det første er av metodisk art og knytter seg til ulikheter mellom de to undersøkelsene (se Sørli et al. 2012, 46). Det andre knytter seg til at stadig flere pendler til jobb. Med dette svekkes den direkte sammenhengen mellom arbeidssted og bosted, og flere kan ta beslutningen om valg av bosted basert på andre kriterier enn arbeid. Den tredje forklaringen knytter seg til økte individualistiske holdninger i befolkningen. Arbeid og bolig er fremdeles viktige faktorer som må være på plass ved valg av bosted, men om dette i større grad enn tidligere tas for gitt, handler flytteprosessen i økende grad om å skape seg et godt liv (Aure et al. 2011; Morrison & Clarke 2011). Motiver knyttet til sted, miljø og familie kan, som et resultat av dette, bli mer fremtredende.

Figur 12. Viktigste flytteårsak, 1972 og 2008. Kilde: Sørli et al. (2012)

Figur 12 viser svarfordelingen i 1972- og 2008-undersøkelsene. En potensiell forklaring på at utdanningsmotivet har blitt noe svekket kan knytte seg til de ulike metodene som ble brukt for utvelging av respondenter på de ulike tidspunktene. Det kan også være et uttrykk for en mer generell samfunnsendring. I 1970 hadde omtrent 5,5 % av befolkningen totalt sett høyere

utdanning, mens andelen i 2008 var steget til over 20 %¹¹. Utdanning er blitt så vanlig, og utdanningsplasser såpass utbredt, at utdanning i seg selv ikke nødvendigvis oppgis som motiv. Man vet man vil studere, men det kan være andre faktorer – som blant annet sosialt miljø, kulturtilbud og påvirkning fra andre – som påvirker hvor man velger å studere. Tilsvarende forklaringer kan være gjeldende også for arbeidsmotivet. Valgmuligheter på arbeidsmarkedet er for mange større i dag enn hva som var tilfellet for 40 år siden, blant annet som et resultat av at flere har høyere utdanning (Sørli 1993). Økt velstand bidrar til at man kan foreta sine valg med hensyn til flere faktorer (Haller 2002) og ens prioriteringer gjenspeiler, ifølge Inglehart (1997), ens sosioøkonomiske situasjon. Samtidig er det viktig å trekke frem at flere bor i sentrale strøk i dag enn hva som var tilfellet i 1972, og at dette i kombinasjon med økt pendling svekker de direkte koblingene mellom arbeidssted og bosted (Aure et al. 2011).

Faktorer knyttet til sted og miljø ser altså ut til å ha fått økt betydning. Det samme er tilfellet for familiemotivet, som også kan være et eksempel på en faktor som blir viktigere når basisbehovene er dekket. Men også andre forklaringer kan ligge bak. Sørli et al. (2012) påpeker at det kan være slik at sted og miljø ble forstått på en annen måte i 1972, og at flere av argumentene mange i 2008 satte i forbindelse med sted, i 1972 ble satt i sammenheng med arbeidsmotivet. Mer konkret kan arbeidsstedet da ha hatt større betydning for stedsidentitet og tilhørighet.

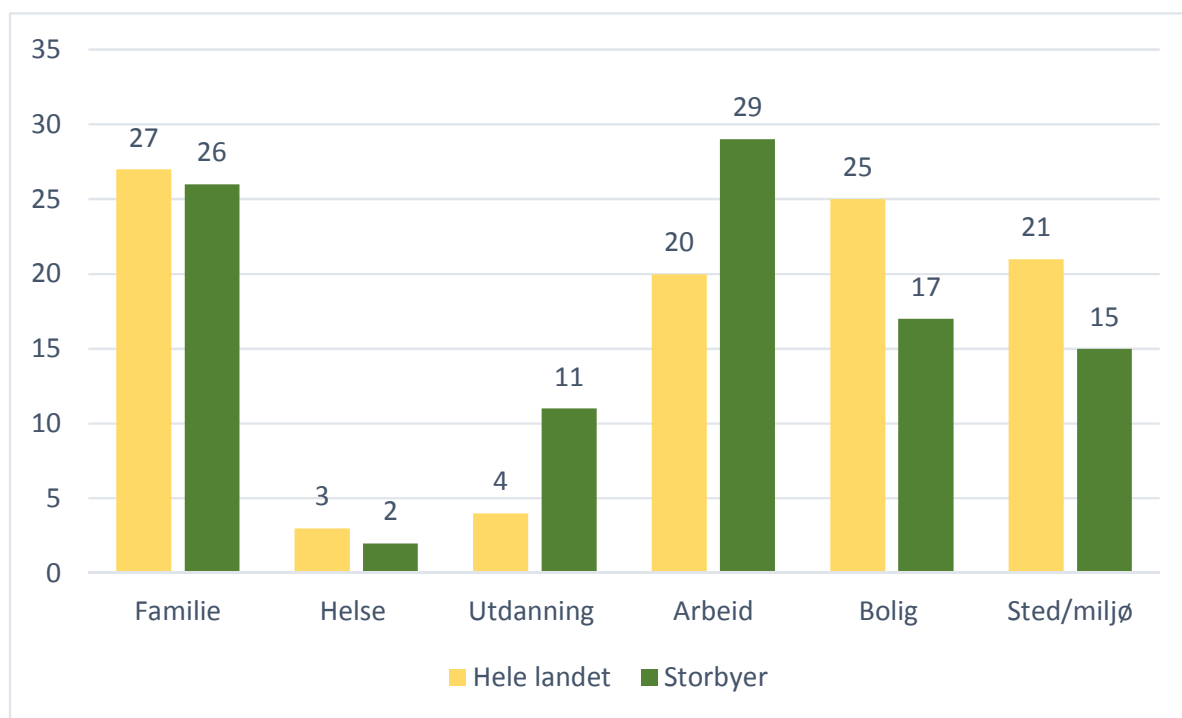
7.1.3 Flyttemotiv og tilflytting til storbyregioner

I henhold til temaet i oppgaven, vil jeg nå studere hvordan flyttemotivene fordeler seg på de som flytter mot storbyregioner mer spesifikt. Fordi utvalget krymper ettersom man beveger seg ned på mindre geografiske enheter, er det problematisk å studere hvordan flyttemotivene fordeler seg på tilflyttingen til Osloområdet spesielt. Jeg vil derfor fokusere på tilflyttingen til storbyregioner generelt, og anta at disse motivene gjenspeiler i tilstrekkelig grad hvordan motivene fordeler seg også i Osloområdet. Jeg begynner med en gjennomgang av resultatene fra flyttemotivundersøkelsen fra 2008. Deretter følger en sammenligning med mønsteret i 1972.

Figur 13 viser at boligmotivet er mindre fremtredende blant de som flytter mot storbyregioner enn blant de som flytter til mindre sentrale områder. Dette er ikke spesielt overraskende –

¹¹ Utrekninger basert på Tabell 05803 og 06983 i Statistisk sentralbyrås statistikkbank.

mange familier flytter på et eller annet tidspunkt ut av sentrumsområdene i søken etter større bolig. Det er heller ikke spesielt overraskende at utdanningsmotivet er mer fremtredende i storbyområdene – flere av de største utdanningsinstitusjonene er lokalisert i de største byene. Det er derimot interessant at det er flest arbeidsmotiv forbundet med flyttinger inn til storbyene. Arbeidsmotiverte flyttinger er med andre ord sentraliserende. Motiver knyttet til sted og miljø er samtidig i mindre grad forbundet med flytting mot storbyer enn hva som er tilfellet i landet for øvrig. Slike motiver er med andre ord, ifølge denne undersøkelsen, desentraliserende. På grunn av det store innslaget av unge blant innflytterne til storbyregionene, argumenterer Aure et al. (2011) for at det lave innslaget av motiver knyttet til sted og miljø kan forklares som et resultat av at unge vektlegger slike faktorer i mindre grad enn eldre, eller at de tar disse faktorene for gitt.

Figur 13. Flyttemotiv, hele landet og til storbyer. Kilde: Aure et al. (2011)

Om man derimot ser på motivene for å bli boende, blir fordelingen en annen. Selv om flyttemotiv og bomotiv ofte sees på som konkurrerende, kan det gi økt innsikt om man behandler flytting og ikke-flytting som to sider av samme sak. De samme faktorene som bidrar til at mange flytter kan på samme tid bidra til at andre blir boende. Som figur 14 viser er sted og miljø det viktigste motivet for å bli boende, og viktigere i storbyregioner enn i landet for øvrig, samtidig som arbeidsmotivet er noe mindre viktig. Bak disse tallene finner man at sosialt miljø, fysiske trekk ved nabolaget og korte avstander er viktige undermotiv –

samtidig som tilgang på varer og tjenester blir oppgitt som viktig blant den laveste andelen av de bofaste i regionen (Lie & Aure 2013). Det er ikke overraskende at sosialt miljø er viktig for de bofaste, da dette er en viktig faktor med tanke på stedstilhørighet.

Figur 14. Bomotiv, hele landet og storbyer. Kilde. Lie & Aure (2013)

Sted og miljø er blant de *minst* fremtredende motivene for de som flytter til storbyregioner, men blant de *mest* fremtredende for de som blir boende. Kanskje kan dette forklares som en kombinasjon av to ting. Mange av de som flytter til storbyene er unge voksne i starten av sin jobbkarriere, og begrunner muligens sin flytting som følge av dette. Samtidig kan det være slik at unge i større grad enn eldre tar slike faktorer for gitt. Sørli et al. (2012) finner at de i aldersgruppen 21-28 år oftere begrunner sin flytting med arbeidsrelaterte motiver enn andre aldersgrupper, mens de sjeldnere oppgir stedsrelaterte motiver.

Hjorthol (2003) studerer bo- og flyttemotiv i Oslo, Bergen og Trondheim, og finner at minimering av reiseavstander er en viktig årsak til at mange bosetter seg i de indre delene av disse byene. Nærhet til arbeidsplassen er, ifølge Hjorthol, viktigere enn tilgang på urbane fasiliteter som kulturtilbud og kafeer. Arbeidsplassenes lokalisering er i så fall en viktig faktor for å forstå befolkningens flyttemønster. Når man vet at de med høy utdanning er overrepresentert blant flytterne til Osloområdet (se tabell 1), og at kunnskapsintensive arbeidsplasser er overrepresentert i dette området, er det ikke vanskelig å tenke seg til at

mange flyttinger kan være et resultat av arbeidsplassenes lokalisering. Det høye innslaget av arbeidsmotiv forbundet med flyttinger til storbyer støtter en slik antagelse. Flere har vist hvordan nærhet mellom både mennesker og selskaper skaper merverdi, og hvordan agglomerasjonseffekter gjør det lønnsomt for bedrifter og lokalisere seg i sentrale områder av byene (Lucas 1988; Glaeser 1998). På den andre siden kan det være slik at en del arbeidsplasser flytter etter arbeiderne, slik blant andre Florida (2002) argumenterer for. Hjorthol (2003) finner at de med høyere utdanning vektlegger urbane kvaliteter i større grad enn andre, og at kulturell kapital, uttrykt gjennom utdanning, er av større betydning enn økonomisk kapital med tanke på et ønske om å bo mer sentralt. Det er sannsynlig at begge effekter spiller en rolle, og kanskje ligger virkeligheten et sted midt imellom.

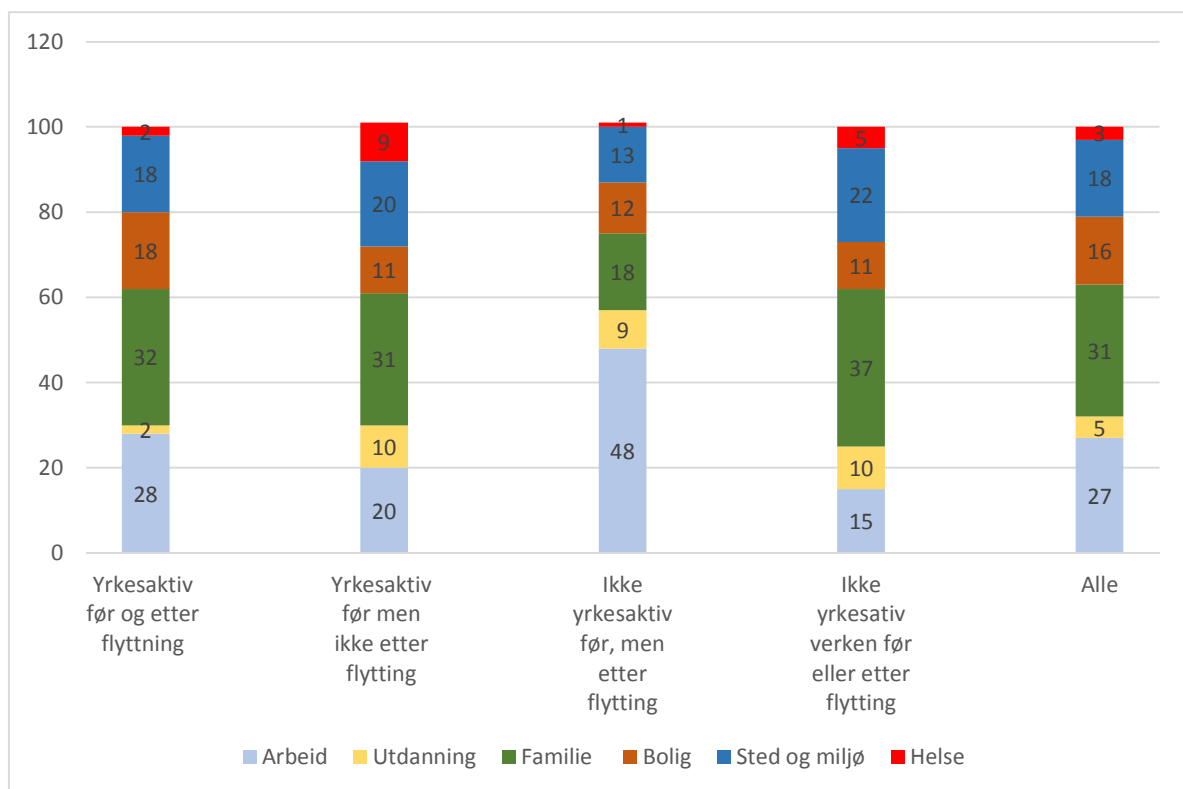
7.1.4 Har arbeidsmotivet fått svekket betydning?

Det er dessverre ikke mulig å hente ut tilsvarende tall for 1972 som for 2008 når det gjelder flyttemotivenes fordeling etter hvorvidt flyttingene går i sentraliserende eller desentraliserende retning. En kan derimot studere hvordan de som flyttet fra ulike geografiske nivå begrunnet denne flyttingen i 1972. Om man forutsetter at flyttinger ut av storbyer gikk i desentraliserende retning, mens flyttinger fra mindre sentrale strøk i noen grad gikk i sentraliserende retning, kan man få indikasjoner på hvordan motivene skiller seg fra hverandre med hensyn til flytteretning.

Flyttinger fra storbyområder var i 1972-undersøkelsen i stor grad motivert av bo- og miljøforhold – i de sentrale by- og tettstedsområdene ble dette oppgitt som viktigste flytteårsak av halvparten av flytterne. Dette er ikke overraskende med tanke på datidens urbane boligsituasjon. Motsatt var arbeidsmotivet lite fremtredende blant flytterne ut av storbyområdene. Dette motivet var derimot dominerende for store deler av flytterne fra landets mer perifere områder. Spesielt var dette gjeldende blant flyttere fra Nord-Norge og Midt-Norge, der andelen som oppgav arbeid som viktigste motiv var nærmere 50 %. Blant disse flytterne var andelen som oppgav bo- og miljø forhold som viktigste flytteårsak 20 prosentpoeng lavere enn blant flytterne fra storbyer. Dette illustrerer datidens geografiske ulikheter på arbeids- og boligmarkedet. Mens storbyområdene hadde god tilgang på arbeid, men lite tilfredsstillende boforhold, var forholdene motsatt i de mer perifere områdene (Statistisk sentralbyrå 1977).

Disse funnene stemmer relativt godt overens med det man fant i 2008-undersøkelsen. Det kan tyde på at mange av de som flytter ut av storbyene begrunner dette på samme måte i dag som de gjorde for 40 år siden, og at det samme er tilfellet for de som flytter mot storbyene. Når det er sagt, viser figur 12 at arbeidsmotivet har fått svekket betydning generelt, noe som kan tyde på at andre faktorer har blitt mer fremtredende, også blant flyttere til storbyregioner.

Fra 2008-undersøkelsen kan man videre se at det er av stor betydning for arbeidsmotivet om man er aktiv på arbeidsmarkedet før og etter flytting. Av figur 15 kan vi lese at arbeidsmotivet er klart mest fremtredende for de som er på vei inn i arbeidslivet. Ikke overraskende er det mindre vanlig å oppgi arbeid som flyttebegrunnelse om man er utenfor eller på vei ut av arbeidslivet. Man ser også av figuren at det motsatte er tilfellet for motiv knyttet til sted og miljø. Det er videre sterkest flytteaktivitet blant de som er på vei ut og inn av arbeid (Lie & Myhr 2013).

Figur 15. Arbeidsmotivet etter tilknytting til arbeidslivet før og etter flytting. Kilde: Lie & Myhr (2013)

Potensielle problemer med hensyn til tolkningen av flyttemotiv

Et motiv er en subjektiv begrunnelse for egen adferd. Disse begrunnelsene er et resultat av egne ønsker, påvirkning fra omgivelsene og tilgjengelige valgmuligheter. Jeg har allerede argumentert for hvordan sted kan inngå på makronivå, som strukturerende for hvordan folk foretar sine flyttebeslutninger. Sted kan ha direkte og indirekte påvirkning på individuelle ønsker, muligheter og tilpasninger, gjennom hvordan stedene portretteres i den offentlige diskursen og hvordan dette igjen påvirker potensielle flyttere. Hvordan og i hvilken grad dette påvirker respondentene i flyttemotivundersøkelsen er et vanskelig spørsmål, men jeg vil diskutere noen potensielle muligheter.

På den ene siden kan økt fokus på sted og miljø bidra til at flere svarer nettopp dette når de blir spurt om å begrunne sine handlinger. Dette kan blant annet knytte seg til selv-presentasjon og identitetsproduksjon. I den forbindelse kan det være av betydning hvor flytterne kommer fra, hvor de flytter til og hvilken livsfase de befinner seg i. Mange av de som flytter til storbyen er som nevnt unge mennesker, og det kan være de tar sine egne urbane preferanser for gitt, slik Aure et al (2011) har diskutert. Dette kan igjen være et resultat av at stadig flere vokser opp i urbane områder. Det selvsagte trenger ingen begrunnelser, og kanskje er denne urbaniteten internalisert i bevisstheten til de som flytter. Det kan med andre ord være slik at aktørenes refleksjoner påvirkes av sosiale normer, men at disse ikke kommer tydelig frem i undersøkelser som dette. Da mange av disse flytterne samtidig er tidlig i sin jobbkarriere, kan det være at de i større grad enn andre begrunner sin flytting som et resultat av jobb, da det allerede er gitt at de vil bo i urbane områder.

Videre kan det være av betydning at bo- og flyttemotivundersøkelsen fra 2008 ble gjennomført i en periode med høykonjunktur (utvalget ble trukket med hensyn til om man hadde flyttet eller blitt boende i perioden fra 1999 til 2006). Dette vil kunne ha betydning for innslaget av arbeidsmotiv, jamfør diskusjonen om hvordan økte valgmuligheter kan bidra til at en velger bosted ut fra andre ønsker og behov (Florida 2002; Glaeser et al 2001; Glaeser 2011). Om undersøkelsen hadde blitt gjennomført i kjølvannet av finanskrisen i 2008, kan det være at arbeidsmotivet hadde blitt mer fremtredende.

Undersøkelsene gir tvetydige svar på hvorvidt arbeidsmotivet har fått svekket betydning, og ulike faktorer bidrar til at det er problematisk å konkludere i den ene eller den andre retningen. Kanskje er den økonomiske konteksten undersøkelsene gjennomføres i av så stor

betydning at det gir lite mening å sammenligne dem - man kan da stille spørsmål om det er reelle endringer man studerer. Om den samme undersøkelsen hadde vært gjennomført på flere tidspunkt, kunne man oppnådd en bedre forståelse for dette. For å videre avgjøre hvorvidt man står overfor faktiske samfunnsendringer, kunne man studert de samme individene fra flere kohorter over lengre perioder.

Som allerede nevnt argumenterer Beck (2006) for at rasjonaliseringsprosessene i seg selv er i endring. Hvis så er tilfellet, vil det være problematisk å sammenligne hva flyttere oppgir som motiv i dag med hva flytterne oppga som motiv for 40 år siden. Kanskje kan dette bidra til at motivene i seg selv er de samme på de to tidspunktene, men at begrunnelsene har endret seg. Det er vanskelig å fastslå hvordan dette eventuelt påvirker mulighetene for sammenligning mellom de to undersøkelsene, men det er viktig å være klar over at folk kanskje argumenterte på en annen måte tidligere.

8 Avslutning og konklusjon

I det avsluttende kapittelet vil funnene fra de ulike analysene bli diskutert med hensyn til hverandre. De ulike analysene har antydnet at økonomiske faktorerets betydning for flyttebeslutninger kan være svekket, og at økonomiske og demografiske faktorer forklarer en relativt liten del av observert variasjon i flytting til Osloområdet. Jeg vil først diskutere betydningen av arbeidsledighet og inntektsnivå separat, før jeg går videre til en samlet vurdering av de økonomiske faktorene. Deretter diskuterer jeg hvorvidt ikke-økonomiske faktorer i økende grad vektlegges i flyttebeslutninger.

8.1.1 Arbeidsledighet og arbeidsmotivet

De bivariate analysene påviste ingen synlig sammenheng mellom det relative arbeidsledighetsnivået og nettoflytting til Oslo handelsdistrikt. Tvert imot har det relative ledighetsnivået i grove trekk vært stigende i perioder med negativ flytting, og fallende i perioder med motsatt tendens – spesielt ser dette ut til å være tilfellet fra omkring 1990. Dette støttes til en viss grad av analysene på kommunenivå, og det kan med utgangspunkt i disse se ut til at arbeidsledighet fikk litt mindre betydning som flytteårsak utover på 1990- og 2000-tallet.

Analysene på individnivå viste at erfaring med arbeidsledighet har negativ påvirkning på om man flytter til Osloregionen. I 2008 var denne effekten også noe mer negativ enn i 1993, selv om nedgangen var relativt liten. Jeg vil være forsiktig med å sammenligne funn i analysene på kommune- og individnivå, men i sum aner man en avtagende effekt av arbeidsledighetsnivå på flytting til Osloområdet. Om man ser landet under ett, virker også flyttemotivundersøkelsene å gi inntrykk av at arbeidsmotivet kan ha fått noe mindre betydning. Det er riktignok flest arbeidsmotiv forbundet med flytting til storbyer, og dette mønsteret virker å være relativt stabilt om man sammenligner 1972-undersøkelsen med tilsvarende fra 2008. Sistnevnte er motsatt av hva Morrison og Clarke (2011) fant på New Zealand, der relativt få av de som flyttet mot områder der tilgangen på jobber var god og lønningene høye, oppgav arbeid som flyttemotiv.

Om man forutsetter at arbeidsmotivet har fått svekket betydning, kan dette ha sammenheng med at velstandsøkningen i samfunnet har bidratt til at vi i økende grad vektlegger faktorer relatert til konsum, slik Florida (2002) og Glaeser et al. (2001) argumenterer for. Når dette ikke kommer frem i flyttemotivundersøkelsene, kan det ha sammenheng med flytternes alder, at de tar sin urbane tilknytning for gitt, at stedskvaliteter fungerer som bakteppe mens arbeid er den utløsende faktoren, og at kompetansearbeidsplasser i økende grad lokaliseres i storbyområder. Om arbeidsplassene lokaliseres i urbane strøk med tilsvarende tilgang på de kvaliteter flytterne etterspør, kan det være flyttebeslutningene handler mer om å velge mellom arbeidsplasser enn mellom steder. Jeg har også diskutert muligheten for at de som flytter til Osloområdet i liten grad påvirkes av det lokale arbeidsledighetsnivået.

Det er viktig å bemerke at arbeidsmotivet i flyttemotivundersøkelsene ikke er ensbetydende med arbeidsledighet. Tvert imot oppga nesten dobbelt så mange av respondentene i 2008-undersøkelsen som flyttet som følge av arbeid, at de gjorde dette ikke fordi de var arbeidsledige, men fordi de fikk ny jobb. Dette støtter antagelsen om at de som flytter i liten grad påvirkes av det lokale arbeidsledighetsnivået, både på stedet de flytter fra og stedet de flytter til.

8.1.2 Betydningen av inntektsnivå og boligpriser

I den bivariate analysen fant jeg at inntektsnivået i Oslo handelsdistrikt har vært høyere enn i landet for øvrig i hele måleperioden. Videre viste analysen at selv om det har vært noe sammenfall mellom perioder med negativ og positiv nettoflytting, og fallende og stigende relativt inntektsnivå, har det også vært flere perioder der sammenhengen mellom de to variablene har vært negativ. Relativ inntekt var signifikant i alle analysene på kommunenivå. I analysene på individnivå falt oddsen for at personer i laveste inntektskvartil ville flytte til Osloregionen litt fra 1993 til 2008. Dette kan indikere at *terskelen* for å flytte til regionen ble litt høyere i løpet av denne perioden. Forsiktig tolket styrker dette antagelsen om at stadig flere av de som flytter til Osloområdet rekrutteres til høytlønnede yrker, som i økende grad lokaliseres i regionen.

Utviklingen i boligpriser ser ut til å sammenfalle i relativt stor grad med nettoflyttingen til Oslo handelsdistrikt. Dette indikerer isolert sett at økonomiske faktorer har betydning. Når man derimot studerer boligpriser relativt til inntektsutviklingen (tabell 4), tegnes det et bilde av at variasjonen i nettoflytting tvert imot ikke har vært et resultat av økonomiske fordeler.

Funnene i tabellen indikerer at økonomiske faktorer kan ha fått noe mindre betydning, eller at de som flytter til Oslo kommune skiller seg ut ved at de ikke lar seg påvirke av slike faktorer.

Fra bo- og flyttemotivundersøkelsen fra 2008 viser det seg, som allerede nevnt, at arbeidsmotivet er sentraliserende. Inntekt inngår i arbeidsmotivet, og det ser med andre ord ut til at søken etter høyere inntekt i størst grad er forbundet med flytting til storbyregioner. Sammenlignet med undersøkelsen fra 1972, er det ikke grunnlag for å hevde at dette har endret seg i særlig grad. Det er samtidig interessant at høyere lønn rangeres som et mindre viktig flyttemotiv blant respondentene i 2008-undersøkelsen enn søken etter nye utfordringer og ønsket om nytt fagmiljø. Videre er det slik at arbeidsrelaterte flyttinger blant ansatte i forretningsmessig tjenesteyting er de mest sentraliserende (Lie & Myhr 2013).

8.1.3 Betydningen av demografiske faktorer

Utdanning er, som allerede nevnt, den faktoren som i sterkest grad påvirker folks bo- og flyttekarriere om man ser vekk fra stedet en vokser opp (Sørli 1993). Tabell 1 viste hvordan de med høyere utdanning er overrepresentert i tilflytting til storbyregioner generelt, og Osloregionen spesielt. Jeg har i tillegg diskutert hvordan kvinner flytter i noe større grad enn menn, at innvandrere i større grad enn andre søker mot sentrale strøk og at det blant tilflytterne til Osloområdet er overvekt av unge voksne.

Gitt de demografiske faktorenes antatte påvirkning ville man i utgangspunktet forvente noe større forklaringskraft i modellene enn det som er tilfellet. Dette indikerer enten at individuelle faktorer – inkludert preferanser – spiller en betydelig rolle i flyttebeslutninger, eller at demografi ikke er fanget opp i tilstrekkelig grad. Det er grunn til å anta at slike faktorer ville gitt større effekt om jeg hadde hatt tilgang til individdata i alle regresjonsanalysene.

8.1.4 Samlet vurdering av økonomiske faktorer

Den foregående diskusjonen indikerer at det generelle mønsteret er relativt stabilt. Flyttemotivundersøkelsene påviser ingen store endringer, og forklart variasjon er lav i alle analyser. Samtidig er det ikke usannsynlig at relativ arbeidsledighet kan ha fått litt mindre betydning for flytting til Osloområdet. Betydningen av inntekt virker å være signifikant og stabil, men det kan se ut til at veksten i boligpriser i noen grad utligner gevinsten man oppnår

med høyere inntekt. Dette kan indikere at Glaeser et al. (2001) har et poeng, når de hevder etterspørselen etter urbane kvaliteter er økende. Studier fra Sverige har som nevnt også vist hvordan de som flytter mot sentrale områder ikke tjener på dette økonomisk (Korpi et al. 2011).

Ser man hele perioden under ett, var flyttingen til Osloområdet noe mer forståelig i 1997 enn i de andre årene, om man tar utgangspunkt i økonomisk og demografisk logikk. Nedgangen i forklaringskraft fra 1997 til 2007 kan tolkes som en indikasjon på at ikke-økonomiske faktorer fikk noe større betydning for de som flyttet til Oslo handelsdistrikt dette året. Dette støttes til en viss grad av tidsserieanalysene, og av grafen for relativ arbeidsledighet spesielt. Men det er som nevnt viktig å være klar over at denne nedgangen i forklaringskraft også er et resultat av svekket betydning for de demografiske variablene.

Tabell 4, som viser differansen mellom inntekt- og boligprisvekst i Oslo kommune og resten av landet, indikerer at ikke-økonomiske faktorer kan ha fått økt betydning. Om man tolker dette på samme måte som Glaeser et al. (2001), tegnes det et bilde av at Oslo har blitt noe mer etterspurt, ettersom den økonomiske gevinsten ved å flytte dit virker – i større grad enn i landet for øvrig – å bli utlignet av veksten i boligpriser. Dette indikerer i så fall at teorier som forklarer flytting som et resultat av nyttemaksimerende vurderinger fra økonomisk rasjonelle aktører (Sjaastad 1962; Lee 1966; Todaro 1969), ikke fanger opp kompleksiteten i flyttebeslutningene.

Utviklingen i modellenes forklaringskraft kan som nevnt tyde på at det ikke har vært en gradvis nedgang i betydning av økonomiske faktorer de siste 40 årene, men at betydningen av slike faktorer går i bølger. Kanskje bidro negative holdninger til et urbant liv på 1970- og starten av 1980-tallet til å svekke tilflyttingen og styrke fraflyttingen fra Osloområdet. På samme måte kan det motsatte ha vært tilfellet for årene frem mot 2007. Dette kan bety at det var en reell nedgang i betydningen av økonomiske faktorer fra 1997 til 2007, men at det samme var tilfellet også for årene rundt 1980. Prosesser som øker betydningen av ideologi, normer og verdier kan altså gi ulike utfall. Fra flyttemotivundersøkelsen har jeg kun holdningsdata for to tidspunkt, slik at det blir vanskelig å undersøke dette videre med bakgrunn i disse.

Det er viktig å påpeke at selv om noen økonomiske aspekter kan ha fått litt svekket betydning, kan andre ha blitt viktigere. I et samfunn med lav arbeidsledighet, høyt utdanningsnivå og god

levestandard, kan det være at folk er villige til å ta høyere risiko enn tidligere. Muligheter for høy inntekt og deltagelse i prestisjemiljøer i de store byene, kan bidra til at visse grupper av mennesker søker mot slike områder. Hvorvidt dette da er et spørsmål om økonomi, eller om det i like stor grad handler om andre elementer, forblir usagt. Man kunne undersøkt dette nærmere ved å studere undergrupper av flyttere.

Betydningen av økonomisk kontekst

Om økonomiske konjunkturer er bestemmende for i hvilken grad økonomiske faktorer vektlegges, kan den usikre situasjonen i 1987 som nevnt bidra til at deres betydning er sterk dette året, og tilsvarende svak i 2007 – et år med høy vekst og lav ledighet. Dette virker til en viss grad å være tilfellet; variabelen for relativ arbeidsledighet var kun signifikant i 1987, R^2 økte litt fra 1980 til 1987 og var på sitt laveste nivå i 2007. Det som til en viss grad taler mot en slik forklaring er størrelsen på tilsvarende mål i 1997, men dette kan sannsynligvis forklares som en kombinasjon av både økonomiske og demografiske faktorer. Om økonomisk kontekst skal forklare modellens lave forklaringskraft i 2007, må man enten forutsette at velstandsveksten var sterkere frem til dette året, eller at man da hadde overskredet en terskel med økt verdsetting av ikke-økonomiske faktorer. Dette virker lite sannsynlig. Når effekten av demografiske faktorer også er svakere i 2007, virker fallet i forklaringskraft å være en kombinasjon av flere faktorer.

Kanskje kan fallet i R^2 fra 1997 til 2007 delvis forklares av at faktorer knyttet til konsum har fått økt betydning som et resultat av økt velstand, slik blant andre Florida (2002), Glaeser et al. (2001) og Glaeser (2011) argumenterer for. Men når betydningen av både økonomiske og demografiske faktorer virker å være svekket i 2007, kan dette også være en indikasjon på at portretteringen av det urbane liv er av betydning for flytternes vurderinger.

8.1.5 Vektlegges ikke-økonomiske faktorer i økende grad?

Glaeser et al. (2001), Florida (2002) og Glaeser (2011) argumenterer, som vi har sett, for at en stadig mer velstående befolkning vil søke seg til områder som tilbyr noe mer enn kun trygge arbeidsplasser, gode boliger og skoler, for å nevne noe. Florida (2002) knytter sin argumentasjon til Ingleharts (1997) teorier, som sier at verdier knyttet til livskvalitet blir stadig viktigere når folks basisbehov er dekket. Livskvalitet er derimot et subjektivt begrep, og ikke ensbetydende med post-materialistiske verdier. Om man forutsetter at dagens

samfunn er mer konsumorientert, slik Hellevik (2002) hevder, er det naturlig å anta at dette også vil påvirke bosettingsmønsteret.

Hva kan jeg lese ut fra mine analyser i så henseende? Jeg har allerede diskutert hvordan konsumorientering kan bidra til at man i økende grad søker arbeid der lønningene er høye, noe tilfellet er for mange av jobbene med høye kompetansekrav i de største byene – mine analyser indikerer at inntektsnivå sannsynligvis har betydning for flyttingen. Men det er samtidig sannsynlig at de høye boligprisene utligner den økonomiske gevinsten man eventuelt oppnår ved å flytte til Osloområdet. Når modellenes forklaringskraft i tillegg er såpass svak, kan dette være en indikasjon på at faktorer knyttet til konsum påvirker flytting til området.

Eventuelle holdningsendringer som et resultat av økt velstand, er derimot ikke det eneste som kan bidra til å belyse hvorvidt de som flytter vektlegger andre faktorer i dag enn hva tilfellet var tidligere. Flytting er, slik Fosso (2004) og Rye (2006) har påpekt, en del av aktørenes identitetsproduksjon og biografiske reise. Steder er på den ene siden en del av vår identitet, og på den andre siden et middel for å vise hvem man er og hvilke mennesker man ønsker å identifisere seg med. Hvilke steder det er aktuelt og interessant å identifisere seg med, påvirkes av hvordan disse portretteres i samfunnet for øvrig – av beslutningstakere, media og i sosialisering med andre aktører (Berg & Dale 2004). Om dette kan bidra til å forklare hvorfor flyttingen til Osloområdet virker noe mindre logisk i 2007 enn i 1997, og til en viss grad i 1980, må en anta at diskursen rundt det å bo i Osloområdet har endret seg. Spørsmålet er da hvordan aktørene påvirkes av denne diskursen. Ifølge teorien om rasjonelle valg foretar aktørene et rasjonelt og reflektert valg basert på endringer i normer. Aktørene snur med andre ord bevisst *kappa etter vinden*, ettersom synet på livet i storbyen endrer seg. Bourdieu (1998) hevder som nevnt de fleste av våre handlinger ikke baserer seg på refleksjon og gjennomtenking, og det kan være diskursen påvirker aktørene underbevisst – at de derfor ikke er i stand til på en god måte å begrunne hvorfor de har handlet som de har gjort. Om så er tilfellet, kan dette bidra til å forklare hvorfor faktorer knyttet til sted og miljø er såpass lite fremtredende som motiv i flyttinger mot storbyer.

Den grønne bølgen på 1970- og starten av 1980-tallet, påvirket av internasjonale strømninger (Rasmussen 2002), idealiserte et liv i grønne omgivelser, vekk fra storbyens forurensning og dårlige boforhold. På deler av 1990-tallet ble livet i drabantbyene og i Oslos indre øst portrettert på en tilsvarende negativ måte (Gakkestad 2003), noe som kan ha bidratt til skepsis til Osloområdet mer generelt. Selv om jeg ikke har mulighet til å underbygge følgende

nærmere, kan det være at storbydiskursen igjen endret seg, denne gangen i mer positiv retning. Kanskje bidrar suksesshistoriene som fortelles fra mennesker som har flyttet til området – portretteringene av disse i mediene og fortellingene om disse mellom mennesker – til at man i dag har en mer positiv holdning til livet i storbyen. Det kan også være slik at området presenteres som et mangfoldig, spennende og annerledes sted – i et samfunn der alle har det veldig godt og der ikke-økonomiske faktorer som et resultat av dette, kan ha fått større betydning. Dette kan forklare hvorfor aktørene tar valg som ikke lar seg beskrive av økonomisk og demografisk logikk.

Hjorthol (2003) finner, som allerede nevnt, en periodeeffekt fra 1990-tallet med tanke på et ønske om å bo sentralt. Dette sammenfaller med den allerede nevnte sterke tilflyttingen til Osloområdet gjennom store deler av 90-tallet, og den samtidige trenden med at stadig flere av de som flyttet bosatte seg i de sentrale delene av Oslo kommune. Hun finner at interessen for *urbane kvaliteter* i denne perioden ble viktigere for alle kohorter, og at trenden er vedvarende. Det er med andre ord sannsynlig, ifølge Hjorthol, at man står overfor periodeeffekter, og at urbane kvaliteter er *i tiden*. Dette indikerer at idémessige strømninger er av betydning, og at flytterne i så fall i liten grad lot seg påvirke av den negative portretteringene av drabantbyene. Det er riktignok verdt å merke seg at denne studien baserer seg på hvilke årsaker mennesker – som på studiens tidspunkt var bosatt i urbane områder – oppga som viktige i tidligere flyttebeslutninger.

Hva antyder så mine analyser med hensyn til om individuelle faktorer, inkludert preferanser, har endret seg? Kan flyttingen til Osloområdet delvis forklares som et resultat av hvordan storbyene presenteres og representeres av beslutningstakere, politikere, i sosialisering mellom aktører og i mediene? Med hensyn til det første spørsmålet har jeg funnet at individuelle faktorer spiller en stor rolle – modellenes lave forklaringskraft tyder på dette. Dette åpner for at preferanser og ideologi kan ha endret seg. Flyttemotivundersøkelsene indikerer at flyttemotivene kan ha endret seg, men de viser samtidig at arbeidsmotivets betydning for tilflytting til storbyregioner virker å være relativt stabilt. Jeg har allerede diskutert hvordan dette kan tolkes i ulike retninger. Det er samtidig interessant at Hjorthol (2003) finner økt interesse for *urbane kvaliteter* fra 1990-tallet. I tråd med Floridas (2002) påstand om at det er de mest attraktive på arbeidsmarkedet som i størst grad vil søke seg til områder som tilbyr noe mer, hadde det i den forbindelse vært interessant å studere enkeltgrupper av flyttere. Med hensyn til det andre spørsmålet er det vanskelig å konkludere basert på mitt tallmateriale. Det

er ikke usannsynlig at idémessige strømninger påvirker hvordan storbyene oppfattes hos potensielle tilflyttere, slik Carling (1999 b) og Rasmussen (2002) trekker frem – og selv om jeg ikke har anledning til å dokumentere dette, vil jeg anta at det er av betydning.

8.2 Konklusjon, teoretisk relevans og overførbarhet

Analysene har vist at ulike økonomiske faktorer påvirker flyttingen til Osloområdet forskjellig, og at betydningen av både økonomiske og demografiske faktorer virker å være mindre enn forventet. En liten nedgang i modellenes forklaringskraft gir en svak indikasjon på at økonomiske faktorer kan ha fått noe mindre betydning for flytting til Osloområdet. Jeg vil i påfølgende avsnitt avgjøre hvorvidt besvarelsens hypoteser kan beholdes eller ikke.

Hypotese 1

H₁: Sammenhengen mellom arbeidsledighet, inntekt og boligpriser på den ene siden og flytting til Osloområdet på den andre, er svekket.

Selv om funnene er svake, og til tross for at hypotesen ikke får sterk støtte, indikerer flere faktorer at hypotesen kan beholdes – oppgaven tyder i sum på en marginal svekkelse av økonomiske faktors betydning for flytting til Osloområdet. Jeg vil trekke frem følgende tre elementer som begrunnelse for dette: 1) differansen mellom veksten i boligpriser og inntekter har vært større i Oslo kommune enn i landet for øvrig (jfr. tabell 4), og høye boligpriser virker å utligne økonomiske gevinster ved flytting til Osloområdet, 2) analysene på kommunenivå viser at forklart variasjon er på sitt laveste nivå i 2007, og 3) ulike analyser indikerer at betydningen av arbeidsledighet virker å være litt svekket på 1990- og 2000-tallet. Hypotesen støttes ikke av flyttemotivundersøkelsene, men jeg har ved flere anledninger diskutert hvorfor dette kan være tilfellet. Det kan videre se ut til at økonomiske faktorer hadde svekket betydning omkring 1980. Utviklingen i nyere tid er antakelig mer kompleks enn denne analysen har kunnet avdekke. For eksempel er det mulig at noen økonomiske aspekter er svekket, mens andre er styrket.

Selv om jeg gir marginal støtte til den første hypotesen, er det viktig å fremheve stabiliteten i mønsteret. Forklart variasjon er lav i alle analysene på kommune- og individnivå – både økonomiske og demografiske faktorer forklarer en liten del av variasjonen i flytting. Fordi det er stor variasjon i faktorene som styrer flyttebeslutningene for ulike individer – og fordi

mønsteret kan sprike i ulike retninger om man studerer enkeltgrupper av flyttere – er det nødvendig å studere flytting blant undergrupper av befolkningen. Det er grunn til å anta at stabiliteten i mønsteret i mine analyser er et resultat av at jeg hovedsakelig studerer alle grupper under ett, på aggregert nivå.

Jeg har allerede poengtert nødvendigheten av å være varsom med hensyn til å trekke konklusjoner om individer med bakgrunn i aggregerte data, kanskje spesielt med tanke på positive funn. Fordi ulike analyser peker i samme retning, vil jeg ikke behandle mine funn som *falske positive*. Det kan være tilfellet at jeg står overfor *falske negative* funn i noen av analysene, men dette forblir spekulasjoner.

Hypotese 2

H₂: Ikke-økonomiske motiv tillegges større vekt for de som flytter mot storbyer i dag, enn det som tidligere var tilfellet.

Når jeg har konkludert med at sammenhengen mellom økonomiske faktorer og flytting er marginalt svekket, impliserer dette at ikke-økonomiske motiv tillegges større vekt. Men fordi flyttemotivundersøkelsene ikke gav et entydig svar på dette, og først og fremst viste stabilitet i motivene blant tilflytting til storbyer, kan jeg ikke beholde denne hypotesen. Dette betyr ikke at hypotesen er feil, men at mitt datagrunnlag ikke tillater meg å beholde den.

Jeg antar som nevnt at idémessige strømninger, og portretteringen av storbyene, har betydning for potensielle flyttere. Mine funn åpner for at preferanser og ideologi kan ha endret seg. Fosso (2004) kobler flyttebeslutninger til hvem man ønsker å være og hva slags liv man ønsker å leve – om urbane strøk portretteres som spennende, og rurale strøk som kjedelig, kan dette påvirke flyttebeslutningene. Dersom diskursen bidrar til at flere flytter mot sentrale strøk uten at de har klart for seg hvorfor de gjør det – at dette valget fremstår som selvsagt – er det slik at alle motiv, ikke kun de økonomiske, er i endring. Det fremkommer ikke i flyttemotivundersøkelsene hvorvidt flere flytter som et resultat av endret diskurs. Dette viser at mine motivdata ikke er tilstrekkelige med hensyn til å avgjøre i hvilken grad dette er av betydning.

Fordi årsaken til at økonomiske motiv fremstår som sentraliserende kan forklares på et teoretisk nivå, vil jeg ikke utelukke at analysen viser *falske negative* resultater. Vi har sett hvordan Hjorthol (2003) har funnet en vridning mot økt vektlegging av *urbane kvaliteter* fra

1990-tallet, og at kulturell kapital fremstår som viktigere enn økonomisk kapital – spesielt for høyt utdannede mennesker – med hensyn til et ønske om å bo sentralt. Dette indikerer på den ene siden at idémessige strømninger er av betydning. På den andre siden kan det være slik at utdanning i seg selv bidrar til økt vektlegging av *urbane kvaliteter*, og at høyt utdannede mennesker som et resultat av dette trekkes mot storbyene. Man skal i den forbindelse heller ikke utelukke at det er arbeidsgiverne som i størst grad setter pris på det storbyene tilbyr, med tanke på for eksempel agglomerasjonsfordeler. Man står i så fall overfor utfordringen å avgjøre hva som kommer først; arbeiderne eller arbeidsplassene.

Jeg diskuterte allerede i innledningen hvordan økonomisk trygghet muliggjør realisering av andre ønsker. Om de som flytter tar sine urbane preferanser for gitt, kan dette i kombinasjon bidra til at det er vanskelig å avgjøre om ikke-økonomiske motiv i seg selv tillegges større vekt. I det hele tatt illustrerer denne diskusjonen at endringer er krevende å analysere.

8.2.1 Teoretisk relevans

Neoklassisk økonomisk teori forsøker å forklare flytting som en logisk konsekvens av ulikheter på arbeidsmarkedet og inntektsforskjeller mellom steder og regioner (Massey 1990; Cadwallader 1992). Selv om slike teorier kan være nyttige for å identifisere handlingsrommet flytterne operer innenfor – noe også denne analysen viser – er de ikke tilstrekkelige om man skal forstå hvordan individuelle aktører foretar sine beslutninger. Mine analyser viser hvordan både økonomiske og demografiske faktorer forklarer mindre av variasjonen i flytting enn man ville anta med et slikt perspektiv. Dette er også en indikasjon på at teorier som ser flytting som et resultat av individenes nyttemaksimerende vurderinger (Sjaastad 1962; Lee 1966; Todaro 1969) ikke fanger opp kompleksiteten i flyttebeslutningene. Slike teorier kan ha et poeng, men da for et snevrere utvalg av befolkningen.

Med hensyn til teorier som diskuterer hvordan stedsattraktivitet blir stadig viktigere (Glaeser et al. 2001; Florida 2002; Glaeser 2011), har blant andre Hellevik (2002) vist hvordan økt velstand ikke nødvendigvis bidrar til postmaterialistiske holdninger.

Flyttemotivundersøkelsene viser ingen antydning til økt vektlegging av sted i flyttinger mot storbyområder. At slike motiv i liten grad trekkes frem blant flytterne til storbyer, betyr derimot ikke at slike faktorer ikke verdsettes. Florida (2002) og Glaeser et al. (2001) trekker frem konsummulighetene i storbyer, men dette kan i teorien bety at økonomiske faktorer blir viktigere, da tilgang til slike områder krever økonomiske ressurser. For å fastslå om ulike

former for konsum har fått økt betydning, og da spesielt for ressurssterke grupper i samfunnet, ville det være interessant å studere deres adferd og motivasjon mer spesifikt.

Min analyse samsvarer med teorier som vektlegger betydningen av å studere flytting som individuelle valg påvirket av sosiale normer og diskurser, og hvordan aktørene selv forholder seg til disse. Selv om slik teori som oftest undersøkes ved bruk av kvalitative metoder, kan kvantitative teknikker belyse i hvilken grad aktørene handler i samsvar med hva de selv forteller. Mine resultater antyder at individuelle faktorer spiller en stor rolle. Preferanser, ideologi og normer kan ha endret seg, diskursen om livet i storbyen kan ha endret seg og hvordan aktørene forholder seg til denne kan også være endret. På hvilken måte individene påvirkes av normer og diskurser sier som nevnt min analyse ikke annet om enn at slik påvirkning mest sannsynlig finner sted. Fosso (2004) og Rye (2006) har gjennomført slike studier og finner at individuelle preferanser kan knyttes til ulike stedsmyter og representasjoner av urbanitet og ruralitet.

De ulike analysene har vist at makroøkonomiske faktorer ikke kan forklare flytting alene. Ulikheter på arbeidsmarkedet, inntektsforskjeller og boligpriser kan bidra til å skape insentivstrukturer, men det er aktørene som produserer flyttestrømmene. Økonomiske faktorer representerer i større grad rammebetingelser enn begrunnelser for flytting (Aure et al. 2011). Tilgang på arbeid er med andre ord en nødvendig betingelse for at flytting kan initieres (Morrison & Clarke 2011), men det fremkommer ikke av mine analyser at geografiske ulikheter i arbeidsledighet er en viktig drivkraft bak flytting til Osloområdet. Et mindretall av arbeidsmotivene til storbyer var da også forbundet med arbeidsledighet på hjemstedet.

Aktørene tilpasser seg den gitte situasjonen, og påvirkes av sosial samhandling, normer og diskurser. Flytting er således et resultat av enkeltaktørers individuelle handlinger. På denne måten kan også sted, og fortellingene om ulike steder, bidra til å påvirke flyttebeslutningene. Det virker sannsynlig at storbyene og storbyområdene i økende grad blir ansett å være attraktive bosteder. Mine analyser, og andres funn, indikerer at årsaken til dette er en kombinasjon av flere ting; næringsstruktur, et mer sentralisert bosettingsmønster, økt velstand og idémessige strømninger.

Stipendiat ved Institutt for kulturstudier og orientalske språk ved UiO, Ida Tolgensbakk, studerer unge svenske arbeidsmigranter og forteller, på spørsmål om hvorfor mange unge svensker velger å flytte til Oslo:

Man skulle tro de kommer fordi det er vanskelig å få jobb i Sverige, og fordi kronekursen er så sterk – man tjener mye på det økonomisk. (...) men det er mer en fortelling om eventyrlyst. Om at man vil ut i verden for å bli voksen, for å komme litt unna små bygdesamfunn. Spre ut vingene sine. Så ligger sikkert virkeligheten et sted midt imellom (NRK 2014).

Utsagnet illustrerer hvordan økonomiske rammebetingelser på makronivå kan gi seg utslag hos enkeltindivider. Det er vanlig å forstå denne flyttingen som en kombinasjon av høy ungdomsledighet i Sverige og etterspørsel etter arbeidskraft her hjemme, men en slik forståelse fanger ikke opp hvordan de enkelte flytterne tilpasser seg til de tilgjengelige handlingsalternativene. Eksempelen viser hvordan flytting er et veldig komplekst fenomen, og jeg mener det illustrerer hvordan mitt analytiske rammeverk og koblingen mellom makro og mikro er nyttig i forståelsen av flytting. Når jeg ikke finner klare tegn på endring, tolker jeg det som et resultat av at mikroforholdene ikke er fanget godt nok opp – dette som et resultat av manglende data på individnivå. Det virker også sannsynlig at makroforholdene – som for eksempel diskurser, fortellinger og myter om sted – ikke er fanget opp i tilstrekkelig grad.

8.2.2 Ekstern validitet og politiske implikasjoner

Med hensyn til flyttemotiv har diskusjonen vist hvordan kontekstuelle og situasjonelle faktorer kan ha stor påvirkning på hvordan folk handler, og for hvilke motiv som oppgis som viktige i flyttebeslutninger. Dette gjør det vanskelig å overføre funn fra ett sted til et annet, og fra én tidsperiode til en annen. Videre er det slik at fordi rasjonaliseringsprosesser i seg selv kan være i endring (Beck 2006), må man være forsiktig med å trekke konklusjoner både hva gjelder endringer og generaliserbarhet.

For betydningen av økonomiske faktorer er spørsmålet om generaliserbarhet først og fremst forbundet med hvorvidt det jeg har funnet er illustrerende også for de årene jeg ikke har studert. Fordi utviklingen i regresjons- og tidsserieanalysene ser ut til å sammenfalle relativt godt, vil jeg anta at jeg ville funnet samme utvikling også om jeg hadde studert andre tidspunkt. Mine resultater kan ha relevans også utenfor mitt studieområde, for andre storbyområder i Norge eller i sammenlignbare land. Osloområdet har en sterk posisjon i norsk sammenheng kan riktignok representere et særegent trekk som ikke finnes andre steder – spesielt er dette tilfellet for andre norske storbyområder.

Regioners demografi og sosioøkonomiske sammensetting påvirkes av flyttestrømmer, og forståelse av disse er vesentlig om man vil forstå regionale endringer og hvilke krefter som driver disse. For beslutningstakerne i Osloområdet og andre steder er all forskning som bidrar til kunnskap om flyttemønstre og flyttemotiver viktig. Jeg har blant annet diskutert hvordan potensielle flyttere påvirkes av tidens diskurs og sosiale normer. Mange steder, inkludert Osloområdet, søker å påvirke disse gjennom ulike former for kampanjer og omdømmeprogram. I hvilken grad slike program i seg selv virker er omstridt (se f.eks. Niedomysl 2004). Det virker også sannsynlig at kontekstuelle faktorer, idémessige strømninger og fortellinger om ulike steder er viktige faktorer i å forstå holdningsendringer, men det kan være vanskelig å påvirke dette fra politisk hold. Man kan i så fall gjøre sitt beste for å legge til rette for et godt liv, for mennesker i alle faser av livet. Dette innebærer blant annet å arbeide for at området innehar et diversifisert arbeidsliv og et mangfold av boligtyper – faktorer som bidrar til økt valgfrihet. Med økt valgfrihet kan folk ta sine flyttebeslutninger basert på faktorer de selv anser som viktige. Om folk har det godt, vil dette igjen kunne skape positive fortellinger.

8.2.3 Faktorer som kunne styrket denne besvarelsen – videre forskning

Underveis i arbeidet med denne besvarelsen har mange spørsmål dukket opp. Flesteparten av disse har jeg ikke hatt mulighet til å undersøke nærmere, da verken tid eller kapasitet har strukket til. Det hadde blant annet vært interessant å inkludere flere tidspunkt i regresjonsanalysene. På denne måten kunne utviklingen i betydningen av økonomiske faktorer kommet tydeligere frem. Fordi datainnsamlingen tok så mye tid var det dessverre ikke anledning til dette, men kanskje hadde dette vært gjennomførbart om jeg hadde tatt en slik beslutning tidlig i arbeidsprosessen. Det har også kommet tydelig fram underveis at boligpriser burde vært kontrollert for i regresjonsanalysene, slik hensikten i utgangspunktet var. Dette har dessverre ikke vært mulig som følge av manglende data – jeg har ikke klart å oppdrive slik statistikk på kommunenivå for de årene jeg har undersøkt.

Analysene bidrar til økt kunnskap om økonomiske faktorerers betydning for flyttingen til Osloområdet. Samtidig har diskusjonen vist at en rekke spørsmål står ubesvart. Spesielt er det behov for å studere spesifikke grupper av flyttere mer inngående, både hva gjelder alder, utdanningsnivå og næringstilknytning. Jeg har diskutert hvordan konsentrasjonen av

forretningsmessig tjenesteyting kan bidra til at mennesker, som i mindre grad enn andre må forholde seg til lokale ulikheter i inntekt- og arbeidsledighet, flytter til området. Det ville i denne forbindelse være interessant å studere hvorvidt det blant ansatte innen slike bransjer har vært en endring i flyttemønsteret, og om eventuelle endringer er i tråd med teorien til Florida (2002), som hevder det er de mest attraktive på arbeidsmarkedet som søker seg mot urbane sentra.

Videre illustrerer diskusjonen behovet for data på individnivå, med detaljert informasjon om hele befolkningen. Man kunne kontrollere for utdanningsnivå, yrke og næring, samtidig som man relaterer de enkelte individenes inntektsnivå til snittet for tilsvarende grupper i Osloområdet. Videre kunne man benytte arbeidsmarkedsregioner, å koble til hvert individ den relative forskjellen på arbeidsledighetsnivået i Osloområdet og den regionen individene bor i. Om man samtidig trekker inn mer detaljert informasjon om demografiske kjennetegn, som innvandrerbakgrunn og fødselsår, kunne man få frem flere detaljer og samtidig kontrollere for flere faktorer. Dette hadde gjort det mulig å studere undergrupper av flyttere, noe som er nødvendig fordi det er vanskelig å få frem forskjeller når man studerer alle grupper under ett.

Det ville også være interessant å studere utviklingen i hvordan storbyene har blitt portrettert i mediene, for eksempel gjennom survey-metode. Man kunne på denne måten prøve å identifisere ulike storbyfortellinger, og hvorvidt disse har endret seg. Om man deretter forsøker å se dette i sammenheng med flyttingen til landets storbyer, kan man kanskje få et inntrykk av hvordan slike fortellinger påvirker flyttemønsteret.

Litteraturliste

- Aakvaag, G.C. 2008. *Moderne sosiologisk teori*. Abstrakt forlag, Oslo.
- Aalbu, H., Böhme, K., Gløersen, E., Hanell, T. & Uhlin, Å. 2007. *Norge i en internasjonal sammenlikning*. Sweco Eurofutures AB, Stockholm.
- Agnew, J. 2005. Space:Place. Cloke, P. & Johnsen, R. (red) *Spaces of Geographical Thought. Deconstructing Human Geography's binaries*, 81-96. Sage, London.
- Aure, M., Langset, B. & Sørli, K. 2011. Flyttemotiver og bostedsvalg. *Plan* 5, 42-48.
- Baumeister, R.F. 1982. A self-presentational view of social phenomena. *Psychological Bulletin* 91, 2-26.
- Berg, N.G. & Dale, B. 2004. Sted – begreper og teorier. Berg, N., Dale, B., Lysgård, H. & Løfgren, A. (red) *Mennesker, steder og regionale endringer*, 39-60. Tapir Akademiske forlag, Trondheim.
- Bitter, C. & Plane, D.A. 2012. Housing Markets, the Life Course, and Migration Up and Down the Urban Hierarchy. Clapman, D.F., Clark, W.A.V. & Gibb, K. (red) *The SAGE Handbook of Housing Studies*, 295-312. Sage, London.
- Bourdieu, P. 1998. *Practical Reason: On the Theory of Action*. Polity Press, Cambridge.
- Brox, O. 1966. *Hva skjer i Nord-Norge? En studie i norske utkantpolitikk*. Pax forlag, Oslo.
- Brunborg, H. 2009. *Sentraliseringen fortsetter*. Statistisk sentralbyrå, Oslo/Kongsvinger.
<https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/sentraliseringen-fortsetter>
(Hentet: 15.1.2014)
- Byfuglien, J.M. 1993. Norges bosetting i forandring. *Sosialt utsyn* 1993, 45-56. Statistisk sentralbyrå, Oslo/Kongsvinger.
- Cadwallader, M. 1992. *Migration and residential mobility: macro and micro approaches*. University of Wisconsin Press, Madison.
- Carling, J. 1999 a. *Sentraliseringstendenser i innenlands flytting mellom økonomiske regioner*. Notater nr. 1999:67. Statistisk sentralbyrå, Oslo.
- Carling, J. 1999 b. Innenlandsk flyttemønster 1977-1998: Grå og grønne bølger. *Samfunnsspeilet* 6, 37-42.
- Castree, N. 2003. Place: Connections and Boundaries in an Interdependent World. Holloway, S., Rice S.P. & Valentine, G. (red) *Key concepts in Geography*, 165-185. Sage, London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Cohen, I.J. 1996. Theories of Action and Praxis. Turner, B.S. (red) *The Blackwell Companion to Social Theory*, 111-142. Blackwell Publishers Ltd. Oxford.
- Coleman, J. 1987. Microfoundations and Macrosocial Behavior. Alexander, J.C., Giesen, B., Münch, R. & Smelser, N.J. (red) *The Micro-Macro Link*, 153-173. University of California Press, Berkeley & Los Angeles.
- Cresswell, T. 2004. *Place: a short introduction*. Blackwell Publishing, Oxford.
- Dale, B. & Aalbu, H. 1985. Organisasjoner, holdninger og livssyn. Gjessing, J., Myklebost, H. & Solerød, H. (red) *Norge – Folk og samfunn*, 154-197. Cappelen, Oslo.
- Firebaugh, G. 2008. *Seven rules for social research*. Princeton University Press, Princeton.
- Florida, R. 2002. *The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. Basic books, New York.
- Florida, R. 2008. *Who's your city?* Basic Books, New York.

- Fosso, E. J. 2004. Unges flytting – et spørsmål om identitet og myter om marginale og sentrale steder? Berg, N., Dale, B., Lysgård, H. & Løfgren, A. (red) *Mennesker, steder og regionale endringer*, 119-135. Tapir Akademiske forlag, Trondheim.
- Gakkestad, K. 2003. *Romsås – en stigmatisert bydel? En studie av territoriell stigmatisering. Medias rolle og konsekvenser for beboerne*. Hovedoppgave i samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
- Glaeser, E. 1998. Are cities dying? *Journal of Economic Perspectives* 12, 139-160.
- Glaeser, E., Kolko, J. & Saiz, A. 2001. Consumer City. *Journal of Economic Geography* 1, 27-50.
- Glaeser, E. 2005. Review of Richard Florida's *The Rise of the Creative Class*. *Regional Science and Urban Economics* 35 (5), 593-596.
- Glaeser, E. 2011. *Triumph of the city*. Pan Macmillan, London.
- Greenwood, M. J. 1975. Research on internal migration in the United States: A survey. *Journal of Economic Literature* 13 (2), 397-433.
- Haller, M. 2002. Theory and method in the comparative study of values: Critique and alternative to Inglehart. *European Sociological Review* 18 (2), 139-158.
- Helle, K., Eliassen, F.E., Myhre, J.E. & Stugu, O.S. 2006. *Norsk byhistorie; urbanisering gjennom 1300 år*. Pax, Oslo.
- Hellevik, O. 2002. Age differences in value orientation – life cycle or cohort effect? *International Journal of Public Opinion Research* 14 (3), 286–302.
- Hjorthol, R. 2003. *Byidealer, bostedspreferanser og aktivitetsmønstre i Oslo, Bergen og Trondheim*. TØI-Rapport nr. 2003:672. Transportøkonomisk institutt, Oslo.
- Holme, I.M. & Solvang, B.K. 1991. *Metodevalg og metodebruk*, 2.utg. TANO, Oslo.
- Hubbard, P., Kitchin, R., Bartley, B. & Fullar, D. 2002. *Thinking Geographically*. Continuum, New York.
- Høydahl, E. 2012. Sekundærflyttinger blant flyktninger. Flyktninger flytter mindre enn før, men mange vil til Oslo. *Samfunnsspeilet* 1, 37-44.
- Inglehart, R. 1997. *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton University Press, Princeton.
- Jacobs, J. 1969. *The economy of cities*. Random House, New York.
- Johansen, S. 2009. «Sentraliseringens pris»: Er sentralisering et problem? NIBR-rapport, nr. 2009:5. Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.
- Juvkam, D. & Sørli, K. 2000. *Demografiske hovedtrekk i fire storbyregioner*. NIBR prosjektrapport nr. 2000:4. Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.
- Kahneman, D. & Tversky, A. 1979. Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 263-291.
- Kennan, J. & Walker, J.R. 2011. The effect of expected income on individual migration decisions. *Econometrica* 79 (1), 211-251.
- Kirkebøen, L.J. 2010. *Forskjeller i livsløpsinntekt mellom utdanningsgrupper*. Rapporter nr. 43/2010. Statistisk sentralbyrå, Oslo/Kongsvinger.
- Korpi, M., Clark, W.A.V. & Malmberg, B. 2011. The urban hierarchy and domestic migration: the interaction of internal migration, disposable income and the cost of living, Sweden 1993-2002. *Journal of Economic Geography* 11, 1051-1077.
- Krätke, S. 2010. Creative Cities' and the Rise of the Dealer Class: A Critique of Richard Florida's Approach to Urban Theory. *International Journal of Urban and Regional Research* 34 (4), 835-853.
- Lee, E.S. 1966. A theory of migration. *Demography* 3 (1), 47-57.
- Lefebvre, H. 1991. *The Production of Space*. Blackwell, Oxford.

- Lie, I. & Aure, M. 2013. Regionale sentras rolle – bo- og flyttemønster og bo- og flyttemotiver. Seminaret *Flyttemotiver og bostedsvalg*. 04.12.2013, Oslo.
- Lie, I. & Myhr, S. 2013. Flytteaktivitet og flyttemønster – arbeidsmarked og arbeidsmotiv. Seminaret *Flyttemotiver og bostedsvalg*. 04.12.2013, Oslo.
- Lucas, R. 1988. On the mechanics of economic development. *Journal of monetary economics* 22 (1), 3-42.
- Lysgård, H.K. 2004. Romlighet i studier av mennesker, steder og regioner. Berg, N., Dale, B., Lysgård, H. og Løfgren, A. (red) *Mennesker, steder og regionale endringer*, 17-26. Tapir Akademiske forlag, Trondheim.
- Martin, D.G. 2000. Constructing Place: Cultural Hegemonies and Media Images of an Inner-City Neighbourhood. *Urban Geography* 21 (5), 380-405.
- Maslow, A.K. 1954. *Motivation and personality*. Harper and Row, New York.
- Massey, D.S. 1990. Social structure household strategies and the cumulative causation of migration. *Population index* 56 (1), 3-26.
- Massey, D.S., Durand, J. & Malone, N.J. 2003. *Beyond Smoke and Mirrors: Mexican Immigration in the Area of Economic Integration*. Russell Sage Foundation, New York.
- Midtbø, T. 2012. *Stata – en entusiastisk innføring*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Moen, B., Reisz, B.A. & Strand, A. 1979. *Flyttemønster i Osloregionen: Omfang og konsekvenser av flytting til, fra og innen Osloregionen i 1970-åra*. NIBR-rapport nr. 1979:47. Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.
- Morrison, P.S. & Clark, W.A.V. 2011. Internal migration and employment: macro flows and micro motives. *Environment and Planning A* 43 (8), 1948-1964.
- Niedomysl, T. 2004. Evaluating the effect of place-marketing campaigns on interregional migration in Sweden. *Environment and Planning A* 36 (11), 1991-2010.
- NRK 2013. *Navarsete vil ha ny distriktspolitikk*. Liv Signe Navarsete i intervju, 7 februar 2013. http://www.nrk.no/lyd/navarsete_vil_ha_ny_distriktspolitikk/2B0C7C30236E37B6/emne/distriktspolitikk/ (Hentet: 22.11.13)
- NRK 2014. *Ekko*, 25. mars. Svensker i Norge, hvordan har de det? <http://radio.nrk.no/serie/ekko-hovedsending/mdsp25005914/25-03-2014> (Hentet: 26.03.14)
- NOU 2008. *Kjønn og lønn: Fakta, analyser og virkemidler for likelønn*. Norges offentlige utredninger nr. 2008:6.
- Nærings- og fiskeridepartementet 2012. *Forretningsmessig tjenesteyting*. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/nfd/tema/norsk-naringsliv/utenriksfart.html?id=482105> (Hentet: 15.02.14)
- Orderud, G.I. 1998. *Flytting – mønstre og årsaker. En kunnskapsoversikt*. NIBR-rapport nr. 1998:6. Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.
- Oslostatistikken 2013. *Statistikk om folkemengden i Oslo 2013*. <http://www.utviklings-og-kompetanseetaten.oslo.kommune.no/oslostatistikken/folkemengde/> (Hentet: 22.11.13)
- Ragin, C.C. & Amoroso, L.M. 2011. *Constructing social research: The unity and diversity of method*. Pine Forge Press, Thousand Oaks.
- Rasmussen, T.F. 1969. *Byregioner i Norge. Den regionale konsentrasjon i bosettingsmønsteret*. NIBR-rapport nr. 1969:11. Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.
- Rasmussen, T.F. 2002. Konsentrasjonsprosessens seier over distriktspolitikken. *Plan* 3, 44-50.
- Rasmussen, T.F. 2003. *Bosetting og byutvikling. Planlegging og politikk i Norge – i går, i dag, i morgen*. Kommuneforlaget, Oslo.
- Rasmussen, T.F. 2010. Hele folket i storbyer? *Plan* 05, 36-41.

- Rasmussen, T.F. 2013. Debatt. *Tor Fredrik Rasmussen - urbanisering.com*. <http://urbanisering.com/debatt/> (Hentet: 21.11.13)
- Ravenstein, E.G. 1885. The laws of migration. *Journal of the Statistical Society of London* 48 (2), 167-235.
- Ravenstein, E.G. 1889. The laws of migration. *Journal of the Royal Statistical Society* 52 (2), 241-305.
- Ringdal, K. 2013. *Enhet og mangfold*, 3. utg. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS, Bergen.
- Rye, J.F. 2006. Heading for the cities? Gender and lifestyle patterns in the rural youths' residential preferences. *Norsk Geografisk Tidsskrift* 60, 199-208.
- Sack, R.D. 1992. *Place, Modernity, and the Consumer's World. A Relational Framework for Geographical Analysis*. The John Hopkins University Press, Baltimore og London.
- Sack, R.D. 1997. *Homo Geographicus*. The John Hopkins University Press, Bolton og London.
- Sandnes, T. 2010. *Familieinnvandrere på arbeidsmarkedet. Halvparten av kvinnene er i jobb*. Statistisk sentralbyrå, Oslo/Kongsvinger. <http://ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/halvparten-av-kvinnene-er-i-jobb> (Hentet: 20.5.2014)
- Schiefloe, P.M. 1994. Byvisjoner og byforståelse. *Sosiologi i dag* 3, 3-23.
- Shields, R. 1991. *Places on the Margin – Alternative Geographies of Modernity*. Routledge, London/New York.
- Sjaastad, L.A. 1962. The costs and returns of human migration. *The journal of political economy* 70 (5), 80-93.
- Skog, O.J. 2010. *Å forklare sosiale fenomener: En regresjonsbasert tilnærming*, 2. utg. Gyldendal Akademisk, Oslo.
- Statistisk sentralbyrå. 1977. *Flyttemotivundersøkelsen 1972*. Statistisk sentralbyrå, Oslo/Kongsvinger.
- Statistisk sentralbyrå. 2007. *Inntektsstatistikk for Oslo – nivå, utvikling og fordeling*. Notater nr. 2007:53. Statistisk sentralbyrå, Oslo/Kongsvinger.
- Statistisk sentralbyrå. 2009. *Arbeidsledighet blant innvandrere: En prognosemodell*. Rapporter nr. 2009:51. Statistisk sentralbyrå, Oslo/Kongsvinger.
- Statistisk sentralbyrå. 2012. *Befolkning og areal i tettsteder, 1. januar 2012*. Statistisk sentralbyrå, Oslo/Kongsvinger. <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/befteft/aar/2012-09-06#content> (Hentet: 20.11.2013)
- Statistisk sentralbyrå. 2013. *Flyttinger, 2012*. Statistisk sentralbyrå, Oslo/Kongsvinger. <http://ssb.no/befolkning/statistikker/flytting/aar/2013-05-02?fane=om#content> (Hentet: 15.10.2013)
- Steigum, E. 2010. Norsk økonomi etter 1980: fra krise til suksess. *Praktisk økonomi & finans* 3, 11-17.
- Suval, E.M. & Hamilton, H.C. 1965. Some New Evidence on Educational Selectivity in Migration to and From the South. *Social Forces* 43 (4), 536-546.
- Sørli, K. 1993. *Bofasthet, flytting og utdanningsnivå i kommunene*. Rapport nr. 1993:28. Statistisk sentralbyrå, Oslo/Kongsvinger.
- Sørli, K. 2003. *Nyinnflytting, videreflytting og annen storbydemografi*. NIBR-notat nr. 2003:111. Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.
- Sørli, K. 2006. *Bosettingspreferanser, flyttemotiver og flytteprosesser. Status og perspektiver omkring den regionale befolkningsutviklingen i Norge*. Notat til Kommunal og regionaldepartementet, 16.02.2006. [http://www.sjf.no/cmssff/cmsmm.nsf/0/8F8EFCE288E180A8C125713300519D68/\\$FILE/Bosettingsmotiv_-_flytteprosesser_notat.pdf](http://www.sjf.no/cmssff/cmsmm.nsf/0/8F8EFCE288E180A8C125713300519D68/$FILE/Bosettingsmotiv_-_flytteprosesser_notat.pdf) (Hentet 23.10.2014)
- Sørli, K. 2010. Bosetting, flytting og regional utvikling. Frønes I. & Kjølørød L. (red) *Det norske samfunn*, 457-478. Gyldendal Akademisk, Oslo.

- Sørli, K., Aure, M. & Langset, B. 2012. *Hvorfor flytte? Hvorfor bli boende?* NIBR-rapport nr. 2012:22. Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.
- Todaro, M.P. 1969. A model of labor migration and urban unemployment in less developed countries. *American economic review* 59 (1), 138-148.
- Urry, J. 1995. *Consuming places*. Routledge, London.
- Villa, M. 2005. *Bustadsval i det post-industrielle norske samfunnet. Utviklingstrekk og teoretiske perspektiv*. Notat nr. 2005:3. Norsk senter for bygdeforskning, Trondheim.
- Vrålstad, S., Lunde, H., Løvbak, T. & Mørk, E. 2009. Inntekt, lønn og forbruk: Sterk inntektsvekst – forskjeller består. *Samfunnsspeilet* 5-6, 59-73.
- Wilson, D. & Keil, R. 2008. The real creative class. *Social & Cultural Geography* 9 (8), 841-847.
- Østerberg, D. 1993. *Fortolkende sosiologi 1: Almene emner og metodologi*, 2. utg. Universitetsforlaget, Oslo.

Vedlegg

Informasjon om variablene – analyser på kommunenivå, 1980

	Observasjoner	Gjennomsnitt	St. avvik
Relativt inntektsnivå	252	0.8067	0.0685
Relativt arbeidsledighetsnivå	252	3.6187	3.1607
Utdanningsnivå	252	8.1345	2.5167
Andel kvinner	252	49.5046	1.2236
Andel under 30 år	252	45.8071	4.4034
Andel innvandrere	248	1.3203	0.9536

Informasjon om variablene – analyser på kommunenivå, 1987

	Observasjoner	Gjennomsnitt	St. avvik
Relativt inntektsnivå	252	0.8077	0.0576
Relativt arbeidsledighetsnivå	252	4.6672	2.5295
Utdanningsnivå	252	9.8865	3.0103
Andel kvinner	252	49.7092	1.2085
Andel under 30 år	252	43.5676	3.9662
Andel innvandrere	248	1.5936	1.1458

Informasjon om variablene – analyser på kommunenivå, 1997

	Observasjoner	Gjennomsnitt	St. avvik
Relativt inntektsnivå	251	0.7304	0.0701
Relativt arbeidsledighetsnivå	251	1.0322	0.4424
Utdanningsnivå	251	15.2952	4.0877
Andel kvinner	251	49.8786	0.9361
Andel under 30 år	251	40.8901	3.3803
Andel innvandrere	251	2.6384	1.4404

Informasjon om variablene – analyser på kommunenivå, 2007

	Observasjoner	Gjennomsnitt	St. avvik
Relativt inntektsnivå	252	0.7552	0.0676
Relativt arbeidsledighetsnivå	252	0.8738	0.4599
Utdanningsnivå	252	19.7873	4.8168
Andel kvinner	252	49.8764	0.8321
Andel under 30 år	252	37.4287	3.0979
Andel innvandrere	252	4.5137	1.8419

T-test av regresjonskoeffisienter, analyse på individnivå

1993 til 2008

	t-verdier
Kvartil 1	6.0412
Kvartil 2	2.8163
Kvartil 3	0.7582
Mottak av yrkesinntekt	7.1551
Erfaring med arbeidsledighet	2.9719
Lav utdanning	6.6068
Kvinne	-1.7044
Fødselsår	-4.2426

Kritisk verdi: 1.96
